

NUORET MIEHET TURVAPAIKKAPROSESSISSA

- näkökulmia kansalaisuuden rakentumiseen ja tekoihin

Tii Miettinen

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalityö

Sosiaalityö

Joulukuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

MIETTINEN, TII: Nuoret miehet turvapaikkaprosessissa
- näkökulmia kansalaisuuden rakentumiseen ja tekoihin

Pro gradu, 74 s.
Sosiaalityö
Joulukuu 2020

Tässä tutkielmassa selvitin pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden nuorten miesten kansalaisuuden ilmenemistä sekä sitä vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä. Tutkielman tarkoituksena on lisätä ymmärrystä turvapaikkaa hakevien nuorten miesten yhteiskuntaan kiinnittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä kohtaan. Ulkoinen viitekehyseni käsittelee turvapaikanhakuun liittyvää lainsäädäntöä, sen viimeaikaisia muutoksia ja niiden vaikutusta turvapaikkaa hakevien asemaan ja oikeuksiin Suomessa, sekä viime vuosina tuotettua turvapaikanhakuun liittyvää tutkimusta. Sisäinen viitekehyseni koostuu kansalaisuusteoreettisesta kirjallisuudesta ja kansalaisuuden käsitteeseen liittyvästä tieteellisestä keskustelusta.

Tutkielmani on laadullinen. Sen aineistona on käytetty osaa EU-rahoitteen Helsingin yliopiston ja Punaisen Ristin yhteisen RAISD-hankkeen haastatteluaineistosta. Tutkielmassa käytetty aineisto koostuu seitsemästä n. 18–25 -vuotiaan miehen teemahaastattelusta. Aineiston analyysissä on käytetty laadullista sisälönanalyysia ja analyysitapa on teoriaohjaava. Analyysin perusteella nuorten miesten kansalaisuus näyttäytyy moniulotteisena ja ristiriitaisena, mutta tavoitteiltaan yhteiskunnan jäsenyyteen tähtäävänä. Nuoret miehet rakentavat yhteiskunnan jäsenyyttään toteuttamalla aktiivisen kansalaisen ihannetta. Pitkän turvapaikkaprosessin aiheuttama epävarmuus ja kielteiset turvapaikkapäätökset aiheuttavat stressiä ja mielialan laskua, mikä näkyy osassa vastaajista lamaanumisenä ja odottamaan jäämisenä. Yhteiskunnan osoittama torjunta heikentää kiinnittymistä ja aiheuttaa irrallisuutta. Nuorten miesten vaikuttamisen tavat näyttäytyvät kritiikkinä ja aktivistikansalaisuutena. Vastaajien yksilölliset, mutta yhteneväiset ratkaisut heidän tavoittellessaan oikeuksiaan tulkitsen kansalaisuuden teoiksi. Aktivistikansalaisuutta vahvistavat kokemus epäoikeudenmukaisuudesta ja omasta pystyvyydestä sekä ympäristöstä ja rakenteista saatu tuki. Sen sijaan turvapaikkaprosessin pitkittyminen ja sen aikainen ahdas toimintatila, ulkopuolisuutta korostavat tapahtumat sekä näiden kokemusten kanssa yksin jääminen heikentävät aktivistikansalaisuutta.

Sosiaalityön kannalta merkittävin tulokseni liittyi kohtaamattomuuden kokemukseen, joka lävisti koko aineiston. Kohtaamattomuutta tapahtui etenkin viranomaisessa, kuten poliisilla ja Maahanmuuttovirastossa, ja vastaanottopalveluissa. Sosiaalityö ei noussut esiin miesten puheissa, mikä herättää kysymyksen sosiaalityön näkyvyydestä vastaanottokeskuksissa. Sosiaalityössä on syytä tarkastella nuorten miesten kohtaamista myös kansalaisuusnäkökulmasta. Yhteiskunnallista keskustelua pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden nuorten miesten tilanteesta ja mahdollisuuksista saada oleskelulupa Suomessa on syytä jatkaa. Kansalaisuuden tekojen näkökulma voi jatkossa tuoda uudenlaista tietoa monikulttuuristuvan ja muuttuvan yhteiskunnan ilmiöistä myös laajemmin kuin siirtolaistutkimuksessa.

Asiasanat: kansalaisuus, aktivistikansalaisuus, kansalaisuuden teot, turvapaikanhakijat, turvapaikkaprosessi

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 TURVAPAIKANHAKU SUOMESSA	4
2.1 TURVAPAIKKAPROSESSI JA LAINSÄÄDÄNTÖ	4
2.1.1 Turvapaikanhaku lainsäädännössä	4
2.1.2 Turvapaikkaprosessin viimeaikaiset muutokset	5
2.1.3 Lakimuutosten vaikutukset turvapaikkaa hakevien asemaan	7
2.2 ARKI TURVAPAIKKAPROSESSISSA	8
2.2.1 Turvapaikkaa hakevat nuoret miehet	8
2.2.2 Toimijuus ja hyvinvointi turvapaikkaprosessissa	10
2.2.3 Turvapaikkaprosessi ja haavoittuvuus	13
3 TURVAPAIKANHAKU JA KANSALAIUUUS	16
3.1 KANSALAIUUUS KÄSITTEENÄ JA ILMIÖNÄ	16
3.1.1 Kansalaisuus-käsitteen taustaa	16
3.1.2 Kansalaisuuden ulottuvuuksia	18
3.2 KANSALAIUUUTTA RAKENTAMASSA	19
3.2.1 Tasapainoilua kotoutumisen ja vieraanvaraisuuden välillä	19
3.2.2 Arjen kansalaisuus	22
3.2.3 Aktiivisesta kansalaisesta aktivistikansalaiseksi	23
3.3 KANSALAIUUUDEN TEOT VAIKUTTAMISEN VÄLINEINÄ	25
3.3.1 Kansalaisuuden tekojen tutkimus	25
3.3.2 Esimerkkejä kansalaisuuden teoista tutkimuksessa	26
3.3.3 Haasteet ja tunnistaminen	30
4 TUTKIMUSASETELMA	32
4.1 Tutkimustehtävä	32
4.2 Aineisto	32
4.3 Tutkimuksessa käytettävä metodologia	34
4.4 Tutkimuksen etiikka	35

5 NUORTEN MIESTEN KANSALAISSUUS TURVAPAIKKAPROSESSISSA	38
5.1 Kansalaisuus arjen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tasoilla	38
5.2 Kansalaisuus vaikuttamisena	46
5.3 Aktivistikansalaisuutta vahvistavat ja heikentävät tekijät	50
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
LÄHTEET	63

1 JOHDANTO

Siirtolaisuutta, maahanmuuttoa ja turvapaikanhakua tutkitaan tällä hetkellä paljon eri tieteenoaloilla. Liikkeellä olevista ihmisistä turvapaikkaa hakevat herättävät vilkkainta keskustelua Suomessa. Turvapaikkaa hakevia ihmisiä halutaan ymmärtää eri syistä, kuten auttamisen, hallinnan, maasta poistamisen tai turvallisuuden vuoksi. Vuonna 2015 tulijoita oli ennätyskellisen paljon ensin muualla Euroopassa, ja sitten myös Suomessa. Tulijoihin eivät osanneet varautua viranomaiseltaan (Jauhiainen 2017a, 15). Lähi-Idästä tulevien ja Eurooppaan pyrkivien ihmisten etenemistä seurattiin televisiosta kuin jännittävää elokuvaa, kunnes he yhtäkkiä olivat omilla rajoillamme turvaa hakemassa. Vastaanottolaissa säädetään järjestelykeskusten perustamisesta laajamittaisen maahantulon aikana (Vastaanottolaki 12§), mutta koskaan aiemmin Suomessa ei tosi tilanteessa ollut oltu. Lopputuloksena oli muutaman kuukauden pituinen vastaanottojärjestelmän kiire ja kaaos, ja sitä seurannut tuhansien ihmisten vuosien raskas odotus (Jauhiainen 2017a, 16). Tulijat olivat lähtöisin pääasiassa Afganistanista ja Irakista, ja suurin osa heistä oli nuoria miehiä. Suomeen vuonna 2015 tulleista ihmisistä iso osa on palannut kotimaahansa ja osa palautettu, mutta edelleen on tuhansia, jotka eivät koe mahdollisuudekseen palata, ja odottavat päätöstä ensimmäiseen, toiseen tai vielä useampaan turvapaikkahakemukseensa (Juntunen 2016, 62).

Siitä lähtien mediassa on käyty vilkasta keskustelua turvapaikanhausta yleensä, mutta erityisesti turvaa hakevien asemasta ja vaikutuksesta yhteiskunnassa. Kestoaiheena ovat olleet turvapaikkaa hakevien vaikutus yhteiskunnan turvallisuuteen ja sen rajaaminen sekä kielteisen päätöksen saaneiden palautukset lähtömaihinsa (mm. Aamulehti 2019; Helsingin sanomat 2019; Uusi Suomi 2019; Ilta-Sanomat 2018; Yle 2015). Hätkähdyttävimpiä ovat olleet uutiset vastaanottokeskuksissa vuodesta toiseen odottavista miehistä, jotka eivät aio palata, mutta eivät myöskään saa lupaa jäädä (Yle 2018; Helsingin sanomat 2018). Minua alkoi kiinnostaa niiden vuonna 2015 tulleiden nuorten miesten tilanne, jotka ovat edelleen turvapaikkaprosessissa. Minkälainen on heidän asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa nyt viisi vuotta myöhemmin ja minkälaisia ovat heidän mahdollisuutensa osallistua ja vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja tilanteeseensa?

Olen työskennellyt vastaanottokeskuksessa erilaisissa tehtävissä vuodesta 2007. Työssäni olen päässyt seuraamaan turvapaikkaprosessissa olevien perheiden, alaikäisten ja nuorten tilannetta hyvin läheltä, mistä juontuu kiinnostukseni erityisesti nuorten miesten

ristiriitaiseen asemaan. Turvapaikkaa hakevista he ovat selviytyjiä, mutta samasta syystä tulijoina apua tarvitseviksi vaikeasti hyväksyttäviä, toisin kuin esimerkiksi vanhukset, naiset ja lapset. Nuoret miehet ovat vasta olleet alaikäisiä, mutta kuitenkin ylittäneet maagisen 18 vuoden iän, jolloin heitä kohdellaan aikuisina ja itsestään vastuussa olevina yksilöinä. Ero yli ja alle 18-vuotiaiden palveluissa ja heidän saamassaan tuessa on suuri, ja osa hakijoista ylittää tuon rajan turvapaikkaprosessin aikana. Lainsäädännössä on määriteltä haavoittuvassa asemassa olevien ryhmiä eivätkä terveet nuoret aikuiset miehet kuulu niihin. Näen monen heistä kuitenkin olevan tilanteessa, jossa he heihin asetettujen odotusten ja olettamusten kautta joutuvat haavoittavaan tilanteeseen, ja jossa heidän toimintamahdollisuutensa ovat rajoitettuja ympäröivän yhteiskunnan toimesta, usein pitkittyneesti. Kiinnostukseni hyödyntämiseen opinnäytetyöni aiheena tarjoutui mahdollisuus kuullessani EU-rahoitteisesta turvapaikanhakijoiden haavoittuvuuksia ja niihin kohdistettuja palveluja selvittävästä ja kehittävästä RAISD-hankkeesta¹.

Pro gradu -työssäni tutkin pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden nuorten miesten yhteiskunnan jäsenyyttä kansalaisuuden käsitteen kautta. Muodollisen kansalaisuuden sijaan keskityn epämuodolliseen ja uudenlaiseen kansalaisuuteen, joka rakentuu pitkän odotuksen aikana. Kiinnitän katseeni erityisesti kansalaisuuteen vaikuttamisena, jota tarkastelen aktivistikansalaisuuden ja kansalaisuuden tekojen (*acts of citizenship*) periaatteiden valossa (ks. Isin 2009). Aineistonani käytän osaa RAISD-hankkeessa kerätyistä haastatteluista. Käytän tutkielmassani sanan turvapaikanhakija ohella Eva Elfvingin ja Sari Kärkkäisen (2018, 361) tapaan ilmausta turvapaikkaa hakeva korostaakseni kansainvälisen suojelun hakemista tekona yksilöä määrittävän ominaisuuden sijaan. Koska olen rajannut kiinnostuksenaihekseni nuoret miehet, käytän haastatteluaineiston vastaajista ilmaisua haastatellut nuoret miehet tai nuoret miehet.

Tutkielmani käynnistyy taustoittamalla kansainvälisen suojelun hakemisessa vaikuttavaa lainsäädäntöä ja turvapaikkaa hakevien asemaan liittyvää poliittista päätöksentekoa Suomessa. Viime vuosien tapahtumat ja lakimuutokset ovat muuttaneet turvapaikkaa hakevien tilannetta Suomessa merkittävästi. Luvun kaksi jälkimmäinen osa avaa nuorten miesten asemaa ja arkea pitkässä prosessissa sekä esittelee viimeaikaista aiheen

---

¹ Reshaping Attention and Inclusion Strategies for Distinctively vulnerable people among the forcibly displaced (RAISD) on Helsingin yliopiston ja Punaisen Ristin yhteinen EU-rahoitteinen osahanke, jossa tunnustetaan haavoittuvuutta tuottavia konteksteja turvapaikanhakijoiden reitillä Lähi-Idästä Pohjois-Eurooppaan ja kehitetään heidän tilannettaan helpottavia käytäntöjä. (Helsingin yliopisto 2020.)

tutkimusta. Kolmannessa luvussa käyn läpi kansalaisuuden käsitteen eri ulottuvuuksia ja hahmottelen kansainvälistä suojelua hakevien sijaa kansalaisuuskeskustelussa. Kansalaisuus on perinteisesti ymmärretty T.H. Marshallin (1950) määrittelemänä statuksena, mutta jo pidemmän aikaa kansalaisuuden käsitettä on muovattu vastaamaan paremmin nykyaikaisten yhteisöjen jäsenyyttä. Luvun lopussa kohdistan katseeni tarkemmin kansalaisuuden tekoihin, jonka tutkimuksen avulla tuon esiin erilaisten siirtolaisten osallisuuden ja poliittisen toimijuuden syntymistä ja ilmenemistä (Isin 2008, 37–38).

Neljännessä luvussa tarkastelen omaa tutkimusprosessiani ja esittelen tutkimuskysymykseni. Kuvailen myös tarkemmin aineistoani ja käyn läpi sen analyysivaihetta. Luvun lopussa käyn keskustelua työskentelyni etiikasta. Viidennessä luvussa esittelen tutkielmani tuloksia nuorten miesten kansalaisuudesta turvapaikkaprosessissa arjen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tasolla sekä vaikuttamisena. Viimeisessä luvussa palaan tutkimustehtävääni punniten sitä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Vien tulokset myös sosiaalityön ammatillisen työn kentälle tarkastellen nuorten miesten kohtaamiseen liittyviä kokemuksia ja kokemusten vaikutusta heihin.

Nuoret turvapaikkaa hakevat miehet ovat olleet ajankohtainen puheenaihe jo pitkään. Vuodesta 2015 Suomessa olleita turvapaikanhakijoita on yhä paljon, ja se miten he odotusaikansa täällä kokevat ja elävät vaikuttaa yhteiskunnassa, etenkin suuremmissa kaupungeissa, jonne monet parempien sosiaalisten verkostojen ja laajempien toimintamahdollisuuksien houkuttelemina hakeutuvat. Nuoret miehet ovat näkyvä osa katukuvaa. Kansalaisuusnäkökulma heidän kokemustensa tarkasteluikkunana korostaa heidän rooliaan osana yhteiskuntaa, siihen vaikuttavina yksilöinä ja sen jäseninä. Käsitys kansalaisuuden kokemuksesta lisää ymmärrystä vasta maahan tulleita kansalaisia kohtaan ja auttaa suuntaamaan tuen tarpeen sinne missä sitä on.

2 TURVAPAIKANHAKU SUOMESSA

2.1 Turvapaikkaprosessi ja lainsäädäntö

2.1.1 Turvapaikanhaku lainsäädännössä

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraassa maassa esimerkiksi kotimaassaan kohtaamansa vainon tai vainon uhan vuoksi. Pakolaiselle suojelu on jo myönnetty. (Sisäministeriö 2020a.) Suomi on sitoutunut vastaanottamaan turvapaikanhakijoita ja selvittämään heidän kansainvälisen suojelun tarpeensa. Turvapaikanhakijoiden asemaa Suomessa määrittävät sekä kansainväliset, eurooppalaiset että kansalliset lait, sopimukset ja asetukset. Suomi on sisällyttänyt kansalliseen lainsäädäntöönsä YK:n ihmisoikeuksia koskevat sopimukset² sekä Euroopan Neuvoston ihmisoikeussopimukset³. (Ulkoministeriö 2020.)

Suomi on sitoutunut Geneven sopimukseen pakolaisten asemasta ja oikeuksista. Lisäksi Euroopan unionilla on direktiivi pakolaisen määritelmästä sekä vastaanottodirektiivi, joka asettaa jäsenmaille pakolaisten vastaanoton vähimmäisvaatimukset, joita ovat mm. kohtuullinen elintaso ja tasavertaiset elinolot. Dublin-sopimus ja asetukset sekä niihin liittyvä Eurodac-sormenjälkitietojärjestelmä määrittävät vastuunjakoja turvapaikanhakijoista EU:n alueella. (Makkonen & Koskenniemi 2013, 67.) Vuonna 1994 uudistettu Suomen perustuslaki takaa kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiiriin kuuluville perusoikeudet, joihin sisältyy oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (Suomen perustuslaki 19§). Turvapaikkaa hakevilla on turvapaikkaprosessin ajan oikeus vastaanottopalveluihin⁴, jotka määrittellään laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011; myöhemmin *vastaanottolaki*). Turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus majoittua vastaanottokeskuksissa tai yksityisesti muualla. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat sijoitetaan alaikäisyksiköihin (ryhmäkodit ja tukiasunnot).

² Kansainvälinen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus ja Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus, sekä täydentävät sopimukset.

³ Euroopan ihmisoikeussopimus sekä sopimukset koskien alueellisia ja vähemmistökieliä ja vähemmistöjen asemaa, ihmiskauppaa, naisiin kohdistuvaa ja perheväkivaltaa ja sosiaalisia oikeuksia.

⁴ Vastaanottolain mukaisia vastaanottopalveluja ovat majoitus vastaanottokeskuksessa, vastaanotto- ja käyttöraha, kiireelliset ja välttämättömät terveydenhuoltopalvelut, sosiaalihuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimat sosiaalipalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta (Vastaanottolaki 13§, 25§ ja 26§).

Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden määrä vaihtelee vuosittain, ja viime vuosina tulijoita on ollut vähän. Vuosien 2015 ja 2016 turvapaikanhakijamäärät olivat poikkeukselliset. Niiden jälkeen Suomeen on tullut reilusti vähemmän turvapaikanhakijoita vuosittain, mikä johtuu Euroopan tiukentuneesta rajavalvonnasta myös Schengen-maiden välisillä rajoilla sekä EU:n Turkin kanssa solmimasta sopimuksesta, jonka puitteissa Turkki rajoittaa turvapaikanhakijoiden EU:n alueelle pääsyä. Turvapaikanhaku Suomesta on mahdollista vain Suomen rajalla ja rajalle pääseminen on vaikeaa.

Vuonna 2019 Suomesta haki turvapaikkaa 4548 henkilöä. Hakemuksista 2018 oli uusintahakemuksia, mikä tarkoittaa henkilön jo käyneen yhden turvapaikkaprosessin Suomessa ennen uuden hakemuksen tekemistä uusin perustein. (Maahanmuuttovirasto 2020a.) Monet uusintahakijoista ovat tulleet Suomeen jo 2015 ja 2016, ja heillä on takanaan vähintään yksi valitusprosessin kautta lainvoimaiseksi tullut turvapaikkaprosessi. Turvapaikkalainsäädäntö ei ole pysyvää vaan siihen vaikuttavat sekä kansainvälinen että kansallinen poliittinen ilmapiiri. Viime vuosina turvapaikanhakijoiden asemaan ja prosessiin vaikuttavia lakimuutoksia on Suomessa tullut useita.

2.1.2 Turvapaikkaprosessin viimeaikaiset muutokset

Turvapaikkaprosessi alkaa, kun henkilö jättää poliisille tai rajaviranomaiselle turvapaikkahakemuksen ja hänet rekisteröidään turvapaikanhakijaksi. Turvapaikkaprosessin kesto vaihtelee. Heinäkuussa 2018 voimaan tulleen ulkomaalaislain muutoksen mukaan Maahanmuuttoviraston on ratkaistava ensimmäinen turvapaikkahakemus 6 kk määräajassa. Ratkaisussa voi kuitenkin kestää kauemmin, mikäli pitkittymiselle on erityisiä perusteita, kuten suuri samanaikainen hakijamäärä tai monimutkaiset asiaan liittyvät tosiseikat. Käsittelyajan enimmäispituutta ei pakolaisaseman tai toissijaisen suojelun saamisessa ole. (Ulkomaalaislaki 98a§) Uusi säädös koskee kuitenkin vain uusia turvapaikkahakemuksia, ja sen ulkopuolelle jäivät aiemmin aloitetut turvapaikkaprosessit. Turvapaikkaprosessia pitkittää myös muutoksenhaku. Hallinto-oikeuksissa jonot ja käsittelyajat ovat kasvaneet. Pitkittyneet prosessit eivät ole uusi ilmiö, mutta tässä mittakaavassa pitkään odottavia turvapaikanhakijoita ei aiemmin ole ollut.

Suomessa turvapaikkaprosessissa oleskeluluvan voi saada kansainvälisen suojelun perusteella (pakolaisasema, turvapaikka), toissijaisen suojelun perusteella tai muulla

perusteella⁵. Aiemmin kansainvälistä suojelua voi saada myös humanitäärisin perustein, mikäli turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täytyneet, mutta hakija ei kotimaassaan tapahtuneen ympäristökatastrofin tai huonon turvallisuustilanteen vuoksi voinut palata kotimaahansa (Maahanmuuttovirasto 2020b). Vuoden 2016 toukokuussa mahdollisuus oleskelulupaan humanitäärisin perustein poistettiin. Ulkomaalaislain muutosta koskevassa lakiesityksessä vedottiin pelkoon tulijamäärien kohtuuttomasta kasvusta väkilukuun nähden ja Suomen mahdollisesti liian suotuisan lupamenettelyn houkuttelevuudesta turvapaikanhakijoiden keskuudessa (HE 2/2016:1). Vuonna 2016 tehtiin lisäksi muutoksia oikeusavun saamiseen⁶ ja muutoksenhaun aikatauluihin⁷ sekä perheenyhdistämisen ehtoihin⁸. Tammikuussa 2017 lisättiin Ulkomaalaislakiin mahdollisuus rajata turvapaikanhakijan asuminen tiettyyn vastaanottokeskukseen ja edellyttää häneltä määräaikaista ilmoittautumista (Ulkomaalaislaki 120a§). Vuonna 2019 muutoksia tehtiin uusintahakemusten jättämiseen ja työnteko-oikeuteen liittyen⁹. (Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys 2019, 15–16.)

Poliittinen ilmapiiri turvapaikanhaun ympärillä on vaihteleva ja elää kansainvälisen, etenkin EU:n sisäisen liikehdinnän mukaan. EU-maat pyrkivät yhtenäistämään lainsäädäntöään, mutta myös kansallinen politiikka vaikuttaa turvapaikanhakijoiden oikeuksiin, palveluihin ja heille myönnettäviin lupiin. Toukokuussa 2015 voimaan tulleen vastaanottolain muutoksen myötä oikeutta vastaanottopalveluihin rajattiin määräaikaistamalla niiden lakkaaminen kielteisen päätöksen jälkeen ja ensisijaistamalla turvapaikanhakijoiden vapaaehtoinen paluu kotimaihinsa tilapäiseen suojeluun nähden (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso, 2019, 79; Vastaanottolaki 746/2011, 14a§ ja 31§). Palautuksissa suositaan siis aina ensisijaisesti kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen henkilön vapaaehtoista

---

⁵ Maahanmuuttovirasto huomioi päätöksessään myös mahdolliset muut perusteet oleskeluluvan myöntämiselle. Työntekoon tai opiskeluun perustuvan oleskeluluvan mahdollisuutta ratkaisussa ei huomioida. (Maahanmuuttovirasto 2020c.)

⁶ Lakimuutoksen jälkeen turvapaikanhakijoilla oli mahdollisuus saada avustaja mukaan turvapaikkapuhutteluun vain erityisen painavista syistä (Saarikkomäki ym. 2018, 8). Aiemmin turvapaikanhakijat olivat myös itse voineet päättää kenen puoleen kääntyä oikeusavustajaa hakiessaan, mutta uuden säädöksen myötä palvelutarjoajaksi määriteltiin julkiset oikeusaputoimistot.

⁷ Päätösten muutoksenhakuaikaa lyhennettiin 30 päivästä hallinto-oikeuteen tehdessä 21 päivään ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen tehdessä 14 päivään (Saarikkomäki ym. 2018, 8).

⁸ Perheenyhdistämistä kiristettiin rajaamalla toimeentuloedellytyksetön perheenyhdistämisen hakuaika 3 kuukauteen päätöksen tiedoksisaamisesta (Ulkomaalaislaki 114§).

⁹ Työnteko-oikeutta heikennettiin uusintahakemuksen tekijöillä siten, että työnteko-oikeuden 3 tai 6 kuukauden karenssi astuu voimaan aina uutta turvapaikkaprosessia aloittaessa. Uusintahakemuksiin koskeva heikennys liittyi mahdollisuuteen jättää hakemus tutkimatta, mikäli siinä ei ilmene merkittävästi hakijan todennäköisyyttä saada kansainvälistä suojelua lisääviä uusia seikkoja (Ulkomaalaislaki 103§).

paluuta lähtömaahansa, mutta myös pakkopalautuksia ja käännytyksiä tehdään (Sisäministeriö 2020b).

2.1.3 Lakimuutosten vaikutukset turvapaikkaa hakevien asemaan

Lakimuutosten seurauksena turvapaikanhakijoiden tilanne Suomessa on merkittävästi muuttunut ja tiukentunut vuoden 2015 jälkeen. Tehdyt lainsäädännölliset muutokset vaikuttavat sekä prosesseihin että niiden lopputuloksiin ja sen lisäksi paperittomien määrän kasvuun (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 78). Vielä vuonna 2015 humanitäärisen suojelun perusteella oleskeluluvan sai 119 henkilöä (Maahanmuuttovirasto 2020a). Lakimuutos tuli voimaan heti esityksen hyväksymisestä ja sitä sovellettiin ilman siirtymäaikaa myös vireillä oleviin jatkolupahakemuksiin. Päätöstyypin kumoaminen vaikutti sekä niihin henkilöihin, joille lupa olisi voitu myöntää, että niihin, joille se oli jo vuodeksi myönnetty ja jotka hakivat nyt jatkolupaa ilman mahdollisuutta oleskelulupaansa humanitaarisen luvan perusteella. (HE 2/2016.) Moni aiemmin humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut aloitti uuden turvapaikkaprosessin oleskelulupansa voimassa olon päätyttyä.

Vuosien 2015 ja 2017 välillä kielteisten turvapaikkapäätösten määrä kasvoi merkittävästi, etenkin irakilaisten miesten kohdalla. Saarikkomäen, Oljakan, Vanton, Pirjatanniemen, Lavapuron ja Alvesalo-Kuusen (2018) tekemän tutkimuksen mukaan kielteisten turvapaikkapäätösten kasvanutta määrää eivät selitä muutokset hakijoiden sukupuoli- tai perherakenneprofiilissa eikä humanitäärisen suojeluun perustuvan oleskeluluvan poistuminen lainsäädännöstä¹⁰. Tutkimuksen mukaan muutos selittyy ennen kaikkea Maahanmuuttoviraston tulkintalinjan tiukentumisella. Selityksiä tähän tutkijat hakivat poliittisesta ja hallinnollisesta ohjauksesta ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvan heikentymisestä sekä Maahanmuuttoviraston maalinjauksen muutoksilla. (Saarikkomäki ym. 2018, 32.) Osassa kielteisissä turvapaikkapäätöksissä on vedottu myös sisäisen paon mahdollisuuden, joka on kohdistunut etenkin nuoriin työikäisiin miehiin (Maahanmuuttovirasto 2018). Sisäisellä paolla tarkoitetaan turvapaikkaa hakevan yksilöllisesti arvioitavaa mahdollisuutta asettua asumaan muualle kotimaassaan (Maahanmuuttovirasto 2019). Sisäisen paon mahdollisuudessa ei kuitenkaan huomioida yksilöllisiä haavoittuvuustekijöitä ja

---

¹⁰ Saarikkomäki ym. tekemän tutkimuksen (2018) mukaan kansainvälisen suojelun myöntäminen väheni ajanjaksojen välillä merkittävästi. Vuoden 2015 hakijoista 14% sai kielteisen päätöksen, mutta 2017 kielteisen päätöksen sai peräti 79% hakijoista.

käytännössä sen toteutumista estävät yksilölliset syyt (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 80). Harvalla kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneella on paluusuunnitelmia (Koikkalainen & Nykänen 2019, 131).

Kielteisistä päätöksistä on tehty runsaasti valituksia hallinto-oikeuteen, mikä ruuhkauttaa sekä hallinto- että korkeinta hallinto-oikeutta (Jauhiainen 2017a, 16). Korkein hallinto-oikeus on ottanut kantaa maan sisäisen paon tosiasialliseen mahdollisuuteen, jota päätöksenteossa käytetään ensisijaisena kansainvälisen suojelun myöntämiseen nähden (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 80¹¹). Maahanmuuttoviraston maatiedoissa syksyllä 2015 tehty muutos korosti myös aiempaa enemmän yksilöllisiä perusteita turvapaikan saamiselle, mikä näkyi kielteisten päätösten määrissä (Maahanmuuttoviraston vuosikertomus 2015; Maahanmuuttovirasto 2016).

Edellä mainittujen toimien seurauksena Suomessa on iso määrä ihmisiä ilman oleskeluoikeutta ja tosiasiallista paluun mahdollisuutta, ja joiden uhkana tai kohtalona on vastaanottopalveluiden lakkauttaminen (Ahonen & Kallius 2019, 95). Muutokset päätöksenteossa, päätösten muutoksenhaut ja siitä aiheutuva ruuhka hallintotuomioistuimissa sekä suuri yhtäaikainen edelleen prosessissa olevien hakijoiden määrä pitkittävät turvapaikanhakijoiden odotusta ja epätietoisuutta, millä on vaikutusta turvapaikanhakijoiden asemaan, arkeen ja tulevaisuuteen.

2.2 Arki turvapaikkaprosessissa

2.2.1 Turvapaikkaa hakevat nuoret miehet

Suomeen tulevista turvapaikkaa hakevista henkilöistä valtaosa on nuoria miehiä. Vuoden 2015 tulijoista 81 % oli miehiä, ja heistä valtaosa alle 35-vuotiaita (Maahanmuuttovirasto 2020a). Turvapaikkaa hakevat ihmiset nähdään usein uhkana tai uhrina (Nyers 2010, 130). Turvapaikkaa hakevat nuoret miehet nähdään sekä uhkana että mahdollisuutena, mahdollisina uhan aiheuttajina, mutta harvemmin uhreina. Nuoriin miehiin liitetään odotus aktiivisuudesta ja pelko joutilaisuudesta, ja samanaikaisesti he itse toivovat voivansa hakea paikkaansa Suomessa juuri tätä aktiivisuuden kautta ilmenevää kansalaisuuden velvoitetta noudattaen (Hiitola & Vuori 2018, 328). Tutkimusten mukaan nuorten miesten

---

¹¹ ks. myös KHO:2017:73, KHO:2019:21 ja KHO:2018:94

Suomeen tulon taustalta löytyviä syitä ovat kotimaan näköalattomuus tulevaisuuden suhteen ja arjen vaarallisuus sekä muilta lähteneiltä etenkin sosiaalisen median välityksellä saatu ennakkotieto Euroopassa avautuvista mahdollisuuksista (Koikkalainen & Nykänen 2019, 123–124; Juntunen 2016, 56–57). Hyvään elämään tähtäävistä aikeista huolimatta nuoria miehiä ei kohdata potentiaalisina ja motivoituneina menestyjinä vaan uhkana yhteiskuntarauhalle ja suomalaisille arvoille (Keskinen 2013, 228).

Etenkin nuoret muslimimiehet nähdään helposti länsimaisten arvojen vastaisina. Nuoria miehiä kohtaan koettu uhka liittyy pääasiassa islamisaatioon ja ääri-islamilaisuuden pelkoon sekä sukupuolirooleihin ja tasa-arvoon (Hiitola & Vuori 2018, 329; Juntunen 2016, 78; Keskinen 2013, 228). Maailmalla ja myös Euroopassa lisääntyneet islamistien hyökkäykset aiheuttavat epäluottamusta kaikkea muslimiväestöä kohtaan myös Suomessa. Kiinnostavaa sinänsä, ettei turvallisuusuhka ole ollut vain syntyperäisten suomalaisten kokemaa, vaan Marko Juntusen (2016, 64) tutkimuksessa ilmeni, että myös aiemmin tulleet irakilaiset ovat kokeneet suuren nuorten miesten määrän uhkana turvallisuudelleen. Suomeen jo asettuneissa irakilaisissa pelkoa on herättänyt nuorten miesten vieraus: he ovat kasvaneet väkivaltaisuuksien ja kaaoksen keskellä ilman mahdollisuuksia suuntautua tulevaisuuteen. (Juntunen 2016, 64.) He ovat siis vieraita myös maanmiehilleen, jotka eivät itse ole samanlaisessa yhteiskunnassa eläneet.

Vuoden 2015 aikana ja jälkeen turvapaikkaa hakevien aiheuttamasta turvallisuushasta on kirjoitettu paljon. Sitä ei ole tutkittu yhtä paljon, ja aiheena se on hyvin herkkä. Osittain tähän jännittyneeseen ilmapiiriin Maahanmuuttovirasto perusti TURVA-hankkeen¹², jonka tavoitteena oli maahan tulevien sopeutuminen yhteiskuntaan ja kaikkien maassa olevien turvallisuus. Sisäministeriön teettämän selvityksen (Ojala & Kokki 2017) mukaan turvallisuushkia aiheuttavat tekijät, joista tärkeimpinä vastaanottokeskusten asukkaiden psyykkinen kuormittuminen, kulttuuriset erot ja yhteisen kielen puuttuminen, vaikuttivat yleisen turvallisuuden lisäksi muiden kansalaisten näkemysten jakautumiseen (emt, 100–101).

---

¹² Oulun vastaanottokeskuksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja poliisihallituksen yhteisen TURVA-hankkeen tavoite oli edistää turvapaikanhakijoiden perus- ja ihmisoikeuskäsityksiä ja ymmärrystä suomalaisesta yhteiskunnasta sekä ehkäistä turvapaikanhakijoiden rikollisuutta. Hankkeessa valmistettiin turvapaikanhakijoille opastavaa videomateriaalia ja koulutettiin vastaanottokeskusten henkilökuntaa väkivaltaa ehkäisevistä työmenetelmistä. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Turvapaikanhakijaprofiili siis itsessään vaikuttaa muun väestön suhtautumiseen, mikä vaikuttaa yleiseen turvallisuuteen ja edelleen turvapaikanhakijoiden turvallisuuskokemuksiin. Nuorten turvapaikanhakijoiden aktivoimiseksi käytettävät menetelmät painottavat usein integraatiota ja jättävät nuorten muslimien omat näkemykset piiloon (Johns 2014, 72). TURVA-hankkeessa tuotetun videomateriaalin suunnittelussa ja toteutuksessa mukana on ollut myös kokemusasiantuntijoita, mikä näkyy videoiden kohdentumisena nuorille miehille (Maahanmuuttovirasto 2017). Huomionarvoista kuitenkin on, että tutkimusten mukaan nuoret miehet turvapaikkaa hakiessaan etsivät ensisijaisesti fyysistä ja henkistä turvallisuutta ja yhtenä Suomeen tulon perusteena nuorilla miehillä on ollut myös täällä ilmenevä hyvin vähäinen ääri-islamilaan liikehdintä (Petäjaniemi, Lanas & Kaukko 2018, 15; Juntunen 2016, 56, 78). Nuoret miehet eivät näe itsessään heihin liitettyä riskiä ja ovat myös itse paossa tätä samaista uhkaa.

2.2.2 Toimijuus ja hyvinvointi turvapaikkaprosessissa

Turvapaikkaprosessin ja sen pitkittymisen vaikutuksista turvapaikkaa hakevien hyvinvointiin ja toimijuuteen on viime aikoina tullut useita tutkimuksia. Vaikka turvapaikkaprosessi itsessään on melko turvallista aikaa, haasteita siihen tuovat hakijoiden henkinen kuormittuminen sekä riittävän tuen ja hoidon tarve. Henkistä kuormittumista aiheuttavat itse prosessin lisäksi tausta ja yksilölliset aiemmat kokemukset, yhteismajoitus vieraiden kanssa, yksityisyyden puute ja pitkittynyt turvapaikkaprosessi. Myös huoli tulevaisuudesta ja ero läheisistä vaikuttavat turvapaikkaa hakevien psyykkiseen hyvinvointiin. (Ojala & Kokki 2017, 116; Yijälä & Nyman 2017, 66; Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018, 52.)

Menneisyys ja kokemukset aiheuttavat oireita joillain, mutta eivät kaikilla. Haasteita voivat aiheuttaa itse koetut vaikeudet ja väkivalta, toisten kokeman todistaminen tai yhtä lailla pois lähteminen ja sen seuraus, se ettei enää koskaan voi palata läheisiään. (Juntunen 2016, 81.) Alaikäisten yksintulleiden tutkimuksessa puhutaan moninkertaisesta turvattomuudesta, kun epävarmaan tulevaisuuteen yhdistyvät menneisyydet vaikeat kokemukset ja nykyhetken ongelmallinen elämäntilanne (Anis & Esberg 2018, 197). Kokemukset rasismista ja välttelystä, vaikeus tutustua paikallisiin ihmisiin sekä turvapaikkaa hakeviin kohdistuva pelko vahvistavat turvattomuuden kokemusta (Nykänen ym. 2019, 168).

Turvapaikkaprosessi on odottamista ja odottaminen loppuu vasta myönteiseen oleskelulupapäätökseen. Odottamisessa ei ole kyse vain päätöksestä ja oleskeluluvasta vaan oman elämän jatkamisesta. Odottaessa mikään ei ole varmaa, ihminen on väli-tilassa (Suoranta 2011, 42–43). Odotusaikaa voi kuvata vaiheeksi, jota painavat fyysiset ja psyykkiset vaivat sekä vähävaraisuus, työttömyys ja vain puolittain suojeltu asema (Papadopoulou-Kourkoula 2008, 88). Turvapaikkaa hakevat ovat elämäntilanteessaan väliaikaisesti eivätkä välttämättä ole olleet lainkaan heikossa asemassa ennen kotimaansa jättämistä, mutta heidän voi kuitenkin sanoa olevan huonossa osassa ja haavoittuvassa asemassa matkallaan kohti mahdollisuutta asettua. Nuorten alaikäisten tilannetta verrattaessa suomalaisiin nuoriin marginaalisuus tulee esiin kulttuurisena irrallisuutena ja rajatumpina mahdollisuuksina (Björklund 2014, 64).

Vastaanottopalvelut on tarkoitettu määräaikaisiksi ja lyhytkestoisiksi palveluiksi vastaamaan välttämättömiin tarpeisiin ennen ratkaisua kansainvälisestä suojelusta. Pitkittyessään turvapaikkaprosessi muuttuu hakijalle yhä raskaammaksi ylläpitäen epävarmuutta ja heikentäen turvallisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaisten kykyyn toimia ja tehdä ratkaisuja. Turvapaikkaa hakevien turvana on vain hyvin tarkoin rajattu ja karsittu perusoikeussuoja (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 79). Hakijoiden arki on monella tapaa hankalaa, sillä heillä ei ole henkilötunnusta, mikä aiheuttaa hämmennystä muun muassa terveydenhuollossa. He eivät myöskään voi avata pankkitiliä ja asunnon vuokraaminen on vaikeaa.

Kokemus poikkeusajasta näkyy arjessa, joka on hyvin erilaista kuin elämä ennen sitä. Tutkimusten mukaan turvapaikkaa hakevien sosiaalinen elämä rajoittuu keskuksen muihin asukkaisiin, mahdollisiin uusiin tuttavuuksiin ja yhteydenpitoon kotimaahan jääneisiin (Koikkalainen & Nykänen 2019, 129). Ihmissuhteiden merkitys ja suhteet niin oman kotimaan läheisiin kuin uusiin tuttuihin Suomessa tulevat esiin myös Onoderan ja Peltolan (2016) etnografisessa tutkimuksessa nuorten turvapaikkaa hakevien keskuudessa. Yhteiskuntaan kiinnittäviä ihmissuhteita ei rakennu vain muiden vertaisten tai saman ikäisten kanssa, vaan myös viranomaissuhteet ja mitättömiltä tuntuvat lyhytkestoiset ja kepeät kontaktit voivat nousta merkittäviksi tekijöiksi kuulumisen ja kiinnittymisen sekä hyväksytyksi tulemisen kokemuksen kehittämisessä (emt, 189; Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen 2019, 200).

Arki vastaanottokeskuksessa on yksinkertaista: syömistä, nukkumista ja odottamista. Jo vastaanottovaiheessa käy ilmi turvapaikkaa hakevien toive ja tarve saada itselleen tekemistä ja päästä pois vastaanottokeskuksesta, kiinni ”tavalliseen elämään” (Marucco 2017, 86–87). Turvapaikkaprosessissa olevien oikeutta työhön on rajoitettu asettamalla usean kuukauden mittainen karenssi uusille hakijoille, myös uusintahakemuksen tehneille. Hakijat ovatkin työmarkkinoilla epävarmassa asemassa, jota heikentää myös kielitaidon puute tai tiukat kielivaatimukset, työnantajien asenteet ja ennakkoluulot vierasmaalaisia kohtaan sekä työelämän vakiintuneet syrjivät normit (Rottmann, Josipovic & Reeger 2020, 246; Forsander 2013, 238).

Useissa tutkimuksissa käy ilmi toimettomuuden ja epätietoisuuden olevan odottamisessa raskainta (mm. Koikkalainen & Nykänen 2019, 219; Haverinen 2018, 322). Työ ja tekeminen luovat turvaa ja lisäävät hyvinvointia, toimettomana hyvinvointi kärsii. Toimeliaisuuteen ja työntekoon tottuneelle toimettomuus aiheuttaa stressiä, samoin epätyytyttävä työtilanne ja usein heikentynyt elintaso. Turvapaikkaa hakevat pitävät toimettomuutta ja riippuvaisuutta yhteiskunnan tuesta myös häpeällisenä ja moni olisi valmis vastaanottamaan lähes mitä tahansa työtä, palkatontakin (Koikkalainen & Nykänen 2019, 130; Nykänen ym. 2019, 165, 169). Kaikenlainen odotuksen rikkova tekeminen on tervetullutta, sillä tekemisen kautta on mahdollista solmia sosiaalisia suhteita ja kokea tunne normaalia (Rottmann ym. 2020, 246). Työnteko on myös osa mieheyden toteuttamista ja miehyyden mitta, joilla täytetään kulttuurinmukaisia maskuliinisia odotuksia (Nykänen ym. 2019, 169; Fiddian-Qasmiyeh 2014, 403). Toimettomuus siis paitsi kuormittaa ja tekee odotuksesta pitkästyttävän, myös estää itsensä merkitykselliseksi kokemisen. Odottava ihminen ei koe itseään tehokkaaksi ja aikaansaavaksi vaan turhaksi ja hyödyttömäksi (Khosravi 2014.)

Nuorten miesten osallisuuden kokemuksia turvapaikkaprosessin aiheuttamassa välitulassa tutkineet Petäjaniemi, Lanas ja Kaukko (2018) toteavat osallisuuden kattavan laajalti erilaisia toimijuuden ja vaikuttamisen osa-alueita. Tutkimuksessa haastatellut miehet ovat osallisuudestaan puhuessaan kuvanneet osallisuutta siellä, missä sitä on: sosiaalisissa ja luottamuksellisissa suhteissa sekä turvallisuuden rakentamisessa. Samaan aikaan he ovat valmistautuneet yhteiskunnan jäsenyyteen ja poliittiseen osallisuuteen, kun mahdollisuus siihen tulee. Vaikka toisaalta toimintamahdollisuuksien rajoittaminen lainsäädännöllä jättää toimijuuden tunnustamatta ja välineet oikeuksien vaatimiseen turvaamatta sallimalla

turvapaikkaa hakeville vain rajatut palvelut ja mahdollisuudet yhteiskunnassa, on nuorten miesten arjen tutkimuksessa osoitettu mukautuvuus ja sinnikkyys merkki aikomuksesta kiinnittyä yhteiskuntaan, kun tilaisuus siihen sallitaan (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 81; Petäjaniemi ym. 2018, 15).

2.2.3 Turvapaikkaprosessi ja haavoittuvuus

Turvapaikkaprosessia varjostaa uhka kielteisestä päätöksestä ja sen seurauksista. Paperittomuus ja turvapaikanhaku linkittyvät toisiinsa ja koskettavat usein samoja henkilöitä. Paperittomiksi kutsutaan henkilöitä, jotka oleskelevat maassa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta ja viranomaisten virallista hyväksyntää. Uuspaperittomia ovat lainvoimaisen ja täytäntöönpanokelpoisen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet henkilöt, jotka ovat jääneet oleskelemaan maahan ilman laillista oleskeluoikeutta. (Jauhiainen, Gadd & Jokela 2018, 5.) Tällaisessa tilanteessa ovat useat turvapaikkaprosessin läpikäyneet henkilöt, jotka eivät näe paluuta kotimaahansa mahdollisena. Käytännössä myöskään käännytukset eivät aina onnistu ja tälläkin hetkellä Suomessa oleskelee tuntematon määrä ihmisiä, joilla ei ole oleskeluoikeutta, mutta joita ei myöskään ole voitu käännyttää. Uuspaperittomuus on ilmiönä kasvanut turvapaikkamenettelyn kiristyttyä vuoden 2015 jälkeen (Jauhiainen ym. 2018, 11). Turvapaikkaa hakevien tavoin myös uuspaperittomista suurin osa on nuoria miehiä.

Monet pitkään turvapaikkaprosessissa olleet voivat olla käyneet läpi jo useamman prosessin. Turvapaikkaprosessien aikaisesta epävarmuudesta huolimatta moni pystyy elämään melko tavallista arkea, kouluttautumaan ja työllistymään (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018, 376). Nämä eivät kuitenkaan ole este kielteisen turvapaikkapäätöksen saamiselle, sillä turvapaikkaprosessissa arvioidaan kansainvälisen suojelun tarvetta eikä prosessin kautta voi saada työ- tai opiskeluperäistä oleskelulupaa. Lisäksi ongelmallista työ- ja opiskeluperusteiselle oleskeluluvalle on niiden edellyttämä voimassa oleva matkustusasiakirja, joka turvapaikkaa hakevilta usein puuttuu. Näin ollen myös hyvin kotoutuneita, itseään elättäviä ja suomen kielen taitoisia henkilöitä käännytetään pois Suomesta (Maahanmuuttovirasto 2018; Yle 2018). Vastaanottopalveluiden ulkopuolelle jääminen lisää myös hyväksikäytetyksi tai ihmiskaupan uhriksi joutumisen riskiä työmarkkinoilla (Jauhiainen 2017b, 20).

Sosiaalisen statuksen ja roolin puuttuminen voidaan nähdä aiheuttavan haavoittuvuutta, minkä lisäksi turvapaikkaa hakevien säännöstellyt palvelut synnyttävät eräänlaisen laillisen limbotilan, jossa epävarmuus ja rajoitetut taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet yhteiskunnassa heikentävät motivaatiota ja mahdollisuuksia integroitua aiheuttaen jokapäiväistä stressiä (Yijälä & Nyman 2017; Khosravi 2014; Darling 2013, 78; Isin & Rygiel 2007, 186–189). Haavoittuvuudella tai haavoittuvalla asemalla ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää. Kaikki kansainvälistä suojelua hakevat ovat jollain tavalla haavoittuvassa asemassa ja ihmisoikeuksien tasa-arvoisen toteutumisen kannalta haavoittuvuuden mahdollisuus tulisi huomioida kaikkien kohdalla (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 76–77). Lainsäädäntö lähtee kuitenkin siitä, että turvapaikkaa hakevat eivät lähtökohtaisesti ole haavoittuvia ja vain tietyt ryhmät, kuten yksintulleet alaikäiset, ovat erityistarpeita ilmentävässä haavoittuvassa asemassa (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 81).

Haavoittuvuuden käsitteen kritiikki kohdistuu sen yksilöä määrittävään ulottuvuuteen. Vaikka ryhmittelyllä helpotetaan haavoittuvuuden tunnistamista, yksilöllisten tarpeiden kohtaamista ja pitkäaikaisen haavoittuvuuden ennaltaehkäisyä, haavoittuvuus ei synny tiettyyn ryhmään kuulumisesta. Haavoittuvuudella voidaan myös viitata vaivaan, riskiin tai muuhun tarpeeseen, jonka perusteella henkilö on tuen tarpeessa. Usein haavoittuvuuden määrittelee ulkopuolinen. (Aldridge 2015, 11–13.) Turvapaikkaa hakevien haavoittuvuutta ja haavoittavaa asemaa määrittävät ja tunnistavat eri viranomaiset ja työntekijät niin Maahanmuuttovirastossa, vastaanottokeskuksessa, poliisissa kuin oikeusaputoimistossa. Haavoittuvuuden erilaiset määritelmät voivat toimia erilaisina näkökulmina haavoittuvuuteen, mutta haavoittuvuuden ei tule määrittää henkilöä itseään. Haavoittuvuuden voidaan ennemminkin nähdä rakentuvan eri tasoilla ja kontekstuaalisesti, ei valmiina standardeina tai yksilön ominaisuuksina. (Luna 2018, 88–90.)

Vastaanottolaissa puhutaan haavoittuvasta asemasta johtuvista erityistarpeista. Haavoittuvan aseman perusteita voivat lain mukaan olla esimerkiksi turvapaikkaa hakevan ikä tai fyysinen tai psyykinen tila, jotka jättävät tulkinnan lain soveltajalle (Vastaanottolaki 6§.) Iällä viitataan usein alaikäisyyteen tai korkeaan ikään. Myös tutkimuskohteenani olevien vasta täysi-ikäisyyden saavuttaneiden nuorten miesten kohdalla ikä voidaan nähdä yhtenä haavoittuvuutta aiheuttavana tekijänä hakijan statuksen muuttuessa tämän täyttäessä 18 vuotta ja alaikäisyyteen liittyvien erityissuojamekanismien suojelevan vaikutuksen lakatessa (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 76). Edelleen turvapaikkaprosessissa olevat

nuoret menettävät edustajansa ja muuttavat aikuisten vastaanottokeskuksiin, jolloin iso osa arjen tuesta ja ohjauksesta jää pois hyvin lyhyellä varoitusaajalla, vaikka todellisuudessa ja eletyn arjen tasolla yksilön itsenäisyyden valmiuksissa ei ole tapahtunut muutosta.

Resilienssi, yksilön kyky selviytyä ja sopeutua, suojaa haavoittumiselta. Syrjintä, epätasa-arvo ja sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus toimivat haavoittuvuutta lisäävästi ja toisaalta resilienssiä heikentävästi (Aldridge 2015, 13). Haavoittuvuutta tulisi tarkastella yksilöllisten ja henkilöön liittyvien ominaisuuksien sijaan suhteessa henkilön resilienssin kehittymisen ja oikeuksien toteutumisen mahdollisuuksiin yhteiskunnassa (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019, 80–81). Pelkkä turvapaikkaprosessissa oleminen ja sen leimaava vaikutus sekä irrallisuus ja ympäröivän yhteiskunnan suhtautuminen nuoriin miehiin luovat omalta osaltaan haavoittuvuutta ja samanaikaisesti heikentävät yhteiskuntaan ja arkeen kiinnittymistä ja niissä kansalaisuuden toteuttamista.

3 TURVAPAIKANHAKU JA KANSALAISSUUS

3.1 Kansalaisuus käsitteenä ja ilmiönä

3.1.1 Kansalaisuus-käsitteen taustaa

Kansalaisuus käsitteenä juontaa juurensa antiikin Kreikan kaupunkivaltioihin ja Rooman valtakunnan jäsenyyteen. Sittemmin käsite on laajentunut kattamaan valtion jäsenyyden ja muuttunut yhteiskunnallisen muutoksen mukana etenkin 1900-luvun sotien ja niiden seurausten vaikutuksesta, ja nykyisen kansalaisuuden määritelmän pohjalla on kansallisvaltion jäsenyys (Lister 2003, 14). Itse sanan alkuperä kuvastaa käsitteen historiaa ollen suomen kielessä kansassa, kun taas anglosaksisissa ja romaanisissa maissa sana pohjautuu kaupunki-sanaan (citizen, bürger, medborgare).

Kansalaisuus käsitetään perinteisesti T. H. Marshallin (1950) määritelmään perustuvana muodollisena asemana, statuksena, johon sisältyy tasa-arvoinen asema kansalaisuuteen liittyvissä oikeuksissa ja velvollisuuksissa (emt, 28–29). Keskustelu kansalaisuuden ympärillä on laajennut, mutta edelleen käytännössä kansalaisuutta ja siihen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia säätelee pääasiassa valtio (Heino 2014, 23). Myös Suomen kansalaisuuslain 2§:n mukaan kansalaisuudella tarkoitetaan ”yksilön ja valtion välistä lainsäädännöllistä sidettä, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja jolla määritetään yksilön ja valtion välisiä keskeisiä oikeuksia ja velvollisuuksia” (Kansalaisuuslaki 359/2003).

Marshallin (1950) mukaan kansalaisuuden perustana ovat kansalais-, poliittisten oikeuksien lisäksi myös sosiaaliset oikeudet. Marshallin ajattelussa sosiaalisten oikeuksien tärkein tavoite oli turvata kaikille kansalaisille oikeus ihmisarvoiseen elämään, solidaarisuus ja yhteiskunnallinen integraatio. Sellaisina ne ovat myöhemmin olleet rakennuspohjana hyvinvointiyhteiskuntamallille. (Kokkonen 2016, 79.) Sosiaalisten oikeuksien merkittävien perustelu onkin niiden rooli heikommassa asemassa olevien siviili- ja poliittisten oikeuksien toteutumisen mahdollistajina (Lister 2003, 17). Suomessa kansalais-, poliittiset ja sosiaaliset oikeudet sisältyvät perusoikeuksiin, jotka on perustuslaissa taattu kaikille (PL 6-23§). Sosiaalinen kansalaisuus käsitetään nykyään aiempaa laajemmin globaalina tai lokaalina neuvotteluprosessin tuloksena eikä niinkään Marshallin mukaisesti valtion sidottuna (Hartley 2014, 135–136). Käsitettä on viety myös kohti syrjinnän vastaista aktivismia ja sellaisiinkin kansalaisuuden käsitteisiin kuin seksuaalinen kansalaisuus, intiimi kansalaisuus ja kulttuurinen kansalaisuus (Keskinen & Vuori 2012, 11–12).

Eri yhteiskuntateorioissa kansalaisuuteen sisältyviä oikeuksia ja velvollisuuksia lähestytään vaihtelevista näkökulmista. Klassinen liberalismi painottaa kansalaisuutta passiivisena, kansalaisen oikeuksia nauttivana asemana ja kansalaisen vapautta suhteessa valtioon. Uusliberalismi huomioi myös yksilön velvollisuudet ja vastuun omasta hyvinvoinnistaan. Kommunitarismi perustuu ajatukselle vahvasta kansalaisyhteiskunnasta ja sen jäseniä tukevista yhteisöistä. Republikanismi painottaa yhteiskunnallisen osallistumisen velvollisuutta, kun taas sosiaaliliberalismi ja hyvinvointivaltiomalli valtion velvollisuutta turvata kansalaistensa poliittisten oikeuksien lisäksi näiden taloudellinen ja sosiaalinen hyvinvointi. (Heino 2014, 21–22; Isin & Wood 1999, 9.) Velvollisuusnäkökulma on saanut vahvistusta etenkin 2000-luvun alusta lähtien, kun puhe työn tekemisen velvollisuudesta ja sosiaaliturvan linkittämisestä työntekovelvollisuuden täyttämiseen on lisääntynyt (Lister 2003, 20).

Nykyään painopiste on Suomessa ja Euroopassa siirtynyt yhä enemmän aktiivisen kansalaisen ideaaliin, ja pyrkimyksenä on kansalaisten aktiivisuuden ja osallistumisen lisääminen ja keinojen antaminen sen onnistumiseksi (Nivala 2006, 84). Yhtenäisen Euroopan tavoitteissa on EU:n kansalaisuuden tunteen vahvistaminen kannustamalla kansalaisia aktiivisuuteen ja kansalaisosallistumiseen (Euroopan komissio 2017). Päämääränä on rauhallinen ja turvallinen, yhteiset arvot jakava elintila, jossa perusoikeudet ja -vapaudet toteutuvat (Avramopoulos 2017, 7). Kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet kietoutuvat toisiinsa osallistumisen mahdollisuuksissa: velvollisuus toteuttaa osallisuuttaan aktiivikansalaisuuden muodossa ja oikeus tehdä työtä ovat myös rajanvetoja kansalaisten ja eikansalaisten välille (Suvarierol 2015, 710). Rajoitetusta työnteko-oikeudestahuolimatta näihin vaateisiin myös moni turvapaikkaa hakeva pyrkii vastaamaan ja samaan aikaan lunastamaan oikeutensa olla ja asua maassa osana yhteiskuntaa (Yuval-Davis 2011, 59).

Kaikille kansalaisuuden ilmiöille ei ole olemassa vielä sopivia ilmauksia. Turvapaikkaa hakevat asemoituvat rajoitettuine sosiaalisine ja taloudellisine oikeuksineen toisessa päässä kansalaisten ja oleskeluluvan saaneiden ja toisessa yhteiskunnan ulkopuolella marginaalissa elävien paperittomien väliin (Lister 2003, 48). Tilanteet ja teot, joiden kautta kansalaisuuden ulkopuolisista yksilöistä tulee oikeuksiaan vaativia kansalaisia, muokkaavat kansalaisuuden, osallisuuden ja poliittisen jäsenyyden käsitteitä (Isin 2009, 367–368). Viimeaikaisessa kansalaisuuskeskustelussa kansalaisuutta pyritäänkin

tarkastelemaan osallisuutena kaikissa poliittisissa yhteisöissä, ei vain valtion jäsenyytenä (Yuval-Davis 2011, 201).

3.1.2 Kansalaisuuden ulottuvuuksia

Kansalaisuus edellä esiteltynä käsitteenä on ulossulkeva konsepti: samalla kun joku on sisällä, on joku muu ulkona (Lister 2003, 42). Kansalaisuus siis määrittyy vain joidenkin toisten jäädessä sen ulkopuolelle (Isin 2002, 4). Yksilön identiteetti, osallistuminen ja kulttuuri tuovat myös lisänäkökulmaa kansalaisuuden määritelmään (Kurki & Nivala 2006, 20). Kansallisvaltion jäsenet kuuluvat samaan kansakuntaan ja jakavat yhteisen kielen, kulttuurin ja historian – ulkopuolelta tähän on vaikea päästä, ja hidasta myös ottaa. Suomessa tämä näkyy hyvin. Suomi kansallisvaltiona perustuu alueen lisäksi kieleen, kansaan ja kulttuuriin, jotka ovat hyvin tarkkarajaisia. Vaikka Suomen sisällä on löydettävissä eroja itäisen ja läntisen ja pohjoisen ja eteläisen välillä niin kielessä kuin kulttuurissa, esimerkiksi vuosisatoja suomalaisia olleet romanit nähdään edelleen erillisinä ja ulkopuolisina (Keskinen & Vuori 2012, 14).

Kansalaisuutta voi tehdä myös toisin, tavoittelematta kansallisvaltion jäsenyyttä ja sen sijaan tavoittelemalla oman elämän edistymistä ja kansalaisen identiteetin rakentumista laajemmassa yhteisössä. Kansalaisuuskeskustelussa puhutaan kansallisvaltiosta riippumattomasta globaalista tai universaalista kansalaisuudesta (Lister 2003, 65). Ajatus liittyy sosiaaliseen kansalaisuuden rakentumiseen, ihmisten tarpeeseen neuvotella asemaansa ja universaaliin keskinäiseen riippuvuuteen (Hartley 2014, 137). Moderni, radikaali kansalaisuus haastaa kansallisvaltion jäsenyyteen perustuvan kansalaisuuden luomalla kaikille mahdollisuuden päästä kiinni kansalaisen identiteettiin ja siihen sisältyvien oikeuksien, ihmisoikeuksien, vaatimiseen osana kansallisvaltiota suurempaa poliittisen yhteisön käsitettä (Isin & Wood 1999, 11). Pysyvää valtiotonta tilaa eli pelkkään ihmisyyteen perustuvaa kansalaisuutta ei kuitenkaan tunnisteta (Khosravi 2013, 152). Ihmisoikeudet ovat luovuttamattomat ja ne kuuluvat kaikille ihmisille. Hannah Arendt (1948) piti ihmisoikeusjulistuksen ongelmana sen sidettä kansallisvaltiojärjestelmään, koska ihmisoikeuksien perustana ovat kansalaisoikeudet ja ne toteutuvat vain kansallisvaltion poliittisen yhteisön sisällä (emt, 366–367). Täysin kansallisvaltion ulkopuolella olevien tragedia on oikeudettomuus, heillä ei ole ”oikeutta oikeuksiin”, joka on ihmisoikeuksien perusta ja joka nostaa tärkeimmäksi ihmisoikeudeksi oikeuden kuulua poliittiseen yhteisöön, kansalaisuuden (Khosravi 2013, 151, 153).

Elina Nivala (2006, 28) tekee tyypittelyn kansalaisuudesta vuorovaikutukseen perustuvana ja valtioista irrallisena erottelemalla yhteisöinä kaupungin, muodollisen valtion, kansallisen valtion, ihmiskunnan ja yhteiskunnan. Ihmiskuntanäkökulman mukaan kansalaisuus on osa ihmisyyttä eikä siten sidottu tiettyyn paikkaan. Yhteisön jäsenten väliset suhteet perustuvat ihmisarvoon ja ihmisoikeuksien luomaan tasa-arvoon. Aitoon kansalaisuuteen kasvaminen edellyttää yhteistä kansalaisuuden kulttuuria. (Kurki 2006, 149.) Kasvamalla ihmisenä yksilö kasvaa kansalaisena ja oppii elämään erityisessä suhteessa yhteisöönsä (Nivala 2006, 28). Näin ajatellen kansalaisuus liittyy suhteeseen toisiin ja ympäröivään yhteisöön eikä sitä tapahdu vain yhdessä paikassa yhtenä aikana vaan kansalaisuutta voi olla monella tasolla yhtäaikaisesti (Keskinen & Vuori 2012, 26).

Nivalan mukaan yhteiskunnan jäsenyys määrittyy yksilön oman julkisessa toimintaympäristössä tapahtuvan toiminnallisuuden kautta ja sen jäsenten väliset suhteet ovat vuorovaikutukselliset (Nivala 2006, 32, 46). Sosialisatian ja tiedostetun integraation kautta tapahtuva kiinnittyminen yhteiskuntaan voi olla myös oman yhteisön sisälle rakennettua. Vasta maahan tulleiden ja paikkaansa etsivien turvapaikkaa hakevien kokemus kuulumisesta voi liittyä vain tiettyyn kaupunkiin tai yhteisöön ja pitkäaikaiseen oleskelulupaan rinnastettujen palvelujen puute lisää omien verkostojen merkitystä. (Rottmann ym. 2020, 242–243; Van Liempt & Nijen 2020, 269.) Monissa suuremmissa kaupungeissa myös Suomessa on sisäisiä sosiokulttuurisia verkostoja, jotka tarjoavat turvallisia kiinnittymisen mahdollisuuksia jäsenilleen. Pienten yhteisöjen ohella mahdollista on myös kiinnittyminen ympäri maailmaa ripottautuneeseen transnationaaliin yhteisöön.

3.2 Kansalaisuutta hakemassa

3.2.1 Tasapainoilua kotoutumisen ja vieraanvaraisuuden välillä

Tunnustetuksi tuleminen ja osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuudet ovat tärkeitä myös turvapaikkaprosessin aikana (Vuori 2012, 235). Kotoutuminen on suomen kielen vastine sanalle integraatio, jota käytetään maahanmuuttajien uuteen yhteiskuntaan kiinnittymisestä. Kotoutumisella tarkoitetaan toimintoja, joilla maahan muuttanut voi kiinnittyä, toimia ja edetä elämässään (Pappi 2019, 255). Suomessa kotoutuminen sijoittuu työ- ja elinkeinopalvelujen alaisuuteen ja kotoutumisen tavoitteena on kouluttautumisen ja työn kautta oman paikan löytäminen yhteiskunnassa (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010). Palveluihin päästäkseen pitää henkilöllä olla oleskelulupa ja kotikunta Suomessa. Vastaanottokeskuksissa tehtävää kotouttavaa toimintaa kutsutaan esikotouttavaksi

työksi (Haverinen 2018, 310). Turvapaikkaa hakevilla on työ- ja opintotoimintavelvollisuus (Vastaanottolaki 29§), mutta työnteko-oikeutta työmarkkinoilla on rajattu.

Suomalainen kotouttamispolitiikka perustuu ajatukselle kahdensuuntaisesta integraatiosta, mutta samaan aikaan se tekee eroa suomalaisen ja muualta tulleiden kulttuurien välille (Heino 2014, 27). Ranskalainen Jacques Derrida (2000) on pohtinut vieraanvaraisuutta toiseuden kohtaamisessa ja vieraan vastaanottamisessa. Derrida puhuu ehdollisesta ja ehdottomasta vieraanvaraisuudesta, joista ehdoton, absoluuttinen vieraanvaraisuus tarkoittaa vieraan, täysin tuntemattoman ja ennalta valikoimattoman avointa vastaanottamista ilman minkäänlaisia vaatimuksia vastavuoroisuudesta (Derrida 2000, 25). Ehdoton vieraanvaraisuus on kuitenkin riippuvaista kansallisesta lainsäädännöstä, mikä tekee vieraanvaraisuudesta ehdollista ja siten ehdottomasta vieraanvaraisuudesta paradoksaalista (Derrida 2000, 79–81).

Vieraanvaraisuudella hallitaan vierasta tarjoamalla tälle erityiskohtelua ottamalla hänet osaksi vastaanottajayhteisöä ja siten riisumalla hänet vieraudestaan (Berking 1999, 88–89). Kiitollisuus ja kiittämisen tarve jatkuu kuitenkin niin kauan kuin henkilö on vieraana (Khosravi 2013, 121). Derridan (2000, 73) mukaan ”vihamielinen vieraanvaraisuus” hyväksyy siis toisen, mutta pitää tätä vieraana ja lopulta hylkää, jos tämä yhä on erilainen. Engin F. Isin (2008) viittaa Derridan pohdintaan vieraanvaraisuudesta ja vihamielisyydestä jaotellessaan yhteisön jäsenet sisä- ja ulkopuolisiksi. Sisällä ovat kansalaiset, ja erilaiset toiseuden muodot Isin on nimennyt vieraiksi (*strangers*), ulkopuolisiksi (*outsiders*) ja muukalaisiksi (*aliens*) (Isin 2008, 19). Saadakseen osakseen vieraanvaraisuutta pitää tulijalla olla oikeus siihen, oikeanlainen status. Näistä vieraat ja ulkopuoliset ovat jonkinlaisessa toimijan asemassa, kun taas muukalaiset ovat viheliäisessä olemassaololtaan ja toimijuudeltaan kiistetyssä asemassa (Isin 2009, 371; Isin & Rygiel 2007, 183). Vieraanvaraisuuden kohteeksi ja sisäpuolelle pääseminen on perustana yhteiskunnan jäsenyydelle ja tunnustetuksi tulemiselle. Ehdoton vieraanvaraisuus, vieraanvaraisuuden ideaali, ei sen sijaan edellytä tietoa toisen alkuperästä tai aikeista eikä tämän erottelua vierauden eri tasoilla. (Derrida 2000, 61, 135.)

Shahram Khosravi (2013) näkee ehdollisen vieraanvaraisuuden tavoitteena siirtolaisten sulauttamisen pakolla tai poistamisen (emt, 157). Sulautuminen edellyttää kulttuurin, kielen ja tapojen omaksumista ja omista luopumista tai niiden piilottamista (Rottmann ym.

2020, 248). Vaatimuksen riskinä on täydellinen kodittomuus, kaiken ulkopuolella oleminen: yksilö ei ole osa uutta yhteiskuntaa, mutta ei poissa ollessaan myöskään entistä (Khosravi 2013, 115). Hänestä tulee muukalainen kaikkialla. Suvaitsevaisuus on siten ehdollisen vieraanvaraisuuden vastakohta, ja todellisen sisälle pääsemisen edellytyksenä on kodittomuus ja omasta irtautuminen, vieraaksi asettuminen (emt, 123, 157).

Maahan tulijoiden vastaanottoa ja kotoutumista varjostaa epäilyn kulttuuri (Malkki 1997, 384; Khosravi 2013, 14). Vieras koetaan arveluttavana ja uhkaavana. Hallinnan ulottumattomissa olevat muukalaiset ovat riski kansalaisten turvallisuudelle ja hyvinvoinnille (Khosravi 2013, 145). Siirtyminen roolista toiseen, muukalaisesta ulkopuoliseksi tai ulkopuolisesta vieraaksi, on osa kansalaisuuteen liittyvää hallinnan ja voimaantumisen instituutiota, joka samanaikaisesti sekä luo kansalaisuuden ilmenemistapoja että erottelee käsitteen sisä- ja ulkopuolella olevat (Isin 2009, 371; Isin 2008, 19). Kansallisuus ja kansalaisuus ovat eri asiat, jotka myös määrittävät yksilön asemaa – voi olla kansalainen, muttei kuitenkaan ”suomalainen” (Yuval-Davis 2011, 81). Kansalaiseksi pääseminen edellyttää joko kansalaisuuden ilmenemismuotojen ja -tapojen omaksumista tai niiden haastamista ja siten muuttamista (Isin 2009, 372).

Pakolaisuus ja muu pakkomuutto on performatiivista ja siihen liittyy tarina, joka on kotimaasta lähtemisen syy, muttei kuvaa koko ihmiselämää (Malkki 1996, 384). Turvapaikkaa hakevat ja pakolaiset nähdään helposti myöhemminkin roolissa, jossa he ovat maahan tulleet. Valtaväestön normatiiviset rajoitukset määrittävät toiset sosiaalisesti heikomiksi toimijoiksi, jotka tarvitsevat apua yhteiskunnan sisälle päästäkseen (Nordberg 2015, 68). Myös uskonnot, kulttuurit ja kielet erotteleva näkymätön raja ihmisten katseissa aiheuttaa epäluottamusta ja estää kuulumisen tunteen heikentäen maahan vasta tulleiden mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan (Rottmann ym. 2020, 243; Khosravi 2013, 100).

Vaikka turvapaikkaprosessissa on kyse kansainvälisen suojelun hakemisesta omassa kotimaassa koetun vainon tai uhan vuoksi ja lähtö kotimaasta perustuu siihen, on moni turvapaikkaa hakeva käytännössä tilanteessa, jossa ensinnäkin haluaa asettua aloilleen ja edetä elämässään, ja toisaalta kokee myös kotoutumista osoittavien tekojen edistävän oleskeluluvan saamista. Omilla teoillaan ja toiminnallaan he pyrkivät olemaan turvapaikan arvoisia. (Rottmann ym. 2020, 248; Khosravi 2013, 118, 143). Elämä

turvapaikkaprosessissa on epävarmaa, mikä johtaa oletetun odotuksen mukaiseen kuuliaisuuteen ja kunnan kansalaisuuteen. Todellinen kotoutuminen voi kuitenkin alkaa vasta, kun epävarmuus on vaihtunut tietoon oleskelun laillisesta jatkumisesta (Keskinen & Vuori 2012, 11).

3.2.2 Arjen kansalaisuus

Kansalaisuutta rakennetaan ja neuvotellaan arkipäivän prosesseissa – puhutaan arjen kansalaisuudesta (Keskinen & Vuori 2012, 12; ks. myös Lister 2003). Jaana Vuori (2012, 235) rinnastaa kotoutumisen prosessin arjen kansalaisuuden rakentumisen kanssa. Johanna Hiitola ja Jaana Vuori (2018, 327) määrittelevät arjen kansalaisuuden maahanmuuttaneiden toimintamahdollisuuksina, joihin vaikuttavat sekä kansallinen politiikka ja rakenteelliset käytännöt että tunnustetuksi tulemisen ja osallisuuden kokemukset. Näitä toimintamahdollisuuksia he tarkastelevat arjen kansalaisuuden tapahtumien kautta: arjen pienet teot tuottavat kansalaisuutta, jossa mahdollistuu oikeus oikeuksiin ja omiin ratkaisuihin tarjolla olevissa puitteissa (emt, 340). Kansalaisuus rakentuu siis tapahtumissa, käytäntöjen kautta prosesseissa, jotka kasvattavat tai heikentävät osallisuuden ja kuulumisen kokemuksia.

Eveliina Heinon (2018) mukaan arjen kansalaisuuteen sisältyvät autonomian, tunnustuksen ja kuulumisen osa-alueet, joista autonomia viittaa itsenäiseen kykyyn ja mahdollisuuden toimia yhteiskunnassa, tunnustus liittyy yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä tunnustetuksi tulemiseen ja kuulumisen ilmenee yhteiskuntaan kiinnittymisenä ja pysyvyyden kokemuksina (Heino 2018, 57). Heinon tutkimuksen kohteena ovat Suomeen jo asettuneet venäläisperheet ja näkökulma arjen kansalaisuuteen tilanteessa, jossa oleskeluoikeus on jo saatu. Turvapaikkaa hakevien kohdalla autonomiaan, tunnustukseen ja kuulumiseen sisältyy kaikkiin epävarmuutta, joka vaikuttaa niiden toteutumiseen. Näen kuitenkin myös heillä mahdollisuuksia näiden osa-alueiden vahvistumiseen ja siten arjen kansalaisuuden kautta välittyvän yhteiskunnan jäsenyyden syntymiseen.

Camilla Nordberg & Sirpa Wrede (2015, 54) tuovat keskusteluun arjen kansalaisuudesta kansalaistumisen käsitteen, jolla he viittaavat katutason neuvotteluun maahanmuuttajien ja viranomaisten välillä. Samasta asiasta on kyse sosiaalisen kansalaisuuden toteutumisessa Heinon arjen kansalaisuuden tunnustetuksi tulemisen elementissä. Kansalaistumisen tavoitteena on arjen vuorovaikutuksessa tapahtuva sosiaalinen kiinnittyminen

(Nordberg & Wrede 2015, 55). Kansalaistumisessa yhdistyvät paikallisesti tapahtuvat neuvottelut, kansalaisuuden teot ja moraalisesti oikeaan ja normaaliin ohjaavat normatiiviset käytännöt (emt, 54). Edellä mainittua neuvottelua määrittää käsitys kunnollisesta ja ideaalista kansalaisesta.

Suomessa muodollinen kansalaisuus ei ole välttämätöntä vaan suurin osa oikeuksista ja velvollisuuksista koskettaa jo oleskeluluvan saaneita. Kansalaisuuskeskustelussa kansalaisuuden käsitettä lähestytään usein statuksen ohella käytännön ja toimijuuden kautta. Ruth Lister näkee kansalaisuuden toimijuuden ilmentymänä, ja käyttää siitä myös käsitettä arjen kansalaisuus (*everyday citizenship*) (Lister 2003, 39). Listerin näkemyksen mukaan kansalaisuus toteutuu arjessa sekä kansalaisena olemisena ja siihen liittyvien toimijuuden mahdollistavien oikeuksien nauttimisena, että kansalaisena toimimisena kansalaisen statuksen täysimääräisesti täyttäen (Lister 2003, 42). Kansalaisoikeudet ja -velvollisuudet toteutuvat siis aktiivisuuden ja yhteiskunnassa toimimisen kautta. Kansalaisuus nivoutuu poliittisten velvollisuuksien lisäksi yleiseen velvollisuuteen toteuttaa hyvää kansalaisuutta yhteiskunnan hyvinvointia rakentaen (Marshall 1950, 70). Tämä velvollisuus aktiiviseen kansalaisuuteen liittyy myös yksilön oman hyvinvoinnin edistämiseen kansalaisaktiivismin, kuten yhdistystoiminnan, tai esimerkiksi vihreitä arvoja toteuttavan ekologisen kansalaisuuden kautta (Lister 2003, 23; ks. myös Nivala 2006, 47).

Maahanmuuttajien kotouttamistyössä aktiivinen kansalaisuus nähdään kotoutumista edistävänä toimintana ja ideaalina, jolla maahanmuuttaja lunastaa jäsenyytensä yhteiskunnassa (Keinänen & Mäkeläinen 2009, 182–183). Aktiivinen kansalainen toimii yhteiseksi hyväksi ja toteuttaa velvollisuuksiaan eri tavoin, joihin kuuluvat työssäkäynti ja veronmaksu, erilaiset yhteisöllisyyden muodot ja kansalaistoiminta (Keskinen & Vuori 2012, 11; Keinänen & Mäkeläinen 2009, 186). Aktiivisen kansalaisen ihanteisiin kuuluu vastuullisuus ja tavoite itsenäisestä pärjäämisestä vastakohtana palveluiden nauttijalle, ja ideaali aktiivisesta kansalaisesta pitääkin sisällään tuotteliaan työntekijäkansalaisen, toimeliaan kotoutujan ja aktiivisen uuden kielen oppijan (Suvarierol 2015, 71; Djuve & Kavli 2014, 237).

3.2.3 Aktiivisesta kansalaisesta aktivistikansalaiseksi

Aktiivisen kansalaisen perustana on toimijuus. Lister (2004, 129–130) määrittelee toimijuuden yhdistäen arkipäivän aktiivisuuden ja yhteiskunnallisen, epäkohtia vastustavan ja

rakenteiden korjaamiseen pyrkivän toiminnan. Vaikuttamalla ympäröivän yhteiskunnan rakenteisiin yksilö samalla vaikuttaa omiin toimintamahdollisuuksiinsa (emt, 137). Isin (2009, 383) erottaa aktiivisen arjessa toimimisen, eli aktiivisen kansalaisuuden, yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, aktivistikansalaisuudesta. Aktiivinen kansalainen noudattaa valmista kansalaisuuden käsikirjoitusta ja toteuttaa ihannekansalaisen rooliaan, joka on vastakkainen kuin ei-kansalaisten. Aktivistikansalaisuus sen sijaan on asettumista kansalaisen asemaan ilman muodollista kansalaisen statusta ja vaikuttamista epäoikeudenmukaisiksi koettujen rakenteiden tai käytäntöjen korjaantumiseksi. Aktivistinen teko liittyy uuden luomiseen. (Isin 2008, 20–21; Isin 2009, 383.)

Oikeudellisesti rajoitetussa asemassa olevien henkilöiden, kuten turvapaikanhakijoiden, vaikuttamista ja osallisuutta voidaan tarkastella aktivistikansalaisuuden ja kansalaisuuden tekojen (*acts of citizenship*) näkökulmasta (Isin 2008, 37). Isin lähestyy aktivistikansalaisuutta kansalaisuuden soveltamisena ja kansalaisen roolin ottamisena yllättävissä tilanteissa. Isin tekee eron tekojen ja toiminnan, sääntöjen ja käytäntöjen välille. Teot edellyttävät aktivoitumista, kun taas toiminta, säännöt ja käytännöt vain passiivista noudattamista. (emt, 20–21.) Ero on siis sama kuin aktiivisen kansalaisuuden ja aktivistikansalaisuuden välillä. Teot edellyttävät aloitteen tekemistä, siis aktivismia, joilla murretaan annettuja tapoja, rutiineja ja käytäntöjä. Aktivismikansalaisuuden takana on oikeudenmukaisuuden hakeminen ja muutos toimijasta oikeuksien vaatijaksi. Isinin sanoin vieraasta tai ulkopuolisesta subjektista kansalaiseksi. Teot itsessään luovat tekijät, joita ei ole ollut olemassa ennen tekoja. (Isin 2008, 23–27, 35–37.)

Isinin on luonut kansalaisuuden tekojen käsitteen kuvaamaan kansalaisuuden muutostarvetta ja muutoksen ilmenemistapoja (Isin 2008, 38–39). Kansalaisuuden teot ovat kehittyneet neljän, kansalaisuuden käsitteen muutokseen liittyvän näkökohdan kautta. Ensinnäkin tekojen toteuttajilla ei ole valmista statusta vaan heistä tulee kansalaisia ja he ottavat oikeuden vaatia oikeuksia tekojensa kautta. Toiseksi, vaatimuksia esille tuovat teot luovat uusia kuulumisen, taistelun ja kyseenalaistamisen toimintaympäristöjä (sosiaalinen media, kadut, ihmiskehot) perinteisten tilalle (äänestäminen, sosiaaliturva). Kolmas näkökulma liittyy rajoihin ja rajoituksiin. Kansalaisuuden teot ovat ylijarjaisia kaikissa rajan ja alueen merkityksissä, ja siten hyvä esimerkki kansalaisuuden käsitteen viime vuosikymmenien muutoksesta. Neljännen näkökulman mukaan tekoja teoretisoimalla

näkökulma siirtyy ihmisten puheesta ja kansalaisuutensa ja identifikaationsa sanoittamisesta itse tekoihin. (Isin 2009, 371.)

Kansalaisuuden tekojen ominaispiirre on kansalaisuuteen ja toiseuteen liittyvä dialogisuus (Barbero 2012, 534–535). Isin määrittelee kansalaisuuden teot toimiksi, joilla yhteiskunnan jäsenet (kansalaiset, vieraat, ulkopuoliset, muukalaiset) tuovat esiin omaa yhteiskunnallista kansalaisasemaansa suhteessa toisiin (Isin 2008, 39). Kansalaisuus aktivoituu teossa, joka samalla luo toiseuden, josta toimija tekonsa vuoksi subjektipositiossaan erottuu (Isin 2008, 19). Kansalaisuuden teolla aktivistikansalainen astuu ulkopuolisesta ja vieraasta kansalaisen rooliin. Aktivistikansalaiset hämärtävät kansalaisuuden käsitettä ja siihen sisältyviä oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa valtioon taistelemalla kansalaisten uudentyypisistä oikeuksista (Yuval-Davis 2011, 60).

3.3 Kansalaisuuden teot vaikuttamisen välineinä

3.3.1 Kansalaisuuden tekojen tutkimus

Kansalaisuuden tekoja tutkittaessa on kiinnitettävä huomiota lähtötilanteeseen, jossa yksilöstä tulee aktivistikansalainen, ja johtopäätöksiin, joita teoista voidaan tehdä. Vaikutukset syntyvät vasta tulkinnassa ja kokonaiskuvaa rakennettaessa. Tekojen vaikutukset tulevat esiin näin ollen vasta itse tekojen kautta huolimatta siitä mikä ne on synnyttänyt. Tekoja tutkittaessa huomio pitää kiinnittää tekijöihin, joita teot synnyttävät vastaamaan oikeudenmukaisuuden tarpeeseen, mutta tekojen alkuperän oikeudenmukaisuus ilmenee vasta tulkinnassa. Tutkimuksessa pitää myös huomioida, etteivät teot välttämättä perustu lakiin. Ollakseen kansalaisuuden tekoja, aktivismia edellyttäviä toimia, tekojen pitää kyseenalaistaa laki ja olla vastuuton. (Isin 2008, 38–39.) Oikeus, jota haetaan, voi myös olla lainvastainen, jolloin viranomainen saattaa joutua kansalaisuuden tekoon vastatessaan vetoamaan samaan lakiin, joka oikeuden estää (Barbero 2012, 542).

Kansalaisuuden tekojen tutkimuksessa korostuvat erilaiset siirtolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvät kontekstit. Suomalaisia tutkimuksia aiheesta ei useita ole, mutta suomalaisen kontekstiin yhdistettäviä kyllä. Maahan- ja maastamuutto, siirtolaisuus ja pauperittomuus ovat kansainvälisiä ilmiöitä paikallisista erityispiirteistä huolimatta. Yhdistettäviä tekijöitä tutkimuksissa ovat tekijöiden status, elintila ja vaatimukset. Teot haastavat uusliberalistisen kansalaisen ja ulkopuolisten syrjinnän mallin, jossa siirtolaisuus ja maahanmuutto nähdään vain hyödyn ja työvoiman kautta ja heitä koskeva lainsäädäntö on

rajoittavaa ja rankaisevaa (Oliveri 2012, 796). Uusliberalistinen tapa hallita maahanmuuttoa perustuu laittomaksi määrittämiseen ja turvapaikanhakijoiden riisumiseen poliittiselta vaikutusvallalta luokittelemalla heidät vieraiksi ja uhaksi kansalliselle turvallisuudelle (Darling 2014, 77; Barbero 2012, 534). Kansalaisuuden teot tuovat näissä murroksen tiloissa näkyväksi ja kuuluville epäkohtia, millä voi tutkimusten mukaan olla lopulta vaikutusta muutoksiin rakenteissa ja politiikassa (mm. Darling 2014; Barbero 2012; Oliveri 2012).

3.3.2 Esimerkkejä kansalaisuuden teoista

Kansalaisuuden teot voivat olla kansalaisten tai ei-kansalaisten tekemiä. Useimmiten kansalaisuuden tekoja etsitään ja tulkitaan tilanteissa, joissa henkilöt ilman muodollista kansalaisuutta soveltavat kansalaisuutta vaatiakseen oikeuksiaan. Tällaisia tilanteita ja niissä tapahtuvia kansalaisuuden tekoja on tutkittu paljon (mm. Müller 2016; Sotkasiira & Haverinen 2016; Darling 2014; Johns 2014; Mansouri ja Mikola 2014; Barbero 2012; Oliveri 2012; Isin 2009). Tutkimukset käsittelevät usein paperittomien siirtolaisten kansalaisuuden tekoja asemansa laillistamiseksi ja tekojen taustalla on joko tiukentuva lainsäädäntö (Barbero 2012), pelko laittoman asemaan jäämisestä (Isin 2009, McNevin 2011) tai pakkopalautusuhka kotimaahan (Darling 2014; Müller 2016). Statuksettomien henkilöiden kansalaisuuden tekojen ilmenemismuotoja ovat erilaiset protestit, istuma- ja nälkälakot, mielenosoitukset ja liikkeen tai etujärjestön perustaminen (Darling 2014, 82; Barbero 2012, 529; Isin 2009, 380).

Iker Barberon (2012) tutkimuksen kansalaisuuden teot ajoittuvat 2000-luvun alun Espanjaan, missä ulkomaalaislainsäädännön suunnitteilla ollut muutos herätti laittomuuden ja abjektiuden uhatta olevien siirtolaisten protestit. Protestien taustalla vaikutti siirtolaisten jo aiemmin huonon aseman mahdollinen heikentyminen ja uhka paperittomaksi päätymisestä. Teot johtivat neuvotteluihin hallituksen kanssa, lakimuutoksen peruuntumiseen ja myöhemmin siirtolaisten aseman paranemiseen (emt, 529). Barberon mukaan kansalaisuuden teot sopivatkin hyvin kuvaamaan aktivistitekoja, joiden tekijät eivät ole laillisesti ja poliittisesti tunnustettuja subjekteja, mutta jotka tekojensa kautta soveltavat kansalaisuutta – ja tässä tapauksessa myös loivat oman laillisuutensa, poliittisen ja laillisen toimijuuden (emt, 529, 545).

Osassa tutkimuksista korostuvat siirtotyöläisten asema ja työperäinen hyväksikäyttö. Federico Oliverin tutkimuksessa (2012) afrikkalaiset siirtotyöläiset kapinoivat kolmen heistä kuoltua italialaisten nuorukaisten ohiajavasta autosta ampumiin laukauksiin. Tämän seurauksena syntyi isompi mellakka, jossa paikalliset italialaiset pahoinpitelivät siirtolaisia. Seuraavan kolmen päivän aikana 2000 siirtolaista siirrettiin tai siirtyi muualle Italiaan (emt, 793). Vahingonteon kohteeksi joutuminen esti siirtolaisilta työntöön ja pakotti heidät muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Syntyi sarja protesteja, jotka nostivat ilmoille keskustelun vallalla olevasta siirtolaisuuden ongelmaksi määrittelevästä diskursista ja muodollisesti demokraattisesta ihmisiä työmarkkinoilla hyväksikäyttävästä yhteiskunnasta (emt, 794).

Myös muu kuin työntekoon perustuva epäselvä siirtolaisstatus nousee tutkimuksista esiin. Tanja Müllerin (2016) tutkimus käsittelee eritrealaissiirtolaisten kamppailua pakolaisstatuksesta ja oikeutetusta asemasta Israelissa. Siirtolaisten pelkoina olivat epäselvä status ja joutuminen suurelle pidätysleirille tai pakotettu ”vapaaehtoinen paluu” kotimaahan, joita kumpaakin vastaan he sinnittelivät kieltäytyen lähtemästä ja jatkamalla elämäänsä entiseen tapaan. Nämä teot Müller määrittelee kansalaisuuden teoiksi. (Emt, 55.)

Jonathan Darlingin tutkimuksessa (2014) Kanadassa joukko algerialaissiirtolaisia nousi vastustamaan käännytyksiä ja vaatimaan statuksettomien aseman vakiinnuttamista. Samalla he perustivat ensimmäisen statuksettomien siirtolaisten organisaation, joka on sittemmin toiminut edelläkävijänä muillekin vastaaville (emt, 82). Myös Israelin eritrealaiset siirtolaiset saavuttivat poliittisen kansalaisuuden perustamalla oman komiteansa asiansa hoitamaan. He järjestivät myös mielenosoituksia, perustivat lehden ja mm. ottivat käyttöön oman henkilökortin. (Müller 2016, 57.)

Vaikka useissa tutkimuksissa kansalaisuuden tekoja tekevät henkilöt vailla virallista statusta, myös kansalaisten tekemä ja kotoutumisvaiheessa tapahtuva aktivismi tulevat esiin tutkimuksissa, jolloin kansalaisuuden teot ilmenevät yhdessä aktiivisen kansalaisuuden toteuttamisen kanssa. Sotkasiira ja Haverinen tutkivat Lieksan somaliyhteisön taistelua omasta laillisesta tilastaan muukalaisvihamielisessä kaupungissa, jolloin jo pelkkä kuntaan muutto ja aktiivisena kansalaisena toimiminen voidaan nähdä kansalaisuuden tekona ja taisteluna omien oikeuksien puolesta (Sotkasiira & Haverinen 2016, 118, 120). Barberon (2012) tutkimuksessa paperittomien tukena ja apuna oli erilaisia paikallisia ryhmiä,

jotka omalta osaltaan sekä toteuttivat velvollisuuttaan kansalaistoimintaan että osallistui-
vat kansalaisuuden tekoihin. Mansourin ja Mikolan tutkimus (2014) kohdistui maahan-
muuttajataustaisten nuorten luomiin uusiin poliittisen vaikuttamisen ja kansalaisuuden il-
maisemisen tapoihin Australiassa (julkiset keskustelut, työpajat, johtajuusohjelmat),
joilla he avasivat tilaa poliittiselle toimijuudelle omassa monikulttuurisessa todellisuus-
nessaan (emt, 30, 35). Nuorten muslimien uusia toiminnan ja aktivististen tekojen näyt-
tämöjä tutkineen Johnsin mukaan (2014) kansalaisuuden tekoja tutkimalla osoitetaan in-
ternetin rooli osallisuuden rajojen ylittämässä ja identiteetin neuvottelussa (emt, 72).

Aktivismiluonteeseensa sopien kansalaisuuden tekoja ilmenee myös teatterin ja taiteen
kentillä (Evans 2018; Leonard 2006; Lewicky 2017) sekä vasta maahan tulleiden ja ko-
toutujien peruspalveluissa, kuten kieliopinnoissa (Macioti 2014). Maciotin tutkimus
(2014) käsitteli subjektiuden ja kielen yhteyttä toimijuuden kehittymisessä (emt, 68–69).
Maciotin mukaan kielen osaamisen testaus osana kansalaisuuskoetta on merkittävä hie-
rarkian ylläpitäjä lakisäätteisten kansalaisten ja kelpoisuuttaan todistamaan joutuvien, toi-
sina pidettyjen, siirtolaisten välillä (emt, 191). Kieli on sekä mahdollisuus että este. Vaa-
timalla tietyn tasoista kielitaitoa asetetaan raja kansalaisuudelle. Toisaalta kieli on myös
joskus ainoa keino päästä sisäpuolelle ja rikkoa ulkopuolisuuden muuri, jolloin kielen
oppiminen ja opettaminen voidaan nähdä kansalaisuuden tekoina (emt, 221).

Sisään ja ulos liikkuminen korostuu maantieteellisesti pienessä ja siirtolaishallinnoltaan
yhtenäisyyteen pyrkivässä Euroopassa. Euroopan ulkopuolisia ja muukalaisia ovat turva-
paikanhakijat ja statuksettomat siirtolaiset, joilla ei ole EU-kansalaisten oikeutta vapaa-
seen liikkuvuuteen ja yhtäläisiin oikeuksiin (Rajaram & Arendas 2012, 197, 200). Äärim-
millään ulkopuolisuus voi tulla esiin mahdottomuutena ajaa omia oikeuksiaan edes kan-
salaisuuden teoilla. Rajaramin ja Arendasin (emt, 217) tutkimuksen mukaan Unkarissa
kansalaisuuden teot on valjastettu osaksi turvapaikanhakijoiden ja siirtolaisuuden hallin-
nan struktuuria: hallinto huomioi teot pyrkimällä muuttamaan lainsäädäntöä tulevia te-
koja tukahduttavasti. Samanlaisia piirteitä on nähtävillä myös muualla Euroopassa (Oli-
veri 2012, 799).

Kansalaisuutta rajataan yhä tilallisesti, konkreettisesti rajoilla ja abstraktisti rajoituksilla.
Suurin kansalaisuuteen liittyvä taistelu liittyy oikeuteen olla poliittisen yhteisön jäsen
myös epätyypillisellä statuksella, kansalaisuutta toteuttamalla (McNevin 2011, 150, 155.)

Australialaiset maahanmuuttajataustaiset nuoret muuttivat tapaa olla australialainen ja raivasivat itselleen tilaa niin yhteiskunnassa kuin perheissäänkin (Mansouri & Mikola 2014) ja Ranskassa vaikuttaneet paperittomat saivat aikaan kansalaisuuden käsitteen laajenemisen koskemaan myös ei-toivottuja siirtolaisia sekä oikeuden jäädä maahan, koska he käyttäytyivät kuin oikeat ranskalaiset (Barbero 2012, 544). Nuoret muslimit määrittivät itse oman identiteettinsä ja kansalaisuutensa valitsemassaan mediassa, kun tila fyysisessä maailmassa kävi 2000-luvun alun tapahtumien seurauksena ahtaaksi (Johns 2014, 79). Kansalaisuuden teoilla on tutkitusti ollut vaikutusta uudenlaisen subjektiviteetin syntymiseen ja niitä tehneiden itsetunnon kohenemiseen (Müller 2016, 61).

Kansalaisuuden, toimijuuden ja identiteetin lisäksi kansalaisuuden teoilla on ollut vaikutusta ympäröiviin yhteiskuntiin. Italiassa siirtolaisten protesteista alkanut tapahtumaketju aiheutti uudenlaista solidaarisuutta ja luokkarajat ylittävää me-henkeä väestössä, josta iso osa myös joko työnsä tai sosiaalisen asemansa vuoksi on itsekkin prekaarissa asemassa. Totuuden puhuminen yhdisti siirtolaisten vaikeat olot kaikkien italialaisten työläisten ja talouskriisistä kärsivien tilanteet yhteiseksi taistelun aiheeksi. (Oliveri 2012, 802.) Protestoimalla siirtolaiset osoittivat myös kykynsä hoitaa asioitaan itsenäisesti ja omin tavoin ja loivat uuden poliittisen näyttämön, jolla he tekivät itsensä näkyviksi ja äänensä kuuluvaksi (emt, 799). Espanjan paperittomien protestien vaikutukset levisivät lopulta koko maahan ja vaikuttivat laajemminkin poliittiseen kenttään (Barbero 2012, 544).

Eritrealaisten pakolaisten kansalaisuuden teot kehittivät heidän sosiaalista ja poliittista yhteiskunnan jäsenyyttään, muttei kuitenkaan vaikuttanut laajemmin poliittisissa strategioissa vaan Israelin kansallisvaltion politiikka määrittää yhä konkreettisten oikeuksien todellisen toteutumisen (Müller 2016, 50). Eritrealaiset ovat kuitenkin kiinteä osa katu-kuvaa ja yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä pakolaisvastaisesta liikehdinnästä huolimatta (Müller 2016, 62). Myöskään Italiassa protesteilla ei ollut merkittävää vaikutusta siirtolaisten oloihin, mutta uusliberalistiseen kansalaiskäsitteeseen ehkä kuitenkin (Oliveri 2012, 803). Yllättäen myös kansalaisuuden tekoja vastustavat teot voivat vahvistaa kansalaisuutta ja tuoda esiin poliittista subjektiutta. Näin kävi esimerkiksi Lieksassa, jossa somalialaistaustaisia uusia kuntalaisia vastustavat tahot toivat esiin kotoutujien yhä sinnikkäämmän kansalaispyrkimyksen, sekä Israelissa, jossa pakolaisten vastaiset mielenosoitukset provosoivat siirtolaisia puolustautumaan ja siten asettumaan poliittisen subjektin rooliin (Müller 2016, 59; Sotkasiira & Haverinen 2016, 120).

3.3.3 Haasteet ja tunnistaminen

Kansalaisuuden tekojen haasteet tulevat usein esiin tekojen tulkinnassa. Koska tekojen vaikutukset eivät ole tiedossa niiden alkaessa, on kansalaisuuden tekojen tulkinnassa painopiste aktivistikansalaisen ja hänen luomansa teon tunnistamisessa (Isin 2008, 38). Esimerkkitapauksissa toistuvat samankaltaiset protestit, mikä nostaa kysymyksen itse luodun määritelmästä. Miten samankaltaisina toistuvat protestit pitäisi nähdä – aktiivisena kansalaisuutena vai aktivistikansalaisuutena? Tulkinnassa palataan kansalaisuuden tekojen kolmeen ominaispiirteeseen ja niiden toteutumiseen (Oliveri 2012, 800). Jos teko luo tekijästään oikeuksiaan vaativan toimijan (subjektista aktivistikansalaisen), joka aiheuttaa häiriön häntä sortavissa rakenteissa välittämättä lainsäädännöllisistä rajoituksista, on kyseessä kansalaisuuden teko.

Joskus kansalaisuuden teot häviävät muiden toimintojen alle tai innokkaat kanssaprotestoijat hukuttavat tahattomasti teot omiin tavoitteisiinsa, jolloin alkuperäinen viesti katoaa eikä alkuperäisen teon toimija tunnista agendaan enää omakseen tai halua tulla sen myötä leimatuksi itselleen epäedulliseen rooliin (Müller 2016, 61). Kansalaisuuden tekojen siirtyminen rajattomaan internetiin monimutkaistaa protestin kohteen tunnistamisen sekä aktivistikansalaisuuden erottamisen aktiivisesta kansalaisuudesta (Johns 2014, 75). Globaalissa verkossa tekoon vastaaminen jää mahdottomaksi, ellei sitä ole suoraan kohdistettu jollekin taholle, jolloin myös itse teon aktivistisuus jää epäselväksi. Musliminuorten oman kansalaisuuden määrittely itse ja omaehtoisesti valitsemassaan mediassa on kansalaisuuden teko, kun se samalla jakaa heidän kokemukseensa todellisuudestaan ja vaikuttamisen mahdollisuuksistaan ja avaa keskustelua muslimien ja ei-muslimien välillä (Johns 2014, 79).

Poliittisten oikeuksien vaatijat ovat poliittisia subjekteja – itse teko, eli vaatimus, luo subjektin. Edellä esitettyjen esimerkkien myötä voidaan puhua oikeudesta vaatia oikeuksia, mutta myös kyvystä ja mahdollisuudesta määrittellä noiden oikeuksien sisältö, kuten tekivät esimerkiksi paperittomat Espanjassa luodessaan uuden käsikirjoituksen ja toimintakentän, toimiessaan oikeuksiensa saamiseksi ja osallistuessaan myös koko prosessin suunnitteluun (Barbero 2012, 544). Näin itse siirtolaisuus ja siirtolaisten protestit muuttavat totuttua ja annettua tapaa olla poliittinen (Oliveri 2012, 795).

Oikeuksissa on kyse vapaudesta valita: vaikka ei olisi ikinä halunnut itseltä evätyä asiaa, tieto siitä, ettei voi saada sitä musertaa, koska silloin menettää mahdollisuuden tehdä

valintansa itse. Kansalaisuuden teoilla ei haeta kansalaisuutta vaan vaaditaan oikeutta olla ja tehdä valintoja, virallista ja laillista statusta, joka asettuu perinteisen kansalaisuuden käsitteen ulkopuolelle, mutta kuitenkin kansalaisen tavoin ”sisälle” erotuksena vieraasta, ulkopuolisesta tai muukalaisesta, oikeudettomasta. Helsingin rautatientorilla mieltä osoittaneet turvapaikkaa hakeneet miehet syksystä 2015 alkaen sekä Joutsenon säilöönottoyksikön nälkälakkoon menneet asukkaat koronakeväänä 2020 sovelsivat aktivistikansalaisuutta ja toteuttivat kansalaisuuden tekoja (Aamulehti 2017; YLE 2020). Ensimmäisessä miehet peräänkuuluttivat oikeuttaan oikeudenmukaiseen kohteluun sekä mahdollisuutta jäädä maahan, jälkimmäisessä oikeuttaan suojella terveyttään ja liikkua vapaasti tilanteessa, jossa käännytyksiä ei maailmanlaajuisten rajoittamistoimien vuoksi voitu toteuttaa. Näissä esimerkeissä toteutuvat kansalaisuuden tekojen kolme periaatetta: tekijät muuttavat teoillaan omaa toimijuuttaan ja ottavat itselleen poliittisen toimijan roolin. Samalla teot rikkovat annettua odottavan hakijan toimintamallia ja jättävät huomiotta mahdollisen teon oikeuttavan tai tuomitsevan lainsäädännön.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on tunnistaa ja kuvata pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden nuorten miesten kansalaisuuden ilmenemistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen tavoite on tuoda esiin kansalaisuutta, jota turvapaikkaa hakevat nuoret miehet toteuttavat jo prosessinsa aikana ja sen pitkittyessä. Tavoitteena on myös lisätä turvapaikanhakijoita kohtaavien ymmärrystä nuorten miesten kansalaisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Lähden olettamuksesta, että kansainvälistä suojelua hakevat jo Suomeen tullessaan suunnittelevat jatkavansa elämäänsä täällä, ja kansalaisuuden rakentuminen on osa yhteiskuntaan kiinnittymisen prosessia.

Käytän aineistonani nuorten turvapaikkaa hakevien miesten teemahaastatteluja. Päädyin laadulliseen haastatteluaineistoon, sillä halusin päästä lähelle tutkimieni henkilöiden kokemuksia ja ajatuksia (Hirsjärvi & Hurme 2004, 16). Pääsin rakentamaan tutkimusasetelmaa ja tutkimuskysymyksiä vasta saatuni aineiston. Koska en ollut itse tekemässä haastatteluja enkä voinut tietää mitkä teemat haastattelurungossa herättävät vilkkainta keskustelua, tai kuinka haastateltavat tulevat kysymyksiin vastaamaan, en voinut rajata tutkimustani ennen aineistoon perehtymistä. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni nousi suoraan aineistosta ensimmäisten lukukertojen jälkeen. Toinen tutkimuskysymys muotoutui aineistosta nousseiden vaikuttamispyrkimysten ja teoreettisen kirjallisuuden pohjalta rakentuneen näkökulman kautta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisena turvapaikkaa hakevien nuorten miesten kansalaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa näyttäytyy heidän kertomanaan?
2. Mitkä tekijät vahvistavat ja toisaalta heikentävät nuorten miesten aktivistikansalaisuuden ilmenemistä?

4.2 Aineisto

Aineistoni koostuu seitsemästä n. 18–25 -vuotiaan miehen haastattelusta. Alkuperäisessä aineistossa haastatteluja oli yhteensä 29, mutta poistettuani yksinhuoltajien ja yli 25-vuotiaiden haastattelut oli jäljellä seitsemän 18–25 -vuotiaan miehen haastattelua kukin pituudeltaan litteroitua tekstiä 8–24 sivua. Heistä neljä on iän mukaan tulleet Suomeen

alaikäisenä, mutta vain kolme mainitsee tai puhuu asiasta haastatteluissa. Halusin mukaan mahdollisimman nuoria miehiä, mieluiten alaikäisinä tulleita ja prosessin aikana täysi-ikänsaavuttaneita tai nuorina aikuisina tänne tulleita, sillä ajattelin nuorempien miesten olevan todennäköisemmin perheettömiä ja lähtökohtaisesti yksin täältä turvaa hakevia.

Käyttämäni aineisto on kerätty RAISD-hankkeessa syksyllä 2019. Tutkimuksen keräämiseen osallistuivat hankkeen kaksi tutkijaa ja kaksi tutkimusavustajaa. Aineiston pohjalla olleen puolistrukturoidun haastattelun ensimmäinen teema käsitteli turvapaikkaa hakevien senhetkistä elämäntilannetta. Kysymykset kohdistuivat laajasti eri elämänalueille kartoittaen turvapaikanhakijoiden mahdollisuutta elää haluamaansa elämää, kokemusta omasta terveydentilastaan sekä senhetkisten ihmissuhteiden laatua. Kysymyksillä selvitettiin myös turvapaikkaa hakevien kohtaamisia viranomaisien kanssa, kokemuksia median ja valtaväestön suhtautumisesta turvapaikanhakijoihin sekä kiinnittymistä yhteiskuntaan järjestötoiminnan kautta. Toinen teema käsitteli haavoittuvuutta ja osallisuutta. Siinä kysymyksillä kartoitettiin turvapaikanhakijoiden näkemyksiä omista ja muiden haavoittuvuustekijöistä sekä vastaanottopalveluiden ja kolmannen sektorin toiminnan mahdollisuuksista vastata niihin. Kolmas teema käsitteli turvapaikanhakijoiden taustaa, lähtösyitä ja matkaa lähtömaasta Suomeen.

Sain aineiston tammikuussa 2020 valmiiksi litteroituna ja anonymisoituna englanninkielisenä käännöksenä. Haastateltavien puhe on käännetty arabiasta tai farsista englantiin. Vaikka haastattelujen teemat eivät olleet täysin yhteneväiset omien tutkimuksellisten intressieni kanssa, antoi teemahaastattelun menetelmänä suoma haastateltavien ilmaisullinen vapaus minulle mahdollisuuden syventyä aineistoon myös muista näkökulmista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88; Hirsjärvi & Hurme 2004, 48, 151). Vapaan keskustelun myötä sisältöä oli syntynyt myös muiden teemojen ympäriltä.

Haastateltavista tiesin vain iän, kielen ja karkean maantieteellisen sijainnin (”kaupunki Etelä-Suomessa” ”pieni paikkakunta Pohjois-Suomessa”). Tiedän haastatteluja tehdyn useassa eri Punaisen Ristin vastaanottokeskuksessa, mutta en sen tarkemmin haastattelu-paikkakuntia. Valmista aineistoa käyttäessäni minulta puuttui haastatteluaineiston keräämisen vapautta lisäävä havainnointitila ja tulkinta itse haastattelutilanteissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63). Saamassani aineistossa tällaisia merkintöjä ei ollut muutamaa naurahdusta lukuun ottamatta. Tekstit on käännetty useaan kertaan, minkä lisäksi itse olen

kääntänyt haastateltavien vastaukset vielä suomen kielelle ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Aineistolainojen yhdenmukaisuuden vuoksi muutin yhden haastattelun persoonamuodon yksikön kolmannesta persoonasta ensimmäiseen.

4.3 Tutkimuksessa käytettävä metodologia

Ennen aineistoon tutustumista olin perehtynyt viimeaikaiseen, ja etenkin vuoden 2015 jälkeen tehtyyn tutkimukseen turvapaikanhakijoiden tilanteesta, arjesta ja asemasta Suomessa ja muualla Euroopassa. Alkuperäinen kiinnostukseni liittyi nuorten miesten turvallisuudenkokemuksiin tilanteessa, paikassa ja kontekstissa, jossa heitä itseään pidetään usein turvallisuusuhkana. Aineistoon tutustuessani hylkäsin turvallisuuskäsitteiden ja jatkoin ilman ennakoajatuksia. Vielä tässä vaiheessa halusin lähestyä haastatteluja narratiiveina ja etsiä niistä kerronnallisia piirteitä.

Narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on subjektiivisen kokemuksen ja identiteetin esiin tuominen (Hyvärinen & Hasanen 2014). Aineisto ei kuitenkaan puhutellut minua tästä aiheesta vaan sen sijaan sieltä nousi alusta asti vahvasti esiin asemoituminen yhteiskunnassa, omien oikeuksien puolustus, kritiikki viranomaisia kohtaan sekä vahva tahto ja pyrkimys jatkaa elämää Suomessa. Etenkin laadullisessa tutkimuksessa tutkimusasetelma voi, ja usein muuttuukin, tutkimuksenteon ja aineiston analyysin edetessä, niin myös tässä tutkielmassa (Shaw & Holland 2014, 81).

Toisella lukukerralla oivalsin lähestymistapani muuttuneen ja alkaneeni keskittyä kerronnan sijaan sisältöön. Olin jo saanut kiinni kansalaisuuden teemasta ja vaikuttamisen keinoista enkä halunnut palata, vaikka näinkin haastatteluissa paljon kertomuksia ja kiinnostavia juonenkäänteitä. Koin yleisemmällä tasolla liikkuvan analyysin osuvampana vastaamaan jo syntyneisiin ajatuksiin ja tein tietoisesti käännöksen kohti sisällönanalyysiä. Myös aineiston muoto (puolistrukturoidut haastattelut) tuki päätöstäni. Lopullinen metodologiani pohjautuu sisällönanalyysiin, mutta sen osana olen hyödyntänyt myös aineiston kerronnallisia piirteitä.

Jatkoin aineiston lukua tavoitteenani päästä pelkistämisen ja sen kautta syntyneiden teemojen ryhmittelyllä kohti selkeää ja loogista ilmiötä selittävää kokonaisuutta luotettavien johtopäätösten tekemiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109). Kansalaisuus- ja siirtolaisuustutkimuksia lukiessani katseeni tarrautui yhä uudelleen Engin F. Isinin (2008)

kansalaisuuden tekojen käsitteeseen (*acts of citizenship*), joka jäi osaksi tarkasteluani, eräänlaiseksi lisälainsiksi. Tältä pohjalta muodostin tutkimuskysymykseni.

Analyysitapaani voi pitää teoriaohjaavana, abduktiivisena. Abduktiivisessa analyysitavassa havaintojen teon taustalla ja loppuvaiheen työskentelyssä apuna vaikuttaa jokin teoreettinen näkökulma. Pääasiassa teemat nousevat aineistosta eikä analyysi ole teoriaa testaavaa, vaan ennemminkin teoriaa hyödyntäen uutta luovaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–82.) Aineistoanalyysini lähti liikkeelle aineistosta käsin, mutta analyysin edetessä otin mukaan teoreettisen lähestymistavan (kansalaisuuden ja kansalaisuuden tekojen käsitteet), joiden näkökulmista tuloksia analysoin – päättely on yhdistelmä aineistosta kumpuavaa tietoa ja valmiita teoreettisia malleja.

Teemoja oli aluksi 26, mutta analyysin edetessä ne yhdistyivät ja tiivistyivät. Tein haastatteluista myös tapauskuvaukset tyypittelyn tueksi ja selkiyttämään itselleni haastateltujen tarinoita kokonaisuuksina ja niiden välisiä yhteyksiä, ja toisaalta löytääkseni poikkeuksia (Eskola & Suoranta 1998, 130–131). Tätä kautta jäsentyivät tutkielmani tulokset, joissa tarkastelen kansalaisuutta arjen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tasoilla sekä vaikuttamisena.

4.4 Tutkimuksen etiikka

Tämän tutkielman lähtökohdat nojaavat taustaani vastaanottokeskuksen työntekijänä ja siinä työssä syntyneestä mielenkiinnosta nuorten turvapaikkaa hakevien miesten asemaan yhteiskunnan jäseninä. Aiemmin olen tuonut esiin näkemykseni heidän tilanteensa ristiriitaisuudesta. Keskustelu turvapaikanhaun ympärillä on mielipiderikasta ja usein kärjistyntä. Näen erityisesti suhtautumisen nuoriin miehiin yksipuolisena. Tässä tutkielmassa olen halunnut tunnistaa ja lisätä ymmärrystä nuorten miesten yhteiskunnan jäsenyyden erityispiirteistä. Aihetta rajatessani arvioin tutkimuksen vaikutusta tutkittavien elämään ja tilanteeseen, myös mahdollisia haittavaikutuksia. Koska tutkittavien tilanne ilmenee jo alun perin kiistanalaisena, koen tutkielmani ymmärrystä lisäävän tarkoituksen ja sen mahdollisten tulevien käyttötarkoitusten sisältävän vain vähän väärinymmärryksen riskejä (Raatikainen 2004, 148). Aiheen alkupiste on omassa kokemuksessani, mutta tavoite sen ulkopuolella, miesten omassa elämysmaailmassa ja äänessä, jota ei juuri kuulla. Tiedostan oman yli kymmenvuotisen työhistoriani vastaanottokeskuksessa vaikuttavan

ymmärrykseeni ja tulkintaani. Tutkielmani ei liity työnantajaani, ja sen teossa olen pyrkinyt irrottautumaan työntekijän roolista ja asettumaan katseeni kohteeksi.

Tutkielmani ei ole tilaustyö, mutta se linkittyy EU-rahoitteiseen turvapaikkaa hakevien haavoittuvuuksia tutkivaan RAISD-hankkeeseen, jonka aineiston olen saanut käyttööni. Hankkeen yhtenä näkökulmana ovat haavoittavat kontekstit, jonka olen käsitteenä lyhyesti huomionnut myös omassa työssäni. Tutkielmani ei ole sidottu hankkeen aikatauluihin tai tuloksiin vaan on oma itsenäinen tutkielmansa, jossa hyödynnetään osaa hankkeen aineistosta. Pro gradu -tutkielmalleni on myönnetty Turun kaupungin kaupunkistrategiaan linkittymisen ansiosta stipendi, jonka vastaanottaminen edellyttää työn käyttöoikeuksien luovuttamista kaupungille. Tuon stipendin hyödyntäminen on vielä epävarmaa.

Analyysiä tehdessäni minun oli pidettävä mielessä mihin tutkimukseen ja kenelle vastaukset on kohdistettu (Shaw & Holland 2014, 222). Luin tekstit monta kertaa läpi päästäkseni niiden maailmaan ja ymmärtääkseni haastateltavien todellisuutta. Minun oli pidettävä mielessäni oman työkokemukseni vaikutus tulkintoihin ja yritettävä pitää henkilöistä syntyvät mielikuvat neutraaleina. Omassa tulkinnassani vaikuttivat mielikuvani haastatelluista henkilöistä ja heidän kuvittelemisensa todellisuutta vastaaviksi ihmisiksi. Mieleeni muodostui mielikuva jokaisesta, halusin sitä tai en. Valmiita tarinoita mieleni ei rakentanut, mutta vaikutteita tarinoihin tuli todellisuudesta. Sama riski olisi toisaalta ollut myös haastatteluja tehdessä, ehkä suurempanakin. Kokemuksiani en saa itsestäni pois, ja mielikuvia minulla olisi varmasti ollut myös ilman työkokemustani. Niiden tunnistaminen ja vaikutusten rajaaminen vaati tarkkuutta ja keskittymistä.

Olen pyrkinyt tutkielmassani huolellisuuteen, tarkkuuteen ja rehellisyyteen, ja noudattanut hyvien tutkimuskäytäntöjen ohjetta (TENK 2012). Aineistoa olen käsitellyt tietoturvallisesti ja vastuullisesti. Aineistositaattien kirjaamisessa olen pyrkinyt tekemään käännökset englannista suomeksi mahdollisimman tarkasti saadakseni tallennettua mahdollisimman autenttisesti haastateltavan vastauksen, joka jo sitä ennen on käännetty kertaalleen. Vaikka litteraatioissa ei ole tunnistetietoja, kuten paikkakuntien nimiä, olen vastaajien anonymiteetin suojelemiseksi poistanut kaikki maantieteelliset ja tarkat terveydentilaan kohdistuvat viittaukset. Vastaanoton kenttä on Suomessa suppea ja sen sisällä oleville paikkakuntien tunnistaminen pienestäkin vihjeestä mahdollista. Tutkielman valmistuttua tuhoan aineisto- ja sen käsittelytiedostot.

Tutkielmani aihe on kehittynyt ja muokkautunut työn edetessä, kuitenkin selkeytyen ja kirkastuen aineistoon perehtymisen myötä. Tässä luvussa olen pyrkinyt tuomaan mahdollisimman tarkasti esiin työskentelyn eri vaiheita, omia sitoumuksiani ja työskentelyni huolellisuutta, tarkkuutta ja eettisyyttä. Työn valmistuttua toivon sen tulosten edistävän turvapaikkaa hakevien, etenkin nuorten miesten, yhteiskunnallisen aseman ymmärrystä ja antavan työkaluja vastaanottokeskusten ja kuntien sosiaalipalveluissa tehtävään työhön. Tulokset olen pyrkinyt kuvaamaan tavalla, joka kaunistelematta kuvaa haastateltavien kokemuksia ja antaa välineitä ymmärtää turvapaikkaprosessin aikaista kansalaisuutta.

5 NUORTEN MIESTEN KANSALAISSUUS TURVAPAIIKKAPROSESSISSA

5.1 Kansalaisuus arjen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tasoilla

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni hakee vastauksia nuorten miesten kansalaisuuden näyttäytymisen muotoihin. Analyysini pohjalta näen kansalaisuuden ilmenemisessä kolme eri ulottuvuutta: *heti valmis kansalaisuus*, *odottava kansalaisuus* ja *irrationaalinen kansalaisuus*. Kansalaisuuden ilmenemisen erilaiset ulottuvuudet eroavat toisistaan niiden taustalla vaikuttavan arjen toimijuuden ja yhteiskuntaan suuntautumisen tasoilla. Ilmenemistavat eivät kuvasta tiettyjä haastateltuja henkilöitä vaan tavoissa yhdistyvät kaikkien haastateltujen nuorten miesten puheissa ilmenneet erilaiset tavat elää läpi odotuksen.

Heti valmis kansalaisuus

Heti valmis kansalaisuus näyttäytyy nuorten miesten haastatteluissa sulavana solahtamisena ympäröivään yhteiskuntaan. Aineistosta käy vahvasti ilmi vastaajien pyrkimys ja aktiivisuus kansalaisen roolin saavuttamiseksi sekä toive tulla hyväksytyksi yhteiskunnassa voidakseen jatkaa kohti tavoittelemaansa elämää. He noudattavat yhteiskunnassa vallitsevia odotuksia elämänsästä ja toteuttavat arjessaan kansalaisen ihannetta. Nuorten miesten arjen kuvaukset ovat keskenään samankaltaisia ja ne noudattavat monotonista ja toistuvaa, arkista rytmiä:

Herään kello seitsemän ja palaan kello viisi, käyn suihkussa ja lähdän ulos ystäväni kanssa ja palaan kotiin kymmenen maissa ja menen nukkumaan.
H4

Herään, menen töihin, käyn suihkussa, syön ja tapaan ystäviäni. H5

Vahva kiinnittyminen ympäristöön sisältää verkoston, johon tukeutua. Paikallisten sosiaalisten suhteiden rakentuminen edistää hyvinvointia ja vahvistaa kuuluvuuden tunnetta (Castaneda ym. 2018, 54). Ystävien merkitys käy haastatteluista selkeästi ilmi, he ovat tärkeitä ja arvokkaita, ja voivat olla myös verrattavissa perheeseen. He muodostavat nuorten miesten yhteisön ja sosiaalisen kentän, jonka kanssa arkea eletään ja jossa oma asema konkretisoituu. Haastattelujen kuvauksissa ystävät huolehtivat toisistaan, tekevät asioita yhdessä ja varmistavat, ettei kukaan jää yksin. Ystävät ovat sekä merkki integraatiosta että omaa kansalaisuuden astetta vahvistava yhteisö. Kuulumisen ja kiinnittymisen kannalta merkityksellisiä eivät ole vain vastavuoroiset ja läheiset suhteet, vaan myös ohuet ja viralliset.

He ovat todella hyviä. He auttavat meitä kaikessa tarvitsemassamme. Heistä on tullut ystäviämme. H4

Edellä olevassa sitaatissa haastateltu nuori mies puhuu vastaanottokeskuksen työntekijöistä, joiden ystävällisyyden hän liittää jopa ystävyyteen. Ystävien ja verkostojen, heikompienkin, merkitys käy ilmi monissa turvapaikanhakijoiden kokemuksia kartoittaneissa tutkimuksissa (mm. Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen 2019, 189, 200; Marucco 2017, 88; Onodera ja Peltola 2016, 189). Ihmissuhteiden suoma tuki ja niiden vastavuoroisuus ovat tärkeitä tekijöitä riittävän yhteiskunnallisen tiedon saamisessa ja sitä kautta tavoitteiden saavuttamisessa (Marucco 2017, 88). Nuoret miehet kertovat ystävien antavan valintoihinsa vaikuttavia neuvoja esimerkiksi turvapaikkaprosessin ja opiskelujen suhteen.

Työnteko, opiskelu ja asuminen vaikuttavat verkostojen ja yhteyksien syntyymiseen. Harverinen (2018, 322) tuo esiin työllistymismahdollisuuksien olevan pienemmällä paikkakunnilla heikompia, mutta niillä olevan tiiviimpiä paikallisyhteisöjä, toisinaan enemmän toimintoja paikallisten kanssa ja siten myös mahdollisuus vahvempaan kiinnittymiseen. Aineistossani vastaanottokeskuksen sijainnin merkitys korostui toimintamahdollisuuksissa. Syrjäisemmällä paikkakunnilla nuoret miehet kokivat itsensä helpommin pitkästyneiksi. Aineiston nuorista miehistä etenkin yksin alaikäisinä Suomeen tulleet ja kodinomaisissa ryhmäkodeissa majoittuneet olivat usein harrastaneet aktiivisesti ja saaneet harrastusten sekä perusopetuksen kautta runsaasti kontakteja suomalaisiin.

Heti valmis kansalaisuus ilmenee vastaajien vahvana kokemuksena omasta laillisuudestaan, oikeudesta olla Suomessa. Nivala (2006, 44) puhuu ihmiskunnan jäsenyydestä, joka perustuu globaaliin yhteisöön kiinnittymiseen pelkällä olemassaololla. Kansalaisuus nojaa universaaleihin ihmisoikeuksiin, jotka eivät ole sidottuja kansallisvaltioiden rajoihin eivätkä siten mahdollista epätoivottujenkaan ihmisten ulkopuolelle jättämistä (emt, 45). Nuorten miesten halu jatkaa elämäänsä Suomessa on vahva kielteisistä päätöksistä ja pitkästä odotuksesta huolimatta. Moni heistä kertoo määrätietoisista suunnitelmistaan ja vauvannäöstään yhteiskuntaan sisälle pääsemiseksi ja elämänsä rakentamiseksi Suomeen. Pitkä Suomessa oloaika on jo integroinut nuoria miehiä sekä opettanut suomalaista kulttuuria ja tapoja. He ovat heti valmiita asettumaan kansalaisen rooliin ja kokevat ansaitsevansa sen.

Kerroin lakimiehelleni opiskelleeni näin paljon, olen ollut Suomessa neljä vuotta. Olen opiskellut, olen kuunnellut ja haluan jäädä tänne. Minulla todella on ongelmia. En voi missään olosuhteissa palata [kotimaahan]. Haluan elää täällä. Haluan tehdä työtä, en tarvitse rahaa (jota saan keskukselta). Haluan vain saada turvapaikan. H7

Sitaatissa eräs nuorista miehistä korostaa toimintaansa pärjätäkseen itsenäisesti ilman yhteiskunnan tukea ja pyrkimystään autonomiaan. Kansalaisuuden ideaalin toteuttamisen voidaan nähdä rinnastuvan Isinin (2008, 20–21) määritelmään aktiivisesta kansalaisuudesta käsikirjoituksen noudattamisena. Ruth Listerin (2003, 42) mukaan aktiivisen kansalaisuuden tavoite on vastuullisuus ja itsenäiseen pärjääminen sekä yhtenen hyvään, se toteutuu siis arjen ja yhteiskunnan tasoilla. Nuorten miesten puheessa kansalaisuuden toteuttaminen näkyy yhtä lailla vastuullisuutena omaa pärjäämistä kohtaan sekä tavoitteena parantaa omalla toiminnalla omaa ja muiden turvapaikkaa hakevien tilannetta tulevaisuudessa.

Nuorten miesten aktiivisen kansalaisuuden voidaan katsoa yllättäen tavoittelevan myös arjen kansalaisuutta. Heino (2016, 74) määrittelee arjen kansalaisuuden osa-alueiksi henkilökohtaista vapautta osoittavan autonomisen toimijuuden, ihmisten välisissä suhteissa ja kansalaisuuden toteutumisessa rakentuvan tunnustuksen sekä kodin luomisessa kuvautuvan kuulumisen. Arjen kansalaisuus voi kuitenkin alkaa rakentua vasta oleskelun pysyvyyden selvittyä. Haastatellut nuoret miehet pyrkivät toiminnallaan itsenäiseen pärjäämiseen ja yhteiskunnan tuesta irtautumiseen. He korostavat aktiivisuuttaan ja haluavat omalla esimerkillään tuoda esiin pärjäämisen mahdollisuutta. Nuorten miesten tavoitteena on kansalaisuuden ehtojen täyttäminen ja kuulumisen kokemus, jolla he voivat kiinnittyä yhteiskuntaan ja oleskeluluvan saatuaan tulla tunnustetuiksi tasavertaisina kansalaisina ja yhteiskunnan jäseninä.

Kaikilla haastatelluilla nuorilla miehillä on tulevaisuudensuunnitelmia, mutta kukaan heistä ei näe paluuta kotimaahan mahdollisena. Tutkimusten mukaan vain harvat turvapaikkaa hakevat ovat valmiita palaamaan lähtömaihinsa (Koikkalainen & Nykänen 2019, 131; ks. myös Euroopan muuttoliikeverkosto 2020, 42–43). Haastatteluista ilmenee nuorten miesten vaikea suhtautuminen joko kotimaansa turvallisuustilannetta, kulttuuria tai siellä olevia sukulaisia kohtaan. Taustastaan ja perheistään nuoret miehet puhuvat pääasiassa niukasti ja suurimmalla osalla välit omaan perheeseen ovat katkenneet tai heikot.

Haastatteluista ilmenneet nuorten miesten tulevaisuudenunelmat ja toiveet ovat yhte-neväiset ja ne tukevat aktiivisen kansalaisen velvollisuuksia: oleskelulupa, opiskelu, työ-paikan saanti tai oma yrityksen perustaminen, perhe ja ystäviä. Haastateltujen nuorten miesten haaveena on itsenäinen ja turvallinen elämä Suomessa. Toiveikkaimpia tulevai-suutensa suhteen ovat itsensä integroituneiksi kokevat vastaajat.

Odottava kansalaisuus

Odottava kansalaisuus ilmenee nuorten miesten valmiutena ryhtyä toimeen heti, kun lupa jäädä Suomeen on saatu. Petäjäniemen ym. (2018, 15) tutkimuksessa nuorten miesten parissa on tehty sama havainto. Odottavaan kansalaisuuteen liittyy aikomus jäädä Suo-meen, mutta pitkä odotus, kielteiset päätökset ja epätietoisuus tulevasta aiheuttavat epä-varmuutta ja ahdistusta. Odottava kansalaisuus perustuu kansalaisuuden ehdollisuuteen: kansalaisuuden toteuttaminen on mahdollista vain saavuttamalla täydet oikeudet toimia yhteiskunnassa. Seuraavassa sitaatissa eräs haastateltu nuori mies kuvaa tätä ristiriitaa hyvin:

Hyviä asioita Suomessa asumisessa ovat rauha ja turvallisuus, mutta sitten kaikki olemassa olevat ongelmat liittyvät siihen tosiseikkaan, ettei minulla ole Maahanmuuttoviraston päätöstä. Se aiheuttaa paljon epävarmuutta. Niinä päivinä, jolloin minulla on töitä tai opintoja ovat helpompia koska on jotain tekemistä, mutta toisina päivinä minulla on hyvin epävarma ja ahdis-tunut olo koska odotan jatkuvasti päätöstä, se aiheuttaa paljon ahdistusta ja epävarmuutta: siten vain vastauksen saamalla kaikki olisi paljon helpom-paa. Esimerkiksi tällä hetkellä pääsy kaikkiin palveluihin, kuten lääkärille, on paljon vaikeampaa koska minulla ei ole täysiä oikeuksia täällä Suo-messa. Mutta yleisesti ottaen Suomessa koen oloni äärimmäisen turval-liseksi ja rauhalliseksi. H1

Sitaatissa nuori mies, joka on integroitunut hyvin yhteiskuntaan ja jolla on kattava tuki-verkosto Suomessa, kertoo jatkuvasta, kaiken toiminnan taustalla vaikuttavasta epävar-muudesta. Arkisella tasolla odottava kansalaisuus ilmenee vastaajien toimintakyvyssä, johon prosessin eri vaiheet vaikuttavat vahvasti. Tutkimusten mukaan turvapaikkaproses-sin ajalle voi kerääntyä useampia kriisejä ja kuormittavia tapahtumia, jotka haastavat psyykkistä hyvinvointia (Castaneda ym. 2018, 53). Suurin vaikutus prosessin venymi-sellä on mielialaan, jonka lasku lamaannuttaa nuorten miesten mukaan toimintakykyä ja estää toimimasta täysipainoisesti tai ollenkaan ennen tietoa oleskeluluvasta. Tässä sitaa-tissa eräs nuori mies kertoo kielteisen turvapaikkapäätöksen vaikutuksesta elämäänsä:

Suoraan sanoen, kielteinen oleskelulupapäätös [estää halutunlaisen elämän elämisen Suomessa], joka on aiheuttanut minulle ahdistusta ja sen seurauksena heikentänyt kykyäni oppia kieltä tai työskennellä. Sain jo kielteisen päätöksen Maahanmuuttovirastosta. Tarvitsen oleskeluluvan päästäkseni kouluun, oppiakseni kieltä ja saadakseni uusia ystäviä, ja mennäkseni elämässäni eteenpäin ilman pelkoa ja stressiä. H2

Sitaatissa haastateltu nuori mies kuvaa torjunnan vaikutusta toimijuuteensa ja kykyynsä oppia. Täyttämällä arjen erilaisilla toiminnoilla turvapaikkaprosessiin kuuluva odotusaika on siedettävämpää, mutta ilman pystyvyyden kokemusta hakeutuminen työhön tai opiskeluihin keskuksen ulkopuolelle on vaikeaa. Kuten aiemmin on tullut ilmi, kaikissa turvapaikkaprosessin vaiheissa työnteko ei ole edes mahdollista. Turvapaikkaa hakevien esikotoutumisen edistämiseksi ja yhteiskuntaan kiinnittymiseksi sekä mahdollisesti itsenäisen pärjäämisen tukemiseksi vastaanottokeskuksissa järjestetään työ- ja opintotoimintaa, joka ei kuitenkaan riitä pitämään asukkaita kiinni ”normaalissa” (Haverinen 2018, 314, 322). Haastateltujen nuorten miesten mukaan keskusten välillä on myös eroa. Nuoret miehet kertovat kuluttavansa aikaa opiskelun ja työnteon puuttuessa nukkumalla, luke-malla, ruudun ääressä ja ystäviä tapaamalla.

Odottavaan kansalaisuuteen liittyy myös yksinäisyyden kokemus ja läheisten ihmissuhteiden odotus. Katkenneet siteet perheeseen tai etäisyys läheisiin aiheuttavat nuorissa miehissä surun ja yksinäisyyden tunteita. Myös huoli omaisista, ikävä ja menetykset ihmissuhteissa korostuvat usein turvapaikkaprosessin aikana. Tutkimuksissa on havaittu turvapaikkaa hakevien sosiaalisten verkostojen rakentuvan uudessa maassa usein heikoille suhteille, kuten viranomaiskontakteihin, ja merkittävimpien suhteiden olevan virtuaalisia ja ylirajaisia yhteyksiä läheisiin kotimaassa tai muualla (Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen 2019, 200; Castaneda ym. 2018, 54.) Aineistossani nämä virtuaaliset suhteet eivät korostu ja vain harvalla vastaajista on tiiviitä tai lainkaan yhteyksiä läheisiinsä. Sen sijaan pula luottamuksellisista ihmissuhteista tulee hyvin esiin haastatteluissa. Osa nuorista miehistä odottaa saavansa Suomessa uusia ystäviä ja pääsevänsä rakentamaan itselleen uuden läheisverkoston menetetyn tilalle.

Toivon saavani oleskeluluvan. Haluan opiskella, oppia kieltä, työskennellä, olla itsenäinen ja tavata uusia ystäviä, koska en voi elää [kotimaassa]. H2

Odottavaan kansalaisuuteen sisältyvä yhteiskuntaan suuntautuminen on odottavaa: hyväksynnän ja asettautumisen luvansaannin odottamista. Haastateltujen nuorten miesten puheessa tämä ilmenee ulkopuolisuuden kokemuksena. Nuoret miehet aikovat jäädä Suomeen, mutta kokemus torjutuksi tulemisesta turvapaikkaprosessissa tai ihmisten kohtamisissa aiheuttavat vierauden tunnetta. Isin (2008, 19) näkee ulkopuolisuuden, vierauden ja muukalaisuuden kansalaisuuden vastakohtina. Määrittelemällä toiset ulkopuolisiksi sisäpuolella olevat kansalaiset määrittävät samalla kansalaisuuden ja kuulumisen rajoja. Seuraavassa sitaatissa eräs haastatelluista nuorista miehistä kertoo tapahtumasta vastaanottokeskuksessa:

Jokin aika sitten meidät kutsuttiin kuulemaan esitystä koskien [toisessa kaupungissa] tapahtunutta raiskausta. Se oli noloa, koska ihmiset painottivat miten raiskaus voisi johtaa käännytykseen ja sellaista. Tietysti on ihmisiä, jotka ovat tehneet tuollaisia rikoksia ja ovat pahoja, mutta ei voi yleistää. Esitetty video oli osoitettu vain vastaanottokeskuksessa asuville ihmisille. Entä ihmiset sen ulkopuolella? Kysyin heiltä sen kysymyksen, johon he vastasivat, että ”ei ole meidän asiamme, koska Maahanmuuttovirasto on lähettänyt meidät”. Se on ruma stereotypia vastaanottokeskuksen ihmisistä. He saivat minut tuntemaan itseni alempiarvoiseksi. H5

Esimerkki kuvaa isolle joukolla järjestettyä tilaisuutta, jonka tarkoituksena oli opettaa vastaanottokeskuksen asukkaille suomalaisessa yhteiskunnassa oikean ja väärän, sallitun ja kielletyn toiminnan eroa. Tapahtuma itsessään, sekä järjestäjien vastaus vastaajan esittämään kysymykseen, ovat esimerkki sisäpuolella olevien sokeudesta omaa asemaansa kohtaan ja muualta tulleiden määrittelystä vieraksi tai ulkopuolisiksi. Hallituksen turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelmassa (2015, 6) kerrotaan maahan tuleville tarjottavan perehdytystä suomalaisen yhteiskunnan sääntöihin ja edellytetään heidän myös sitoutuvan niihin. Samaa tavoitteli Maahanmuuttoviraston hallinnoima Turva-hanke (Maahanmuuttovirasto 2017), jossa toteutettiin lainsäädännöstä ohjeistavaa videomateriaalia. Toimet kuvastavat hyvin ristiriitaista reaktiota suureen tulijamäärään vuonna 2015 ja sen seurauksia: turvapaikkaa hakevien halutaan sisäistävän yhteiskunnan toimintatavat ja säännöt, mutta samalla heidät pidetään toimeettomassa odotuksen tilassa (Nykänen ym. 2019; Haverinen 2018, 314, 323; Marucco 2017, 90).

Aktiivisuus vaikuttaa kansalaisuuteen ja heikoiten yhteiskuntaan ovat kiinnittyneitä ne nuoret miehet, jotka eivät omassa tilanteessaan pysty toimimaan haluamallaan tavalla. Tulevaisuuden suhteen osa haastatelluista nuorista miehistä osoittaa epävarmuutta, jopa

epätoivoa, mutta myös sen läpi paistavaa kärsivällisyyttä ja toiveikkuutta asioiden järjestyksen ja elämässä eteenpäin pääsemisen puolesta. Moni nuorista miehistä peräänkuuluttaa nopeampaa päätöksentekoa turvapaikkahakemuksiin. Heidän mukaansa nopeam- malla päätöksenteolla turvapaikanhakijat pääsevät pikaisemmin elämässään eteenpäin.

Kehottaisin suomalaisia viranomaisia lopettamaan paineiden asettamisen pakolaisille. Olen kohdannut epäoikeudenmukaisuutta täällä ja tunnen ihmisiä, jotka myös ovat tulleet kohdelluiksi epäoikeudenmukaisesti. He tarvitsevat enemmän empatiaa, koska me – pakolaiset – olemme olleet samassa tilanteessa neljä vuotta, käytämme lääkitystä ja mielenterveytemme on rapistunut, koska pyörittelemme asioita liikaa mielessämme. Me emme ole voineet opiskella kieltä, tehdä töitä tai mennä naimisiin. Me emme ole voineet tehdä yhtään mitään. Me tulimme Suomeen turvallisuussyistä. H2

Tähän mennessä ei ole ollut mahdollista [elää Suomessa haluamaani elämää], mutta katsotaan, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. H3

Kummassakin sitaatissa edellä nuoret miehet osoittavat tyytymättömyytensä vallitseviin oloihinsa, mutta osoittavat uskovansa tilanteessaan voivan tapahtua myönteinen käänne. He odottavat sitä. Kansalaisuuden käsitteen laajeneminen ja jatkuva uudelleenmäärittely antaa sijaa kansalaisuudelle myös siellä, missä sitä ei aiemmin ole totuttu näkemään. Pakosta johtuvan siirtolaisuuden ja kotimaan ulkopuolelle sijoittumisen seurauksena syntyy uudenlaisia tarpeita globaalien haasteiden ratkaisemiseen pyrkivän kansalaisuuden määrittelylle (Markkula 2019, 19; Isin 2009, 367–368). Uudenlaisten kansalaisuuden määritelmien, kuten ekologinen kansalaisuus, rinnalle voikin nostaa myös odottavan kansalaisuuden, joka tavoittelee yhtä lailla uudenlaisia ratkaisuja nykyajan maailmanlaajui- siin haasteisiin (Markkula 2009, 19). Papadopoulou-Kourkoula (2008, 86) kuvaa tätä odottamisen pimentovaihetta sanoilla ”almost there”, mikä mielestäni osuvasti viittaa odottamiseen sisältyvään toivoon: melkein perillä, melkein luvan saanut.

Irrallinen kansalaisuus

Haastateltujen nuorten miesten puheessa kansalaisuus näyttäytyy myös kiinnittymättö- mänä ja irrallisena. Irralliseen kansalaisuuteen liittyy vielä odotus siitä saako jäädä Suo- meen vai lähteäkö muualle. Oleminen ei ole Suomeen vaan laajempaan yhteisöön sidot- tua, se on ylijärjestyksellistä. Nuoret miehet rakentavat missä tahansa käyttökelpoista kansalai- suutta, jota he toteuttavat siellä, missä sille tila ilmenee. He tarkkailevat avoimesti aset- tumisen mahdollisuuksia ja Suomeen he ovat tulleet kuultuaan saavansa

turvapaikkapäätöksen täällä nopeasti. Erilaisia taitoja opettelemalla haastateltavat varmistavat itselleen tärkeimmän asian, pärjäämisensä tulevaisuudessa:

Niin kauan kuin voin tarjota itselleni tarvitsemani elämässä, kaikki on hyvin. H5

Edellä olevassa sitaatissa haastateltu nuori mies tuo esiin tärkeimmän tavoitteensa, syyn, jonka takia hän on alun perin lähtenyt, ja jonka takia hän on edelleen prosessissa. Kaikilla nuorilla miehillä on suunnitelmia tulevaisuuden varalle, mutta varmaa ei ole missä niitä voi yrittää toteuttaa. Irrallinen kansalaisuus ilmenee vaihtoehtoisena suunnitelmana: loputon odottaminen ei ole välttämätöntä, vaan vaihtoehtona on myös lähteä muualle ja jatkaa elämää siellä. Osalla nuorista miehistä on jonkinlainen varasuunnitelma, jos turvapaikkaprosessi päättyy kielteiseen päätökseen.

Kyllä [minulla on ongelmia Suomessa], esimerkiksi asiakastapauksessani on joitain ongelmia. Myös ystäväilläni on ollut ongelmia tapaustensa kanssa eivätkä he usko, että he voivat tehdä mitään tai he ovat vain väsyneitä, joten he ovat menneet Ranskaan tai paenneet muualle. Eli ennen kuin [viranomaiset] ovat onnistuneet käännättämään heidät, he ovat menneet Ranskaan, jonnekin missä on parempi tai minne heidän ystävänsä ovat menneet. Joten, olen ollut yhteydessä kuullakseni minkälainen tilanne siellä on, eli jos saan kielteisen päätöksen, tiedän, minkälaista siellä on, ja voin mennä sinne. H6

Arkisella tasolla irrallinen kansalaisuus näyttäytyy kansalaisuutena, johon sisältyy paljon kontakteja, mutta myös edellisen sitaatin tavoin sitoutumattomuutta. Haastatellut nuoret miehet suhtautuvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin uteliaasti ja ulkopuolelta käsin (ks. myös Björklund 2014, 64). Irrallista kansalaisuutta voi tarkastella ihmiskunnan kansalaisuutena, mutta myös laajemmin yhteiskunnan kansalaisuutena. Nivala (2006, 47) toteaa kansalaisuuden yleisimmällä tasolla tarkoittavan yhteiskunnan jäsenyyttä, jolloin kansalaisuus määrittyy yksilön yhteiskunnan eri alueilla toimimisen kautta. Yhteiskunnan kansalaisuus toteutuu julkisena toimintana ja yhteiskuntaan vaikuttamisena kansalais- ja muun toiminnan kautta vastakohtana yksityiselle elämäalueelle (emt, 55). Tämän kaltaisen aktiivisuus toteuttaa myös Marshallin (1950, 70) edellyttämää hyvää kansalaisuutta. Haastatellut nuoret miehet toimivat yhteiskunnassa sekä omia tavoitteitaan kohti että tavoitellen yleisempää hyvää, kuten turvapaikkaa hakevien aseman parantamista. Osa vastaajista osallistuu lisäksi erilaisiin vapaaehtoistoimintoihin. Myös oman syrjäytymisen ehkäisyn voidaan katsoa tähtäävän yhteiskunnan hyvinvoinnin rakentamiseen.

Yhteiskunnan kansalaisuus antaa tilaa passiiviselle olemiselle, oikeuksien ja etujen vastaanottamiselle ilman tarvetta vastavuoroisuuteen (Nivala 2006, 49). Irrallinen kansalaisuus ilmenee osalla haastatelluista nuorista miehistä passiivisuutena ja irrallisuutena koko yhteiskunnasta. Passiivisuuden taustalla vaikuttavat fyysinen sairastaminen sekä pitkän odotuksen seurauksena laskenut mieliala ja lamaantuminen, jotka estävät kiinnittymisen ja toimijuuden. Irrallisuus voi ulottua myös kotimaahan ja omaan taustaan, ja sitä kautta kaikkeen tuttuun (Khosravi 2013, 157). Pois lähtenyt ja poissa ollut ei ole enää osa entistä ja taakse jäänyttä vaan valinnallaan siitä irtautunut ja siten myös lähtöpaikassaan ulkopuolinen.

5.2 Kansalaisuus vaikuttamisena

Edellä tarkastelin arjen toiminnan ja yhteiskuntaan suuntautumisen tasoilla haastateltujen nuorten miesten kansalaisuuden näyttäytymisen erilaisia ulottuvuuksia. Kansalaisuuden ilmeneminen osoittaa yhteiskunnassa toimimista ja sen sisällä ja siihen vaikuttamista. Nuorten miesten kansalaisuus tulee esiin sekä toiminnassa että teoissa. Vaikuttamiskäytäntöjä omaan tilanteeseen ja yhteiskunnan rakenteisiin ilmenee kaikissa haastatelluissa. Kevyimmillään vaikuttaminen näyttäytyy kritiikkinä, mutta myös muutoksenhakuna ja vastarintana.

Moni haastatelluista nuorista miehistä osoittaa turhautumista pitkään odotukseen ja toimettomuuteen. Turhautuminen ruokkii kriittisyyttä rajallisia vastaanottopalveluja, Maahanmuuttoviraston päätöksentekoa ja nuorten miesten saamaa kohtelua kohtaan. Osa haastatelluista nuorista miehistä on skeptisiä työntekijöiden pätevyyden ja turvapaikanhakijoiden tarpeiden kohtaamisen kyvyn suhteen, ja he tuovat esiin keskukselle esittämiään toiveita asioiden parantamiseksi. Nuoret miehet toivovat mahdollisuutta vaikuttaa enemmän itse esimerkiksi asumiseensa. Asumista vastaanottokeskuksessa moni heistä pitää haavoittuvuutta lisäävänä tekijänä.

Miksi asuminen näissä keskuksissa on pakollista? Keskukset ovat parempia kuin asuminen ulkona kylmän sään takia, mutta... heidän pitäisi... toivon, että... he, se järjestyisi jotenkin. Neljä vuotta on todella pitkä aika. H7

Edellisessä sitaatissa haastateltu nuori mies kyseenalaistaa keskuksasumista, mutta piilottaa sitten kritiikkinsä toiveeseen toisenlaisesta vaihtoehdosta. Vahvimmin kansalaisuutta toteuttavilla nuorilla miehillä kriittisyys ilmenee sovittelevana: nuoret miehet vaativat

itselle ja muille samassa tilanteessa oleville oikeudenmukaista kohtelua, mutta samanlaisesti he pyrkivät välttämään liian voimakkaita vastakkainasetteluja. Nuoret miehet osoittavat sopeutumista vallitseviin oloihin ja ymmärrystä epäkohdille ja väärinkohtelulle. Suhtautumisellaan he osoittavat kiitollisuutta, mikä asemoi heidät yhteiskunnan vieraksi ja ansaitun vieraanvaraisuuden kohteiksi (Marucco 2017, 98; Khosravi 2013, 121).

Haastateltujen nuorten miesten erilaiset vaikuttamisen teot ovat kohdistuneet omaan elinympäristöön, turvapaikkaprosessiin ja arjen valintoihin. Vaikuttaminen on näkynyt omien oikeuksien hakemisena, tiedon etsimisena, palautteen antamisena sekä toiminnan muokkaamisena omien tavoitteiden saavuttamiseksi. Nuoret miehet pyrkivät vaikuttamaan tilanteeseensa ja elämäänsä niin vastaanottokeskuksessa kuin sen ulkopuolella kadulla, opinnoissa ja turvapaikkaprosessissa.

Puuhin tämän paikan johtajan kanssa ja selitin hänelle, että keskityn opintoihini ja minulla on päivittäinen aikataulu. Eli kerroin hänelle ongelmistani, ja sitten he tekivät jotain ja nyt olen yhden hengen huoneessa. H7

Eli minulla oli näitä ongelmia [pärjäämisessä aikuisten vastaanottokeskuksessa] ja puuhin sosiaalipalvelujen kanssa, ja kerroin heille, että olen nuori, joten miksi he ovat sijoittaneet minut aikuisten kanssa. Miksi he olivat antaneet minulle sellaisen iän? [Kotimaan] henkilöpaperini oli vain paperinpala, se oli kuin Punaisen Ristin asukaskortti. Minulla oli se ja sanoin siihen perustuvan ikäni ja koska en tiennyt tarkkaa päivää ja vuotta, en voinut antaa niitä rajalla. Menin ja valitin, ja yhtenä päivänä poliisi tuli huoneeseen. Hän otti kuvia [mahdollisesti kotimaan henkilökortista] puhelimestani ja muutama päivä myöhemmin menin alaikäisyksikköön. H6

Jätin tämän keskuksen ja menin ystäväni asuntoon ja siellä olen ollut tähän asti. Kärsin kyllä, koska kerran kuussa tai kahdessa osoitteeni muuttuu. – [Miksi asut ystäväsi luona?] Koska he ovat ystäviäni ja myös, koska jos asuu tässä keskuksessa, tulee jossain kohtaa siirretyksi toiseen keskuksen. Kun tulin Suomeen, aloitin elämäni [tässä kaupungissa], joten en ole vaihtanut paikkaani. H5

Edellisistä sitaateista kahdessa ensimmäisessä nuoret miehet kertovat onnistumisesta omaan tilanteeseen vaikuttamisessa, viimeisessä ratkaisu on ollut epämieluisa, mutta nuoren miehen oman valinnan mukainen. Vaikuttamispyrkimysten seuraukset ovat haastateltujen mukaan vaihtelevia. Omaan toimintaan kohdistuneet muutokset ovat menestyneet parhaiten, koska niiden taustalla on vaikuttanut haastatellun oma asennoituminen.

Haastateltujen nuorten miesten vastaanottopalveluihin liittyviin vaikuttamisyrittäisiin saamat vastaukset ovat usein olleet kielteisiä tai epätydyttäviä. Nuoret miehet ovat kokeneet vaikuttamisyrittäksensä turhiksi, koska eivät ole saaneet perusteltua vastausta pyyntöönsä.

Haastatellut nuoret miehet uskovat puhumisen voimaan ja toivovat omasta tilanteestaan kertomalla voivansa vaikuttaa myös muiden turvapaikkaa hakevien asemaan. Nuorilla miehillä on paljon kehitysehdotuksia vastaanottopalveluihin, joihin he oletettavasti tutkimukseen osallistumalla toivovat myös voivansa vaikuttaa. Nuoret miehet tuntevat oikeuksiaan ja myös kysyvät niiden perään. He tietävät valittamisen mahdollisuuden ja tukeutuvat siihen niin prosessissa kuin arjessa. Moni haastatelluista nuorista miehistä pyrkii myös omalla käyttäytymisellään vaikuttamaan turvapaikan tai oleskeluluvan saamiseen. Kaikilla näillä vaikuttamisen muodoilla nuoret miehet osoittavat, etteivät hyväksy torjuntaa eivätkä suostu asettumaan vain vastaanottavaan rooliin. He astuvat ulkopuolelta sisäpuolelle, vieraista omaa tilannettaan hallinnoiviksi kansalaisiksi (Isin 2009, 371). He toimivat henkilöinä, joilla on oikeus vaatia muutosta turvapaikkaprosessiin, päätöksentekoon, palveluihin ja kohtaamiseen.

Luvussa 5.1 kansalaisuuden toteuttaminen ja kansalaisena vaikuttaminen ilmenivät aktiivisen kansalaisuuden toteuttamisen lisäksi passiivisena kansalaisuutena. Tällaiseen rooliin myös ajankohtainen turvapaikkapolitiikka ajaa pitkässä prosessissa olevia turvapaikanhakijoita (Haverinen 2018, 322). Haastatelluilla nuorilla miehillä passiivisuus ilmenee odottamisen lisäksi vastarintana ja kieltäytymisenä lähteä maasta yhteiskunnan osoittamasta torjunnasta huolimatta: sopeutumisenä ja odottamaan tyytymisenä.

Isin (2009, 383) määrittää vaikuttamisen teot osaksi aktivistikansalaisuutta ja muutoksenhakua. Aktivistikansalaisuus on kansalaisena vaikuttamista, kun taustalla ei ole täysiä poliittisia oikeuksia ja poliittista kansalaisuutta (Yuval-Davis 2011, 59). Aktivistikansalaisuuden näkökulmasta molemmilla edellä mainituilla kansalaisuuden ilmenemistavoilla on tulkintani mukaan merkitystä, kun niillä pyritään vaikuttamaan epäoikeudenmukaisiksi koettujen rakenteiden tai käytäntöjen korjaantumiseksi. Isin kutsuu tällaisia tekoja aktivistisiksi teoiksi. Aktivistinen teko liittyy uuden luomiseen ja olemassa olevan, oikeudenmukaisuuden tajua rikkovan järjestyksen haastamiseen. (Isin 2008, 20–21.) Aktiivinen kansalaisuus ei siis ole lähtökohtaisesti aktivistista, vaan vasta kun sillä haetaan

perusteita oikeuksiin ja rikotaan totuttua käytäntöä. Samoin passiivinen kansalaisuus voi olla aktivistinen teko vasta, kun kyseessä on vastarinta ja koettu oikeutus. Aktivistikan-salainen eroaa aktiivisesta kansalaisesta juuri tässä perustelussa, puuttuessaan kokemuinsa epäkohtiin oman harkinnan ja oikeudenmukaisuuden ymmärryksen pohjalta.

Tarkastelen haastateltujen nuorten miesten puheissa aktivistisena kansalaisuutena niitä aktiivisen ja passiivisen toiminnan muotoja, joissa he perustelevat tekemisensä oikeuden-mukaisuudella ja toimivat vastoin viranomaisen tai järjestelmän asettamaa ohjetta tai olet-tamusta. Toiminnan tasoja ei voi siten erottaa toisistaan vaan nuorten miesten aktivisti-kansalaisuudessa yhdistyvät edellä mainitut aktiivinen ja passiivinen: vaikeuksista huoli-matta aktiivisesti oman tulevaisuuden rakentaminen ja toisaalta passiivisesti kieltäyty-mällä hyväksyä torjunta toteutetaan aktivistista, käsikirjoitusta rikkovaa kansalaisuutta. Haastateltujen nuorten miesten tilanne muistuttaa eritrealaisista pakolaisista Israelissa, jotka viranomaisten asettamasta kotiin palaamisen paineesta huolimatta jatkoivat elä-määnsä entiseen tapaan ja siten sovelsivat heille ennestään kuulumatonta kansalaisuutta (Müller 2016, 55). Arjen eläminen ei ole varsinaista kotoutumista, muodollisen statuksen ja hyväksynnän myötä rakennettavaa asettautumista vaan lähempänä taistelua omien oi-keuksien puolesta.

Tietyt nuorten miesten tekemät ratkaisut voidaan nähdä myös Isinin (2008, 38–39) mää-ritelmän mukaisina kansalaisuuden tekoina. Haastatellut miehet kertovat päättäneensä jäädä, odottaa, olla aktiivisia, sopeutua, hyväksyä ja pärjätä. Nämä päätökset vaikuttavat heidän omaan tekemiseensä ja tulevaisuuteensa, mutta myös järjestelmään ja yhteiskun-taan. Teot eivät ole olleet suunnitelmallisia eivätkä nuoret miehet sanoita niitä suoraan vaan kansalaisuuden teoiksi ne ovat tunnistettavissa vasta jälkikäteen (Isin 2012, 22). Koskaan ennen ei Suomessa ole ollut näin paljon valitusprosessissa olevia kielteisen tur-vapaikkapäätöksen saaneita tai paperittomiksi jääneitä ihmisiä. Uusi tilanne synnyttää yh-teiskunnallisen arvioinnin ja mahdollisesti muutoksen tarpeen, jonka loppuratkaisu ei ole ennustettavissa. Nuorten miesten päätökset perustuvat omien oikeuksien hakemiseen ja oikeudenmukaisuuden ajatukselle, ja niiden tarkoituksena on vaikuttaa myös muiden sa-massa tilanteessa olevien henkilöiden tilanteeseen. Päätöksensä tehdessään haastatellut nuoret miehet käyttävät lakisääteisiä oikeuksiaan ja samalla vaativat muutoksia samai-seen lainsäädäntöön.

Kansalaisuuden tekoja voidaan tarkastella myös arjen kansalaisuuden kontekstissa. Tällöin arjen kansalaisuuden tapahtumat ovat kansalaisuuden soveltamisen kaltaisia pieniä tekoja, joilla kansalaisuutta ja osallisuutta muokataan ja rakennetaan osana arkielämää (Hiitola & Vuori 2012, 340). Kansalaisuuden teoksi riittää vaatimus oikeudesta tehdä itse omat ratkaisunsa. Tällaisena tekona näen erään vastaajan ratkaisun muuttaa hankalasti toteutuvaan yksityismajoitukseen reaktiona edessä olevaan siirtymiseen uuteen vastaanottokeskukseen toiselle paikkakunnalle, ja toisen vastaajan sinnikkään toiminnan ikä-tasoisena majoituksen saamiseksi.

5.3 Aktivistikansalaisuutta vahvistavat ja heikentävät tekijät

Toinen tutkimuskysymykseni etsii aktivistikansalaisuutta vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä. Aktivistikansalaisuuden ilmenemiseen vaikuttavat erilaiset ympäröivään yhteiskuntaan liittyvät ja yksilöstä itsestään lähtevät tekijät. Aktivistikansalaisuus on vaikuttamista ja kansalaisen asemaan asettumista yllättävissä tilanteissa, joten sitä vahvistavat tekijät herättävät ja kasvattavat haastateltujen nuorten miesten tahtoa saada aikaan muutosta valitsevilla olosuhteilla tai rakenteilla. Aktivistikansalaisuutta heikentävät tekijät toimivat päinvastoin rajoittamalla vaikuttamisen motivaatiota ja mahdollisuuksia.

Vahvistavat tekijät

Haastateltujen nuorten miesten aktivistikansalaisuuden ilmenemistä vahvistavat koettu epäoikeudenmukaisuus viranomaisissa ja vastaanottopalveluissa sekä tarve sen korjaamiseksi, usko omaan pärjäämiseen ja ympäristöstä ja rakenteista saatu tuki. Nämä tekijät synnyttivät nuorissa miehissä oikeudenmukaisuuden vaatimisen tarpeen ja vahvistivat heidän pystyvyyden kokemustaan.

Kansalaisuuden tekojen taustalla on usein tavoite oman statuksen laillistamisesta (Barbero 2012; Darling 2014; Müller 2016). Haastatellut nuoret miehet odottavat myös tietoa omasta oleskeluoikeudestaan. He kokevat tulleen kohdelluiksi väärin turvapaikkaprosessissa eivätkä voi hyväksyä kielteistä päätöstä. Nuoret miehet tuovat esiin, ettei maahanmuuttoviraston puhuttelija ole uskonut heidän kertomustaan tai dokumenttejaan eikä turvapaikkapäätöksessä ole huomioitu kaikkia vastaajan kannalta olennaisia asioita. Vastaavia kokemuksia ja tilanteita on tullut ja avattu ilmi myös viimeaikaisessa tutkimuksessa (Puumala, Ristimäki & Ylikomi 2019, 144; Marucco 2017, 98). Haastatellut nuoret

miehet sanovat tilanteidensa tulleen yleistetyiksi ja vaativat yksilöllisempää käsittelyä. Epäoikeudenmukaisiksi koetut turvapaikkapäätökset synnyttävät nuorissa miehissä kokemuksen oikeudenmukaisuuden toteutumisen ja virheen korjaamisen tarpeesta.

Haluan heidän vain katsovan tapauksiamme. Tulemme sodan runtelemasta maasta, jossa poliisi tappaa kansalaisiaan. Ei sen pitäisi niin olla, poliisin pitäisi suojella sen kansalaisia. Toivon, että he kiinnittäisivät huomiota tapauksiimme. H4

Sain täällä turvaa, mutta tarkoitan turvaa oleskeluluvan muodossa, jota minulle ei myönnetty. Maahanmuuttovirasto kohteli minua epäreilusti. H2

Edellisistä sitaateista ensimmäisessä epäoikeudenmukaisuuden tunteen taustalla on kokemus kotimaasta ja pelko tilanteen toistumisesta Suomessa. Jälkimmäisessä haastateltu nuori mies on kokenut epäoikeudenmukaisuutta Suomessa. Kumpikin kokemus herättää korjaamisen tarpeen Suomessa. Aktivistikansalaisena vaikuttaminen on yleisempää vastaanottokeskuksiin liittyvissä epäkohdissa kuin Maahanmuuttovirastossa. Nuoret miehet ilmaisevat myös enemmän ymmärrystä vastaanottokeskusten henkilökunnan toimintaa kuin viranomaisia kohtaan. Nuorten miesten tyytymättömyys vastaanottopalveluihin kohdistuu pääasiassa lailla rajoitettuihin toimintamahdollisuuksiin ja tuen puutteeseen. Ehkä, koska vastaanottokeskus on heille tutumpi ja helpommin lähestyttävä. Aktivistikansalaisuus ja kansalaisuuden teot myös kasvattavat tekijöidensä itsetuntoa (Müller 2016, 61). Onnistuneen vaikuttamisen kautta seuraavaan tekoon ryhtyminen on helpompaa.

Oma asenne vaikuttaa vahvasti haastateltujen nuorten miesten toimintaan. Heillä on omia periaatteita, joita he noudattavat. Nuorten miesten mukaan Suomessa ja turvapaikkaprosessissa pärjääminen ovat omasta asenteesta ja toiminnasta kiinni. Omalla toiminnallaan turvapaikkaa hakevat pyrkivät osoittamaan olevansa turvapaikan arvoisia ja ”riittävän hyviä” (Rottmann ym. 2020, 248; Khosravi 2013, 118, 143). Nuorten miesten asennetta vahvistaa halu jäädä Suomeen, joka perustuu suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuteen ja täällä koettuun vapauteen. Tutkimusaineiston kaikki haastatellut nuoret miehet ovat tulleet Suomeen sattumalta ja päätös Suomeen tulosta on syntynyt vasta Euroopassa. Nuorten miesten mukaan suomalainen yhteiskunta on turvallinen, koska täällä noudatetaan yhteisiä sääntöjä ja väärinkohtelusta voi valittaa.

Siinä vaiheessa olin jo ymmärtänyt, että täällä ei ole kuin [kotimaassa], missä kaikki saavat tehdä mitä ikinä haluavat, tai jos joku tekee jotain, me voimme valittaa siitä. H6

Itsetuntemukseni ja vapauteni kasvoivat Suomessa, samoin vapaus lukea kirjoja. Kukaan ei ole kieltämässä minulta lukemista tai pohtimista – Suomessa minulla on vapautta. H2

Ensimmäisessä sitaatissa edellä haastateltu nuori mies kertoo, miten hänen turvallisuuden kokemuksensa ja pelko aikuiskeskuksen asukkaita kohtaan on vähitellen hävinnyt hänen ymmärrettyään suomalaisen yhteiskunnan toimintaa. Jälkimmäisessä sitaatissa toinen nuori mies kuvaa vapauden tunteensa kasvua. Esimerkeissään he tuovat esiin olennaisimmat perusteensa Suomeen jäämiselle: oikeuden vapauteen ja turvallisuuteen.

Kansalaisuutta toteuttavien nuorten miesten arki on kiireistä. Työ, opinnot ja vapaa-ajan toiminta täyttävät arkea ja kasvattavat yhteiskunnallisia taitoja, minkä lisäksi ne luovat luonnollisia kohtaamispaikkoja ja kehittävät suomen kielen taitoa. Kontaktit kiinnittävät yhteiskuntaan ja mieluisat ihmisten kohtaamiset lisäävät pärjäämisen kokemusta (Heino 2018, 73). Vastausten perusteella alaikäisyksiköissä asuminen ja siellä saatu tuki ovat edistäneet nuorten miesten integroitumista. Yhteisöllisemmässä paikassa asuminen on lisännyt kuuluvuuden tunnetta ja luonut verkostoa. Alaikäisillä myös suomalaiskontakteja on enemmän mm. opiskelujen ja harrastusten kautta. Toisaalta myös aikuisena Suomeen tullut on voinut rakentaa itselleen kattavan verkoston omalla aktiivisuudellaan. Alaikäisyksiköistä aikuisten vastaanottokeskuksiin muuttaneet nuoret miehet ovat osanneet verrata palveluja ja myös vaatia mikä itselle kuuluu. He ovat selittäneet vaikeudet, joita muutto aikuispuolelle on aiheuttanut, ja jatkaneet elämässä eteenpäin, osittain edelleen jatkuvan alaikäisyksiköstä saatavan tuen avulla.

Aina, kun hän on kutsunut minut kahvilaan kahville, hän on kysynyt miten elämä kulkee ja miten voin. Minun pitäisi jatkaa opiskelua, koska tämä voisi tapahtua kenelle tahansa, hän on sanonut tällaisia asioita. Kuuntelin hänen sanojaan ja saatoin opiskeluni päätökseen. H7

Myös ystäviltä, opettajilta ja vertaisilta saatu tuki, neuvot ja yhteiskunnallinen tieto vahvistivat aktivistikansalaisuutta, kuten edellä olevassa sitaatista käy ilmi. Siinä haastateltu nuori mies kertoo itselleen tärkeästä suhteestaan entiseen opettajaansa. Paikallisyhteisöt ja niistä saatu tuki myötävaikuttavat usein aktivistikansalaisuuden ilmenemiseen ja

mahdollistavat tekojen loppuunsaattamisen (ks. Barbero 2012; Müller 2016). Kokemus tuesta on lisännyt myös nuorten miesten hyvinvointia ja sitä kautta jaksamista pitkässä prosessissa. Haastatelluista nuorista miehistä ne, joilla on eniten odotusaikana tukevia suomalaisia kontakteja, ovat myös omasta mielestään paremmin integroituneet. Kielteisen päätöksen jälkeen elämän jatkaminen on ollut helpompaa sellaisille, jotka kertovat ympärillään olevan sosiaalista tukea ja läheisiä kontakteja myös suomalaisiin.

Heikentävät tekijät

Aktivistikansalaisuutta heikentävät pitkä turvapaikkaprosessi ja sen rajaamat toiminnan mahdollisuudet, ulkopuolisuutta vahvistavat tapahtumat sekä tuen puute. Nämä tekijät vaikuttavat haastateltujen nuorten miesten jaksamiseen ja toimijuuteen ja eristävät heitä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Haastateltujen nuorten miesten oikeudenmukaisuuden tavoittelu ei aina kanna loppuun asti. Osa heistä kertoo taistelleensa oikeuksistaan tiettyyn pisteeseen saakka, minkä jälkeen he ovat päättäneet luottaa sen riittävyYTEEN. Syynä omien oikeuksien vaatimisesta luopumiseen on pelko prosessin pitkittymisestä entisestään ja huoli viranomaisen kielteisestä suhtautumisesta vastaajaan. Seuraavasta sitaatista käy ilmi, miten taistelu sammuu:

Kerran Maahanmuuttovirastossa sanoin, etten anna haastattelua, koska tulkki ei puhunut kieltäni. (Kerroin heille) että lause, jonka he ovat kirjoittaneet, sanoo, että jokaisella on oikeus antaa haastattelu omalla äidinkiellään, siis heidän omien lakiansa mukaan. Sen jälkeen he testasivat murteeni. Ja sitten toisella kerralla... -- Sanoin asiani ja kuuntelin tulkkia siinä määrin kuin häntä ymmärsin, mutta toivon, että hän ymmärsi minua. Minä vain... olen puhunut sitä murretta koko elämäni ystäväni kanssa. Puhuin omaa murrettani, mutta he ovat voineet ymmärtää sen toisella tavalla. H6

Sitaatissa eräs haastateltu nuori mies osoittaa oikeutensa jopa työntekijälle, mutta päätyy kielitestiin. Päätöksen viivästyminen pelossa hän lopulta luopuu oikeuksiensa vaatimisesta. Odottaminen ja kielteiset päätökset aiheuttavat haastatelluissa nuorissa miehissä stressiä ja huolestuneisuutta, jotka vaikuttavat mielialaan. Tutkimusten mukaan pitkä turvapaikkaprosessi ja siihen liittyvä epävarmuus pysyvyydestä ja tulevaisuudesta sekä niistä aiheutuva hyvinvoinnin ja psyykkisen terveyden heikkeneminen vaikuttavat vapauden ja turvallisuuden kokemuksiin ja heikentävät elämäntunnetta ja toimijuutta (Castaneda ym. 2018, 53). Aineiston kaikki nuoret miehet olivat olleet Suomessa

turvapaikkaprosessissa haastatteluhetkellä yli kolme ja puoli vuotta. Eräs heistä kuvaa tilannettaan näin:

Kun sinulla on oma paikkasi, kun paikkasi on selvä ja etkä ole kuin ilmapallo, voit tuntea olosi mukavaksi. Voit keskittyä niihin asioihin, joita haluat tehdä, koska sinulla ei ole stressiä siitä, milloin sinut käännytetään [kotimaahan]. Sinulla ei ole tätä piilevää stressiä. Voit opiskella ja edetä elämässäsi. H7

Edellisessä sitaatissa kuvattu odottamiseen liittyvä epävarmuus ja pelko on aineistossa läpileikkaavaa. Turvapaikkaa hakevien rajoitetut oikeudet ja palvelut sekä asuminen vastaanottokeskuksissa heikentävät nuorten miesten mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen ja aktiivisuuteen (ks. Haverinen 2018, 323; Koistinen 2017, 60–62). Yhteisasuminen ja monien keskusten asukkaiden epäsäännöllinen rytmi vaikeuttavat haastateltujen nuorten miesten työnteon ja opintojen toteuttamista. Asunnon vuokraaminen on vaikeaa, ja yksityismajoitukseen liittyvä jatkuva siirtyminen ystävän luota toisen luo raskasta. Nuorten miesten mukaan työelämässä oleskeluluvaton asema näkyy vaikeutena löytää työtä ja säilyttää se prosessin eri vaiheissa, yksinkertaisempaan työnkuvana ja siitä maksettavana pienempänä palkkana. Turvapaikkaa hakevia uhkaa myös syrjityksi ja hyväksikäytetyksi tuleminen työmarkkinoilla (Rottmann, Josipovic & Reeger 2020, 246). Työnsaannin vaikeus heikentää nuorten miesten taloudellista tilannetta ja rajoittaa harrastus- ja liikkumismahdollisuuksia. Seuraavassa sitaatissa haastateltu nuori mies kertoo työnteko-oikeuden todistamisen hankaluuksista:

On tämä eräs työ – ja he sanoivat minulle, että Maahanmuuttoviraston pitää hyväksyä minut ja nyt yli kuukauteen he eivät ole hyväksyneet nimeäni. Joten menin Maahanmuuttovirastoon ja minun käskettiin täyttää paperille tietoni, maksaa 20 euroa ja lähettää se sitten takaisin Maahanmuuttovirastoon. Lähetin sen, mutta en ole vielä saanut mitään. H4

Sitaatti osoittaa, ettei edes itse hankittua työpaikkaa voi aina vastaanottaa jäykkien rakenteellisten käytäntöjen vuoksi. Aktivistikansalaisuuden ja kansalaisuuden tekojen vastakohta on annetun hyväksyminen ja siihen sopeutuminen, mikä kävi ilmi myös luvun alussa olleessa esimerkissä erään nuoren miehen luovuttamisena ymmärretyksi tulemisen suhteen. Joustamattomat rakenteet ja Maahanmuuttoviraston asettamat tiukat ohjeistukset ja niiden noudattamiseen liittyvä valta-asetelma vastaanottokeskuksissa aiheuttavat tilanteita, joissa turvapaikkaa hakevat asemoituvat passiivisiksi kohteiksi aktiivisten toimijoiden sijaan (Elfving & Kärkkäinen 2018, 363–364). Tällaisia rakenteista johtuvia

tilanteita, joihin turvapaikanhakijat eivät voi vaikuttaa ja joissa he kokevat tullessa ohitetuiksi, ovat haastattelujen nuorten miesten mukaan siirrot vastaanottokeskusten välillä ja länmääritys. Länmäärityksessä alaikäisinä Suomeen tulleet nuoret miehet kokevat oman tietonsa ja mukana olleet dokumenttinsa tulleen täysin sivuutetuiksi ja omien vaikuttamismahdollisuuksien olleen mitättömät. Viranomaisena toimii Suomessa tehdyn ikätestin tulosten perusteella.

Synnyin 2001, mutta he eivät hyväksyneet papereita, jotka annoin heille täällä. He eivät hyväksyneet sitä. Kun asuin [epäselvää], se oli alaikäisyksikkö. Asuin siellä puolitoista vuotta, ja sitten he siirsivät minut tänne. Minulla oli puhuttelu Migrissä. Annoin heille kaikki asiakirjani, mutta he eivät hyväksyneet sitä, ja he sanoivat, että olen täysi-ikäinen. Suomessa olen 21-vuotias. H7

Edellisessä sitaatissa haastateltu nuori mies osoittaa epäuskoisuuttaan viranomaisten omaa ikäänsä kohtaan osoittamaa epäilyä kohtaan. Hän on kuitenkin joutunut hyväksymään itselleen kaksi ikää ja siirtynyt aikuisten vastaanottokeskukseen. Ikä on yksi syy vastaanottokeskusten välillä tapahtuviin siirtoihin. Haastatellut nuoret miehet kokevat, etteivät ole voineet valmistautua tai vaikuttaa siirtymisiin. Keskuksessa asuvat nuoret miehet ovat siirtyneet kahdesta neljään kertaan uuteen keskukseseen. Edellä esiin tuodut passiiviset tilanteet ilmentävät viranomaisten ja vastaanottokeskusten vallankäyttöä yli turvapaikanhakijan. Näissä tilanteissa haastateltujen nuorten miesten toimimisen keinoina ovat olleet olosuhteisiin tyytyminen, oman aseman tai syrjinnän kokemuksen hyväksyminen ja joskus myös epävarmuuden tai terveydellisten haasteiden edessä lamaaneminen.

Se, miten turvapaikanhakijat viranomaisessa ja ympäröivässä yhteiskunnassa kohdataan, vaikuttaa heidän kokemukseensa vapaudestaan ja turvallisuudestaan sekä mahdollisuuksistaan toimia yhteiskunnassa (Heino 2018, 73; Hiitola & Vuori 2018, 339). Monella haastatellulla nuorella miehellä on kokemuksia rasisista kohtaamisista suomalaisten kanssa. Rasiset ja syrjivät kokemukset olivat nuorten miesten mukaan mahdollisia kaikilla tasoilla, niin viranomaisten toimissa, koulussa ja vapaa-ajalla kuin turvapaikanhakijoiden välilläkin. Nuoret miehet kertovat rasismien aiheuttavan vihatun ja tukahdutetun olon. Vaikka se herättää epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ja raivoa, nuorten miesten reaktiot ovat vähäisiä:

Kerran olin menossa kuntosalille, olin kasseineni pyöräni luona. Usko pois, siinä oli suomalainen perhe kahden pienen poikansa kanssa. Oli vaimo ja mies. Mies puhui hyvin pahasti. Hän sanoi "Vitun mamu! Mitä vittuu sä teet täällä! Mee takaisin omaan kotiin". Hänen vaimonsa tarttui häneen ja kysyi mitä hän oikein oli tekemässä, anna hänen elää elämäänsä. He menivät ohitseni eivätkä sanoneet muuta. Minä vain katsoin heitä ja ohitin heidät, mutta en sanonut mitään. H7

Kerran eräs rasistinen henkilö kirosi minua kadulla. Muistin erään tuttavani antaman neuvon, että vaikka kohtaisin vaikeuksia tai hyväksikäyttöä, en saisi itse olla väkivaltainen koska se on rikollinen teko Suomessa. Se oli ensimmäinen kerta, kun koin sen kaltaista rasismia, vaikka rasismia on myös [kotimaassa] ja kaikkialla. Mutta tämä oli ensimmäinen kerta, kun tunsin itseni äärimmäisen vihatuksi. Hän kirosi minut ja perheeni, ja minä vain kiitin häntä. H5

Haastateltujen nuorten miesten varovaisuus reagoinnissa rasismiin johtuu osittain olost, jonka ikäviin asioihin keskittyminen ja niistä kiihtyminen itselle aiheuttaa. Vaikenemalla he toisaalta asettautuvat lait ja säännöt tunteviksi yhteiskunnan jäseniksi, toisaalta yrittävät ohittaa ja unohtaa kielteisesti omaa asemaa määrittävät teot (ks. myös Marucco 2017, 88). Haastatelluista nuorista miehistä vain yksi on hakeutunut poliisille oikeutta saada- seen, mutta joutunut pettymään poliisin toiminnan vaikutettua hyödyttömältä. Nuorille miehille oman aseman erilaisuus ja rajoittuneisuus suhteessa muihin on selvä: osa hyväk- syy sen, osa ei. Tilanteen hyväksyvät kokevat voivansa vaikuttaa omalla aktiivisuudellaan oleskeluluvan saamiseen ja siten tilanteen muuttumiseen. Loput sopeutuvat tilanteeseen.

Ympäriä saatavan tuen puute ja yksinäisyys heikentävät haastateltujen nuorten miesten kiinnittymistä ja halukkuutta aktivistikansalaisuuteen. Aikuisyksikössä saatua tukea nuo- ret miehet kuvaavat pääosin niukaksi ja puutteelliseksi. Yksin tulleet nuoret miehet ko- kevat, ettei vastaanottokeskuksissa ole henkilöitä, joille asioistaan ja ongelmistaan voisi turvallisesti puhua. Vaikka osa nuorista miehistä on tyytyväisiä vastaanottokeskusten tar- joamiin palveluihin, niiden välillä nähdään eroja eikä kaikista vastaanottokeskuksista tar- vittava tukea koeta löytyvän tai sen ei nähdä palvelevan omaa tarvetta, ratkaisevan turva- paikka-asiaa.

Olen kuullut joidenkin ihmisten täällä tavanneen joitain sosiaalityönteki- jöitä, mutta minä en ole tavannut yhtään. Ei koska en halua nähdä heitä, vaan koska en tiedä mistä puhua. He eivät voi tehdä mitään helpottaakseen tuskaani. H5

Haastatellut nuoret miehet kaipaavat keskusteluapua ja kuuntelijaa, mutta jostain syystä sosiaalityö ei haastatteluissa siinä tarpeessa nouse esiin. Edellinen laina on ainoa, jossa sosiaalityöntekijä on ammattikuntana erikseen mainittu. Lotta Koistisen (2017, 61) Maahanmuuttoviraston asiakaspalautekyselyiden pohjalta tekemässä tutkimuksessa näkyy päinvastainen ilmiö ja sosiaalityö ja vastaanottokeskuksen muut tukipalvelut nähdään asiakkaiden mukaan helposti tavoitettavina. Se, kuinka moni vastaajista sosiaalityön asiakkuudessa on ollut, ei tutkimuksesta selviä. Tämän tutkielman aineiston moni nuori mies kokee yksinäisyyttä ja kertoo kaipaavansa henkilöä, jolle puhua ja joka kuuntelisi. Katkenneet tai vähäiset suhteet perheeseen vahvistavat ystävistä huolimatta nuorten miesten yksinäisyyden kokemusta. Haastatelluilla nuorilla miehillä on useita kokemuksia kohtaamattomuudesta ja murheineen yksin jäämisestä vaikeimpien asioiden, kuten kielteisen turvapaikkapäätöksen, kanssa.

Nuoret miehet selittivät kohtaamattomuutta kulttuurieroilla, jotka estävät toisenlaisesta todellisuudesta tulevien täyden ymmärtämisen. Kohtaamattomuus vastaanottokeskuksissa ja viranomaisessa voi johtua myös haastateltujenkin toteamasta työntekijöiden osaamisen puutteesta. Vastaanottokeskuksissa tehtävästä sosiaalityöstä kirjoittaneet Elfving & Kärkkäinen (2018, 364–365) toteavat asiakkaiden oikeuksien toteutumattomuuden johtuvan henkilökunnan ammatillisen pätevyyden puutteesta, totutuista tavoista sekä Maahanmuuttoviraston tyylistä johtaa toimintaa tarkoilla yksilön tarpeet sivuuttavilla ohjeilla. Ville-Veikko Haverisen (2018, 317) tutkimuksessa vastaanottokeskusten työntekijät toivat esiin myös vastaanottotoiminnan lakisäätteisten odotusten keveyden ja olemattomuuden. Elfving ja Kärkkäinen ovat huolissaan sosiaalityön ja siihen sisältyvän reflektiivisen ajattelun ja työskentelyn arvioinnin katoamisesta vastaanottokeskuksista (emt, 365). Sosiaalityön näkymättömyys vastaanottokeskuksissa estää sen perustana olevan vuorovaikutuksellisen suhteen ja sitä kautta tapahtuvan kohtaamisen syntymisen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustehtäväni oli tunnistaa ja kuvata nuorten miesten kansalaisuuden ilmenemistä suomalaisessa yhteiskunnassa turvapaikkaprosessin aikana ja sen pitkittyessä. Tutkielmani tavoite oli lisätä yhteiskunnallista ymmärrystä nuorten miesten kansalaisuuden ilmenemistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä kohtaan. Tutkimuskysymyksistäni ensimmäinen kohdistui kansalaisuuden näyttäytymiseen nuorten miesten kerronnassa, ja toinen keskittyi kohdistetummin aktivistikansalaisuuden ilmenemistä lisääviin ja heikentäviin tekijöihin. Aineistoni koostui seitsemästä nuoren miehen haastattelusta, joita analysoin sisälönanalyysin keinoin.

Nuorten miesten kansalaisuus näyttäytyi arjen toiminnan ja yhteiskuntaan kiinnittymisen sekä vaikuttamisen tasoilla. Arjessa tapahtuvaa kansalaisuus jäsenyksi ulottuvuudeksi, joiden väliset erot tulivat esiin nuorten miesten toimijuudessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tuloksissani käsittelemiäni kansalaisuuden ulottuvuuksia ilmeni jokaisella vastaajalla, mikä kuvastaa turvapaikkaprosessissa olon ristiriitaisuutta: toiveikkaus ja toivottomuus kulkevat rinnakkain, ja yksilön tarve hallita elämäänsä ja sen suuntaa ohjaa aktiivisuuteen ja yrittämiseen samaan aikaan, kun epätietoisuus ja torjunta estävät toimijuutta. Vaikuttamisen tasolla kansalaisuus näyttäytyi kritiikkinä ja aktivistikansalaisuutena.

Tarkastelin tuloksia kansalaisuustutkimuksen valossa peilaten turvapaikanhakijoiden kansalaisuutta erilaisiin kansalaisuuden ilmenemisen muotoihin. Näin nuorten miesten päätökset koskien jäämistä, odottamista ja sopeutumista kansalaisuuden tekoina, joilla he asettuvat kansalaisen rooliin vaatimaan oikeuksiaan ja luomaan uudenlaista kansalaisuutta (Isin 2008, 23). Pidän aineistosta esiin noussutta nuorten miesten kansalaisuutta tapana hakea paikkaansa osana yhteisöä, vaikka muodollisia edellytyksiä niille ei vielä ole. Oleskelun pysyvyydellä ei tulosten mukaan ole merkitystä kansalaisuuden kokemukseen maahan tullessa, mutta turvapaikkaprosessin pitkittyessä yksilöllinen motivaatio, asenne ja resilienssi näyttelevät yhä suurempaa roolia yhteiskunnan jäsenyyden kokemuksessa.

Aktivistikansalaisuus syntyy ja vahvistuu epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta. Usko omaan pärjäämiseen ja oikeuteen vaatia oikeutta sekä ympäristöstä saatu tuki edistivät

nuorten miesten aktivistikansalaisuuden ilmenemistä. Sen sijaan prosessin rajaamat toimintamahdollisuudet ja sen pitkittymisen aiheuttamat seuraukset vastaajien hyvinvoinnissa ja toimintakyvyssä heikensivät aktivistikansalaisuuden ilmenemistä. Turvapaikka-prosessi on väliaikainen tila maahantulon ja oleskeluoikeuden ratkeamisen välillä. Turvapaikkaa hakevat oleskelevat maassa laillisesti, mutta pysyvä keskustelu hakijoiden perusteista saada kansainvälistä suojelua, hakijamääristä ja sen rajoittamisesta vaikuttavat jo maassa olevien asemaan yhteiskunnassa. Ulkopuolisuutta ja vierautta korostavat tapahtumat ja näiden kokemusten kanssa yksin jääminen heikensivät nuorten miesten aktivistikansalaisuutta.

Sosiaalityön kannalta olennaisin tulokseni liittyi kohtaamattomuuteen, joka paistoi läpi kaikista vastauksista. Kohtaamattomuus kytkeytyi erityisesti viranomaisiin ja vastaanottokeskusten henkilökuntaan, joiden kanssa vastaajat kokivat jääneensä kuulematta, näkemättä tai ymmärtämättä oikein, tullessa sivuutetuiksi tai ohitetuiksi, ja vaille empatiaa vaikeimpien tunteiden ja tapahtumien kohdalla. Vastaanottokeskuksissa eletään vastaanottopalvelujen kehystämässä todellisuudessa, jossa asukkaiden tärkein sosiaalinen ympäristö ja tietolähde ympäröivästä yhteiskunnasta on keskus itse. Turvapaikkaprosessi itsessään on konteksti, joka ei päästä kuuluviin turvapaikkaa hakevien ääntä (Darling 2013, 78). Haastattelujen perusteella vastaajat eivät olleet juuri käyttäneet sosiaalisen tuen palveluita ja kaiken kaikkiaan sosiaalityö tai sosiaalipalvelut mainittiin haastatteluissa vain harvoin.

Asiakkaan kokemus ihmisarvosta ja kuulluksi tulemisesta on tavoitteena ja eettisenä perustana kaikessa sosiaalityössä (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 120–121; Talentia 2017, 11). Vastaanottokeskuksissa yhteiskunnan marginaalissa ja yhdenvertaisten palvelujen ulkopuolella elävien turvapaikanhakijoiden kanssa työskenneltäessä korostuu tiedon antamisen ja asianajamisen merkitys asiakkaiden oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi (Elfving & Kärkkäinen 2018, 366). Toteuttamalla näitä myös sosiaalipalveluiden ja sosiaalityön näkyvyys, sekä yksilöllinen tuki turvapaikkaprosessissa oleville, tulee entistä paremmin esiin, vaikka sosiaalityössä ei useimmiten kaiken taustalla vaikuttavaa asiaa, eli turvapaikkapäätöstä, voidakaan ratkaista. Turvapaikkaa hakevien kohtaamisessa olennaista on äänen antaminen ja vaikeidenkin asioiden ja tilanteiden vastaanotto sekä huonovointisuuden hyväksyminen.

Kohtaamisen puuttuminen on rakenteellinen ongelma, jonka näen liittyvän olemassaolon ja kansalaisuuden tunnustamiseen. Sosiaalityön asiakastyössä turvapaikkaa hakeva tulee kohdata vieraan ja ulkopuolisen sijaan yhteiskunnan ihmis- ja perusoikeuksiltaan tasavertaisena jäsenenä, jonka asianajo on osa sosiaalityön ammattityötä. Sosiaalityön eettisiin perusteisiin kuuluu syrjiviin rakenteisiin puuttuminen, jolla viitataan myös sosiaalityöhön itseensä ja sen kansallisvaltion rajat ylittävään velvollisuuteen puolustaa heikommassa asemassa olevien ja yhteiskunnan vähemmistöjen oikeuksia sekä vahvistaa heidän sosiaalista kansalaisuuttaan (Talentia 2017, 22; Kokkonen 2016, 79–80). Sisälle pääsemisen, Derridan (2000, 79) sanoin ehdottoman vieraanvaraisuuden, pitää toteutua sosiaalityön kohtaamisissa.

Kansalaisuuden ja kansalaisuuden tekojen käsitteet turvapaikanhakijoista puhuttaessa tuovat turvapaikkakeskusteluun näkökulman, joka pakottaa tutkijan pohtimaan myös omaa suhtautumistaan yhteiskunnan jäsenyyteen ja oikeuteen oikeuksista. Tuomo Kokkonen (2016) peräänkuuluttaa sosiaalista kansalaisuutta käsittelevässä väitöstutkimuksessaan sosiaalityön kiinnostusta käsitteisiin sekä käsitteiden sisällön arviointiin ja säännölliseen uudelleen määrittelyyn, erityisesti niiden sosiaalityötä kehittävän näkökulman vuoksi ja sitä kautta sosiaalityön tavoitteiden saavuttamiseksi (emt, 80). Erilaisten kansalaisuuden ilmenemistapojen ja niiden sisältöjen avaaminen ja arviointi vahvistaa sosiaalityön eettisten periaatteiden toteutumista asiakastyön kohtaamisissa.

Teoreettinen viitekehyseni rakentui turvapaikkaa hakevien oikeudellisen aseman ja arjen tutkimuksen sekä kansalaisuusteorioiden ympärille. Viimeaikaisten lainsäädännöllisten muutosten vaikutusten avaaminen tuki kansalaisuuden kehittymisen haasteita. Nykymuotoisena alati kehittyvänä ja joustavana käsitteenä kansalaisuus sopi turvapaikkaa hakevien yhteiskunnan jäsenyyden paikantamiseen hyvin. Haastatteluissa ilmennyt todellisuus kuvautui hyvin samantyyppisenä aiempien tutkimusten kanssa. Aineistosta nousut aktivistikansalaisuus ja kansalaisuuden teot muodostavat yhteiskunnassa vaatimuksen turvapaikkaa hakevien tilanteen tarkemmasta tarkastelusta ja siihen ratkaisujen etsimisestä. Uudet tulijat asettuvat osaksi arkea ja sen toimintoja riippumatta siitä minkälaisella statuksella he Suomessa ovat.

Jatkossa turvapaikkaa hakevien yhteiskunnan jäsenyyden pohdinta sekä turvapaikkaprosessin odotusajan merkitys myöhemmälle kotoutumiselle ja kansalaisuuden

kokemukselle hyötyisivät omasta tutkimuksestaan. Vaikka oleskelulupa turvapaikkaprosessin myötä ei olisi mahdollinen, on moni tullut tänne jäädäkseen. Jäämiselle on syynsä ja se kielii mahdottomuudesta tai vaikeudesta palata. Neljä vuotta on nuorille aikuisille pitkä aika olla joutilaana ja epävarmuudessa, ja se vaikuttaa myös mahdollisuuksiin palata ja asettua uudelleen lähtömaassa (Heino 2018, 73; Khosravi 2013, 115). Tälläkin hetkellä eduskunnassa käydään keskustelua oleskeluluvan ja aseman virallistamisen mahdollisuudesta ihmisille, jotka ovat asuneet Suomessa jo vuosia, mutta eivät ole turvapaikkaprosessin myötä saaneet lupaa jäädä (Helsingin sanomat 2020).

Turvapaikkaa hakevien nuorten miesten arvoa yhteiskunnalle ei tunnusteta. Suomessa heidän mahdollinen kansantaloudellinen panoksensa jää piiloon eikä heidän roolinsa ole samalla tavalla yhteiskunnallisesti välttämätön kuin esimerkiksi työperäisten siirtolaisten Etelä-Euroopassa. Toisaalta tunnustuksetta jää myös heidän ikänsä ja siihen liittyvä haavoittuvuus ja syrjäytymisriski, jotka valtaväestön osalta tunnustetaan. Tarkoituksella odottamassa pitämällä nuoret miehet asetetaan marginaaliin, jossa vain heidän oma riittävän vahva motivaationsa ja resilienssinsä mahdollistavat kiinnittymisen ja pärjäämisen. Niiden merkitys näkyy nuorten miesten henkilökohtaisen elämän lisäksi yleisessä turvallisuudessa ja oleskeluluvan saaneiden myöhemmässä integraatiossa.

Kansalaisuuden tekoja on Suomessa tutkittu vielä heikosti. Kansalaisuuden teot ilmenevät usein protesteina ja sosiaalisena liikehdintänä joko katukuvassa tai sosiaalisessa mediassa. Turvapaikkaa hakevien osallisuuden kokemusten tutkiminen kansalaisuuden tekojen näkökulmasta voisi tuoda esiin pinnan alla näkymättömissä olevia todellisia ilmiöitä kiihtyvällä tahdilla monikulttuuristuvasta yhteiskunnasta. Kansalaisuuden tekojen ei kuitenkaan tarvitse ulottua vain epämuodollisiin kansalaisiin vaan sen avulla voi tarkastella myös muiden syrjässä tai ahtaalla olevien ihmisten henkilökohtaisia ratkaisuja ja tekoja. Se, miten kansalaisuuden tekoja toteutetaan ja mitä niillä lopulta haetaan, kertoo minkälaista rakenteellisia ja poliittisia toimia sosiaalityönkin kentällä tarvitaan.

Olen lähtenyt pro gradu -työssäni liikkeelle kiinnostuksesta tiettyyn asiakasryhmään ja heidän asemaansa. Aihe on kiinnostanut minua vuosia, minkä vuoksi rajaaminen oli vaikeaa: kiinnostavia tutkimuksia ja selvityksiä oli yksinkertaisesti liikaa ja mieleni lähti niiden mukaan. Kansalaisuusnäkökulmaa en ollut ennen tutkielmantekoon ryhtymistä ajatellut, ja itselleni uutena näkökulmana se avarsi myös omaa ajatteluaani. Analyysin

edetessä varmuuteni kansalaisuuden käsitteen hyödyntämisestä turvapaikkaa hakevien yhteiskunnallisen aseman määrittelyssä vahvistui ja näkökulmani selkiytyi. Uskon tuloksistani olevan hyötyä myös muille turvapaikkaa hakevien kanssa työskenteleville.

Olen pyrkinyt avaamaan aineistoa ja sen keruuta sekä työskentelyni eri vaiheita mahdollisimman todenmukaisesti ja rehellisesti. Analyysivaiheessa teorian mukaan ottaminen vaikutti analyysin etenemiseen, mutta tulosten rakenne ja ensimmäisen tutkimuskysymyksen löydöt syntyivät analyysissä ennen laajaa kansalaisuustutkimukseen tutustumista. Alun perin olin kiinnostunut turvapaikkaa hakevien nuorten miesten vaikuttamisen keinoista vaikuttamista, mutta analyysin edetessä muotoilin toisen tutkimuskysymykseni teoriasta nousseen aktivistikansalaisuuden pohjalta. Muilta osin teoreettiset näkökulmat ovat tulleet mukaan keskustelemaan oman analyysini pohjalta löytyneiden havaintojen kanssa.

Tein tutkielmaani työskennellen samanaikaisesti vastaanottokeskuksen sosiaalityössä. Työn viimeistelin kontekstin ulkopuolella. Työn ja tutkielmanteon yhdistäminen rikasti kumpaakin, mutta myös hidasti tutkielman etenemistä. Aineiston haastattelut sekoittuivat mielessäni työssä kohtaamiini tarinoihin ja työskentelyn painopisteen siirtäminen työstä tutkielmaan ja toisinpäin vaati joka kerta keskittymistä ja uudelleen orientoitumista. Se kannatti, sillä uskon yhdistämisen ja eronteon lopulta vaikuttaneen eniten omaan ajatteluuni, ammatillisuuteeni ja työotteeseeni asiakastyössä. Edes vuosien työskentely turvapaikkaa hakevien kanssa ei ole antanut minulle haastattelujen kaltaista ennalta arvaamattoman avaraa ikkunaa yksilöllisten kohtaloiden maailmaan, jota määrittää turvallisuuden ja vapauden hakeminen.

LÄHTEET

- Ahonen, T. & Kallius, A. (2019). Paperittomuuden tuotanto ja hallinta Suomessa vuosina 2015–2017. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 89–112.
- Aldridge, J. (2015). *Participatory Research. Working with vulnerable groups in research and practise*. Bristol: Policy Press.
- Anis, M. & Esberg, R. (2018). Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Teoksessa J. Hiitola, M. Anis & K. Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 189–213.
- Arendt, H. (1948). *Totalitarismin synty*. Suomentanut Matti Kinnunen 2013. Tampere: Vastapaino.
- Avramopoulos (2017). Jatkuva panostus EU:n kansalaisuuteen. Teoksessa Euroopan komissio (2017). *Katsaus Euroopan unionin kansalaisuuteen vuonna 2017. Kansalaisten oikeuksista vahvempia demokraattisen muutoksen unionissa*. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 7.
- Barbero, I. (2012). Expanding Acts of Citizenship: The Struggles of *Sinpapeles* Migrants. *Social & Legal Studies* 21 (4), 529–547.
- Berking, H. (1999). *Sociology of Giving*. Englanninkielinen käännös Patrick Camiller. London: SAGE Publications.
- Björklund, K. (2014). ”Haluun opiskella, haluan työtä ja elämän Suomessa”. Yksintulneiden alaikäisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Castaneda, A. E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalaphti, P. ja PALOMA-asiantuntijaryhmä (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen julkaisut 5/2018*.
- Darling, J. (2013). Asylum and the Post-Political: Domopolitics, Depoliticisation and Acts of Citizenship. *Antipode* 46 (1), 72–91.
- Dean, H. (2014). A post-marshallian conception of global citizenship. Teoksessa E. F. Isin & P. Nyers (toim.) *Routledge Handbook of Global Citizenship Studies*. Routledge International Handbooks. Abington: Routledge, 128–138.
- Derrida, J. (2000). Teoksessa R. Bowlby (toim.) *Of hospitality: Anne Dufourmantelle invites Jacques Derrida to respond*. Stanford: Stanford University Press.
- Djuve, A-B. & Kavli H. (2014). Facilitating User Involvement in Activation Programmes: When Carers and Clerks meet Pawns and Queens. *Journal of Social Policy* 44 (2), 235–254.
- Elfving, E. & Kärkkäinen, S. (2018). Sosiaalityön asiantuntijuus vastaanottopalveluissa. *Janus* 26 (4), 361–369.
- Evans, F. (2018). *Public Art and the Fragility of Democracy. An Essay in Political Aesthetics*. New York: Columbia University Press.

- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino. 31/2016.
- Euroopan komissio (2017). *Katsaus Euroopan unionin kansalaisuuteen vuonna 2017. Kansalaisten oikeuksista vahvempia demokraattisen muutoksen unionissa*. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Euroopan muuttoliikeverkosto 2020. *Maahanmuuton tunnusluvut 2019*. Maahanmuuttovirasto.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta HE 2/2016.
- Haverinen, V-S. (2018). Pakotetusta toimeettomuudesta – turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. *Janus* 26 (4), 309–325.
- Heikkilä, M. & Mustaniemi-Laakso, M. (2019). Turvapaikanhakijoiden haavoittuvuuden huomioiminen Suomen ulkomaalaisoikeudessa ja -käytännöissä. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 65–87.
- Heino, E. (2018). Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot: Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläistäustaisten perheiden kertomuksissa. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Helsingin yliopisto 2020. *Reshaping Attention and Inclusion Strategies for Distinctively vulnerable people among the forcibly displaced*. [online] <https://researchportal.helsinki.fi/en/projects/reshaping-attention-and-inclusion-strategies-for-distinctively-vu-2>. Luettu 23.11.2020.
- Hiitola, J. & Vuori, J. (2018). Afganilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. *Janus* 26 (4), 326–342.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2004). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyvärinen, M. & Hasanen, K. (2014). Narratiivinen analyysi. Teoksessa K. Günther & K. Hasanen (toim.) *Laadullinen tutkimus. Moodleverkkokirja*.
- Isin, E. F. & Wood, P. (1999). *Citizenship & Identity*. Lontoo: SAGE Publications.
- Isin, E. F. (2002). *Being Political. Genealogies of Citizenship*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Isin E. F. (2008). Theorising Acts of Citizenship. Teoksessa E. F. Isin & G. M. Nielsen (toim.) *Acts of Citizenship*. Lontoo ja New York: Zed Books Ltd, 15–43.
- Isin, E. F. & Rygiel K. (2007). *Abject spaces: Frontiers, zones, camps*. Teoksessa E. Dauphinee & C. Masters (toim.) *The Logics of Biopower and the War on Terror: Living, Dying, Surviving*. Lontoo: Palgrave MacMillan, 181–203.
- Isin, E. F. & Nielsen, G. M. (toim.) (2008). *Acts of Citizenship*. Lontoo ja New York: Zed Books Ltd.
- Isin, E. F. (2009). *Citizenship in Flux. The Figure of the Activist Citizen*. *Subjectivity* 29 (1), 367–388.

- Isin, E. F. (2012). Claiming European Citizenship. Teoksessa E. F. Isin & M. Saward (toim.) *Enacting European Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press, 19–46.
- Jauhiainen, J. S. (2017a). Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jauhiainen, J. S. (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 5–18.
- Jauhiainen, J. S. (2017b). Turvapaikanhakijoiden tulo Euroopan unioniin ja Suomeen vuonna 2015. Teoksessa Jauhiainen, J. S. (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 19–30.
- Jauhiainen, J. S., Gadd, K. & Jokela, J. (2018) *Paperittomat Suomessa*. Turku: Turun yliopisto.
- Johns, A. (2014). Muslim Young People Online: “Acts of Citizenship” in Socially Networked Spaces. *Social Inclusion* 2 (2), 71–82.
- Juntunen, M. (2016). Poikkeustilan sukupolvet. Irakilaispakolaisuus Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 31/2016.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) (2010). *Sosiaalityön käsikirja*. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Kansalaisuuslaki 359/2003.
- Keinänen, T. & Mäkeläinen, K. (2009). Aktiivinen kansalaisuus kotoutumisen edellytyksenä. Teoksessa P. Harinen & V. Honkasalo & A-M. Souto & L. Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 183–204.
- Kelahaara, M. & Mattila, M. (2017). *Onneen ei ole oikotietä tässä maassa. Kauhava ja Kauhavan vastaanottokeskus*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Keskinen, S. (2013). Antifeminism and White Identity Politics: Political antagonisms in radical white-wing populist and anti-immigration rhetoric in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3 (4), 225–232.
- Keskinen, S. & Vuori, J. (2012). Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 7–36.
- Khosravi, S. (2013). ”Laiton” matkaaja. Paperittomuus ja rajojen valta. *Suomalainen laitos*. Suomentanut Antti Sadinmaa. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Khosravi, S. (2014). Waiting. Teoksessa G. Anderson & M. Keith (toim.) *Migration: A COMPAS Anthology*. Oxford: COMPAS.
- Koikkalainen, J. & Nykänen, T. (2019). Viisitoista päivää: irakilaisten turvapaikanhakijoiden matka Euroopan halki. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 117–136.
- Koistinen, Lotta (2017). Vastaanottokeskukset, onnistuneet käytännöt ja turvapaikanhakijoiden kokemukset. Teoksessa Jauhiainen, J. S. (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 49–64.

Kokkonen, T. (2016). Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa. T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuuskäsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kurki, L. & Nivala, E. (2006). Johdanto. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 11–24.

Kurki, L. (2006). Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 115–192.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Leonard, R. H. (2006). Los Angeles Poverty Department: Theater as an Act of Citizenship. Teoksessa L. F. Burnham (toim.) *Performing Communities: Grassroots Ensemble Theaters Deeply Rooted in Eight U.S. Communities*. New York: New York University Press, 133–141.

Lewicki, A. (2017). “The dead are coming”: Acts of Citizenship at Europe’s borders. *Citizenship Studies* 21 (3), 275–290.

Lister, R. (2003). *Citizenship: Feminist Perspectives*. Toinen painos. New York: Palgrave MacMillan.

Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge: Polity Press.

Maahanmuuttovirasto (2016). Irakilaisten turvapaikkapäätökset: Kielteisten osuus kasvanut. Lehdistötiedote 6.7.2016. [online] https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/irakilaisten-turvapaikkapaatokset-kielteisten-osuus-kasvanut. Luettu 24.8.2020.

Maahanmuuttovirasto (2017). Turva-hanke pyrkii edistämään turvapaikanhakijoiden sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Lehdistötiedote 27.5.2017. [online] <https://migri.fi/-/turva-hanke-pyrkii-edistamaan-turvapaikanhakijoiden-sopeutumista-suomalaiseen-yhteiskuntaan>. Luettu 12.6.2020.

Maahanmuuttovirasto (2018). Maahanmuuttoviraston Afganistan-linjaus on päivitetty. Lehdistötiedote 12.9.2018. [online] <https://migri.fi/-/maahanmuuttoviraston-afganistan-linjaus-on-paivitetty>. Luettu 22.9.2020.

Maahanmuuttovirasto (2019). Sisäisen paon arviointia turvapaikkapäätöksissä kehitetään YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n tuella. Lehdistötiedote 11.2.2019. [online] <https://migri.fi/-/sisaisen-paon-arviointia-turvapaikkapaatoksissa-kehitetaan-yk-n-pakolaisjarjeston-unhcr-n-tuella>. Luettu 21.11.2020.

Maahanmuuttovirasto (2020a). Tilastot. [online] www.migri.fi/tilastot. Luettu 3.4.2020.

Maahanmuuttovirasto (2020b). Sanasto. [online] <https://migri.fi/sanasto>. Luettu 24.8.2020.

Maahanmuuttovirasto (2020c). Oleskelulupa muulla perusteella. [online] <https://migri.fi/myonteinen-paatos/oleskelulupa-muulla-perusteella>. Luettu 23.11.2020.

- Maahanmuuttoviraston vuosikertomus 2015 (2015). [online]
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiysfn24_nrAhWKxosKHcW1C-4QFjAAegQIBxAB&url=https%3A%2F%2Fmigri.fi%2Fdocuments%2F5202425%2F6772175%2F2015%2BVuosikertomus&usg=AOv-Vaw1O9AH3XYA_2xVjacEogrp_. Luettu 5.5.2020.
- Maciota, P. (2014). Language classes as acts of citizenship. *Akateeminen väitöskirja. The open university.*
- Malkki, L. H. (1996). Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization. *Cultural Anthropology* 11 (3), 377–404.
- Makkonen, T. & Koskenniemi, E. (2013). Muuttoliikkeen ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen sääntely. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta.* Helsinki: Gaudeamus, 55–80.
- Mansouri, F. & Mikola, M. (2014). Crossing Boundaries: Acts of Citizenship among Migrant Youth in Melbourne. *Social Inclusion* 2 (2), 28–37.
- Markkula, Annu (2008). “Kun paholainen tuli kylään” – Ekologisen kansalaisuuden neuvottelua verkkokeskustelussa. *Kulutustutkimus.Nyt* 1/2009. [online] http://www.kulutustutkimus.net/nyt/?page_id=41. Luettu 11.11.2020.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class and other essays.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Marucco, C. (2017). Turvapaikanhakijoiden arkipäivä. Teoksessa J. S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa.* Turku: Turun yliopisto, 85–101.
- McNevin, A. (2011). *Contesting Citizenship. Irregular Migrants and New Frontiers of the Political.* New York: Columbia University Press.
- Müller, T. R. (2016). Acts of citizenship as a politics of resistance? Reflections on realizing concrete rights within the Israeli asylum regime. *Citizenship Studies* 20 (1), 50–66.
- Nivala, E. (2006). Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisena ihanteena. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan.* Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 25–114.
- Nordberg, C. (2015). Invisibilised visions: Migrants mothers and the reordering of citizenship in a Nordic welfare state context. *Nordic Journal of Migration Research* 5 (2), 67–74.
- Nordberg, C. & Wrede, S. (2015). Street-level engagements: Migrated Families Encountering the Local Welfare State. *Nordic Journal of Migration Research* 5 (2), 54–57.
- Nyers, P. (2010). No-one is illegal between city and nation. *Studies in Social Justice* 4 (2), 127–143.
- Nykänen, T., Koikkalainen, S., Seppälä, T., Mikkonen, E. & Rainio, M. (2019). Poikkeusajan tilat: vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa. Teoksessa E. Lyytinen

- (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 161–182.
- Ojala, T. & Kokki, E. (2017). Turvallisuus pelastustoimen ja viranomaisyhteistyön näkökulmasta. Teoksessa Mikä on Suomen kyky vastaanottaa turvapaikanhakijoita? Sisäministeriön julkaisu 25/2017, 100–139.
- Oliveri, F. (2012). Migrants as activist citizens in Italy: understanding the new cycle of struggles. *Citizenship Studies* 16 (5–6), 793–806.
- Onodera, H. & Peltola, M. (2016). Ystävyys, sosiaaliset suhteet ja nuorten turvapaikanhakijoiden poikkeukselliset olot. Julkaisusarjassa V. Honkasalo & K. Maiche & H. Onodera & M. Peltola & L. Suurpää (toim.) Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Papadopoulou- Kourkoula, A. (2008). *Transit migration: The missing link between emigration and settlement*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Pappi, M. (2019). Turvapaikanhakijat ja suomalaisuus: kotoutumiskeskustelussa rakentuva kansallisuuden kuva. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 253–275.
- Petäjaniemi, M., Lanas, M. & Kaukko, M. (2018). Osallisuus turvaa hakevan reunaehdoissa. Hätämajoituksessa asuvien nuorten miesten kertomuksia arjesta. *Aikuiskasvatus* 38 (1), 4–17.
- Puumala, E.; Ristimäki, H. & Ylikomi, R. (2019). Kokemus, kertominen ja tieto turvapaikkamenettelyssä. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 137–159.
- Pöyhönen, S. & Kokkonen, L. & Tarnanen, M. (2019). Turvapaikanhakijoiden kertomuksia sosiaalisista verkostoista ja kuulumisen tunteista. Teoksessa E. Lyytinen (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 183–204.
- Rajaram, P. K. & Arendas, Z. (2012). Exceeding categories: law, bureaucracy and acts of citizenship by asylum seekers in Hungary. Teoksessa E. F. Isin & M. Saward (toim.) *Enacting European Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press, 195–219.
- Rottmann, S. B., Josipovic, I. & Reeger, U. (2020). Beyond Legal Status: Exploring Dimensions of Belonging among Forced Migrants in Istanbul and Vienna. *Social Inclusion* 8 (1), 241–251.
- Saarikkomäki, E., Oljakka, N., Vanto, J., Pirjatanniemi, E., Lavapuro, J. & Alvesalo-Kuusi, A. (2018). Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Pilottitutkimus 18–34 -vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1/2018. Turku: Turun yliopisto.
- Shaw, Ian & Holland, Sally 2014. *Doing qualitative analysis. Doing qualitative research in social work*. SAGE: Los Angeles.
- Sisäministeriö (2020a). Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. [online] <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>. Luettu 14.12.2019.
- Sisäministeriö (2020b). Vapaaehtoinen paluu ja palauttaminen. [online] <https://intermin.fi/maahanmuutto/vapaaehtoinen-paluu-ja-palauttaminen>. Luettu 24. 8 2020.

Sotkasiira, Tiina & Haverinen, Ville-Samuli 2016. Battling for Citizenship. A case study of Somali settlement in Lieksa, Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 2016, Vol 6 (2), 115–123.

Suoranta, Juha (2011). *Vastaanottokeskus*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Suvarierol, Semin 2015. Creating Citizen-Workers through Civic Integration. *Jal Soc. Pol.* (2015), 44,4,707–727.

Talentia (2017). *Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.*

Tolonen, Anni 2018. Käännytys Afganistaniin uhkaa Hasanin haaveita – Miksi kielen oppinut, lukiota käyvä, töitä tekevä nuori ei saisi jäädä Suomeen? *Yle-uutinen* 14.12.2018. Viitattu 22.9.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10553272>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu laitos*. Helsinki: Tammi.

Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys (2019). Sisäministeriön tilaama riippumaton selvitys. *Owalgroup Oy*.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Ulkomaalaislaki 301/2004.

Ulkoministeriö 2020. *Muuttoliike ja pakolaiskriisi Euroopassa*. <https://um.fi/muuttoliike-ja-pakolaiskriisi-euroopassa>. Luettu 12.4.2020.

Van Liempt, Ilse & Nijenhuis, Gery 2020. Socio-Economic Participation of Somali Refugees in the Netherlands, Transnational Networks and Boundary Spanning. *Social Inclusion* 2020, Vol. 8 (1), 264–274.

Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, Suvi; Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 235–262.

Yijälä, Anu & Nyman, Maria (2017) *Living in limbo. Qualitative case study of skilled Iraqi asylum seekers in Finland*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Yuval-Davis, Nira 2011. *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. London/New York/Chennai, India: SAGE Publications.

Uutisviitteet

Aamulehti (9.3.2017). *Turvapaikanhakijat ovat osoittaneet mieltään jo 28 päivää: Tämä on tilanne Rautatientorilla nyt*. Lakka, P.

Aamulehti (30.5.2019). *Turvapaikanhakijoiden jalkapanta kummastuttaa järjestöjohtajaa: ”Toivottavasti hallitusohjelma ei sisällä tällaisia hullutteluja”*. Kuikka, J.

Helsingin sanomat (28.10.2018). He tulivat Saksaan, ja nyt he eivät lähde. Kauhanen, A.

Helsingin sanomat (18.11.2019). Poliisi päätti keskeyttää pakkopalautukset Irakiin, mutta päätöksellä ei ole juuri käytännön vaikutuksia. Kauppinen, L. & Muhonen, T.

Helsingin sanomat (5.11.2020). Ohisalo turhautui perussuomalaisten kysymyksiin laittomasti maassa olevista: ”Tämä asia olisi varmasti helpompi ymmärtää, jos sen haluaisi ymmärtää”. Muhonen, T.

Iltasanomat (1.8.2018). Kohutulla palautuslennolla oli tuplamäärä poliiseja normaaliin verrattuna – käsien sitominen turvallisuuskysymys. Lakka, P.

Uusi Suomi (25.1.2019). Päivi Räsänen paljasti eduskunnassa: Turvapaikanhakijoiden sanktioita ei käytetä, koska se on ”turvallisuusriski”. Ovaskainen, T.

YLE (3.11.2015). Supo: Turvapaikanhakijoista merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuudelle – tulijoilla kytköksiä väkivaltaisiin ryhmiin.

YLE (13.9.2018). Yli kaksituhatta turvapaikanhakijaa vuodelta 2015 odottaa yhä hakemukseensa ratkaisua – moni viettänyt vuosia vastaanottokeskuksessa. Keski-Korpela, N.

YLE (14.12.2018). Käännytys Afganistaniin uhkaa Hasanin haaveita. Miksi kielen opinut, lukiota käyvä, töitä tekevä nuori ei saa jäädä Suomeen? Tolonen, A.

YLE (24.3.2020). Joukko säilöönottokeskuksen asukkaita meni nälkälakkoon – haluavat vapauten korona-ajaksi. Kivimäki, P.